

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ
ЧУМХУРИИ ТОЧИКИСТОН**

**СТАНДАРТИ
ФАНҲОИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ
ИБТИДОЙ**

Душанбе
Маориф
2017

ББК 82.33+82.3 (0)

К-90

К-90. Мураттибон: Ф. Ниёзов, М. Зиёев, А. Алиев, Б. Хайруллоев. Б. Нусратов, Ш. Абдураҳмонова. Қ.Зиёев, М.Иргашева, П.Лутфуллоева, Н. Қодиров, Г.Чонмаҳмадова. **Стандарти фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой** Душанбе: Маориф, 2017. -116 сах.

ISBN 978-99947-1-440-7

© «МАОРИФ», 2017
Моликияти давлат

Мундариҷа

МУҚАДДИМА	6
I. МУҚАРРАРОТИ УМУМИИ СТАНДАРТИ ФАНҲОИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ.....	7
1.1. Мағҳумҳои АСОСӢ	7
1.2. Заминаи меъёрии ҳуқуқии стандарти фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой	8
1.3. Соҳаи истифодаи стандарти фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой	8
1.4. Принципҳои Асосии стандарти фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой.	9
1.5. Салоҳиятҳои умумитаълимӣ дар синфҳои ибтидой.....	11
1.6. Мақсад ва вазифаҳои стандартҳои фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой	11
II. МАҚСАД, САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАНӢ	14
2.1. Муқаддима	14
2.2. Фанни “Забони модарӣ” барои синфҳои 1-4	15
2.2.1. Тавсифи умумии таълими фанни “Забони модарӣ” дар зинаи таҳсилоти ибтидой.....	15
2.2.2. Ҳадафҳои таълими фанни “Забони модарӣ” дар зинаи таҳсилоти ибтидой	15
2.2.3. Ҷадвали салоҳиятҳо аз фанни “Забони модарӣ” барои зинаи таҳсилоти ибтидой.....	16
2.2.4. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаро аз фанни “Забони модарӣ” барои синфи 1-ум (Марҳалаи таълими савод).....	19
2.2.5. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаро аз фанни “Забони модарӣ” барои синфи 1-ум (Марҳалаи “Забони модарӣ”)	21
2.2.6. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаро аз фанни “Забони модарӣ” барои синфи 2-юм	24
2.2.7. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаро аз фанни “Забони модарӣ” барои синфи 3-юм	27
2.2.8. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаро аз фанни “Забони модарӣ” барои синфи 4-ум	31
Гӯшкардан (шунидан).....	31
2.3. Стандарти фанни “Математика” барои синфҳои 1-4.....	35
2.3.1. Тавсифи умумии таълими фанни “Математика” дар зинаи таҳсилоти ибтидой	35
2.3.2. Ҳадафҳои таълими фанни “Математика” дар зинаи таҳсилоти ибтидой	35
2.3.3. Ҷадвали салоҳиятҳо аз фанни “Математика” барои зинаи таҳсилоти ибтидой	36
2.3.4. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаро аз фанни “Математика” барои синфи 1-ум	38
2.3.5. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаро аз фанни “Математика” барои синфи 2-юм	41
2.3.6. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаро аз фанни “Математика” барои синфи 3-юм	45

2.3.7. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲО АЗ ФАННИ “МАТЕМАТИКА” БАРОИ СИНФИ 4-УМ	49
2.4. СТАНДАРТИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4....	55
2.4.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ.....	55
2.4.2. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ.....	55
2.4.3. ҶАДВАЛИ САЛОХИЯТҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4	56
2.4.4. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФИ 1-УМ	57
2.4.5. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФИ 2-ЮМ	58
2.4.6. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФИ 3-ЮМ	59
2.4.7. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФИ 4-УМ	60
2.5. СТАНДАРТИ ФАННИ “САНѢАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4	62
2.5.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “САНѢАТ ВА МЕҲНАТ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ.....	62
2.5.2. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАННИ “САНѢАТ ВА МЕҲНАТ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ.....	62
2.5.3. ҶАДВАЛИ САЛОХИЯТҲОИ ФАННИ “САНѢАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4	63
2.5.4. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “САНѢАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФИ 1	64
2.5.5. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “САНѢАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФИ 2	65
2.5.6. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “САНѢАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФИ 3	66
2.5.7. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “САНѢАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФИ 4	67
2.6. СТАНДАРТИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4	68
2.6.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ.....	68
2.6.2. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ.....	69
2.6.3. ҶАДВАЛИ САЛОХИЯТҲОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4	70
2.6.4. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” БАРОИ СИНФИ 1	71
2.6.5. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” БАРОИ СИНФИ 2	73
2.6.6. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” БАРОИ СИНФИ 3	74

2.6.7. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИХАНДАХОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” БАРОИ СИНФИ 4	76
2.7. СТАНДАРТИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4	78
2.7.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ.....	78
2.7.2. МАҶСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ Ошибка! ЗАКЛАДКА НЕ ОПРЕДЕЛЕНА.....	79
3.7.3. ҶАДВАЛИ САЛОХИЯТХОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4.....	80
2.7.4. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИХАНДАХОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФИ 1	81
2.7.5. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИХАНДАХОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФИ 2	82
2.7.6. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИХАНДАХОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФИ 3	83
2.7.7. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИХАНДАХОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФИ 4	84
2.8. СТАНДАРТИ ФАННИ “ЗАБОНИ РУСӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 2-4	85
2.8.1. Общая характеристика обучения “Русского языка” в начальных классах	85
2.8.2. Цели и задачи изучения русского языка в начальных классах ... Компетенции и индикторы по русскому языку для 2-го класса ..... Компетенции и индикторы по русскому языку для 3-го класса ..... Компетенции и индикторы по русскому языку для 4-го класса	88 94 96 99
2.9. СТАНДАРТИ ФАННИ “ЗАБОНИ АНГЛИСӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 3-4	101
2.9.1. Тавсифи умумии таълими фанни “Забони Англисӣ” дар зинаи таҳсилоти ибтидой	101
2.9.2. Маҷсад ва вазифаҳои фанни “Забони Англисӣ” дар зинаи таҳсилоти ибтидой	101
3.9.3. Ҷадвали салоҳиятҳои фанни “Забони Англисӣ” барои синфҳои 3-4	102
2.9.4. Салоҳиятҳо ва нишондихандахои фанни “Забони Англисӣ” барои синфи 3	103
2.9.4. Салоҳиятҳо ва нишондихандахои фанни “Забони Англисӣ” барои синфи 4	106
III. АРЗЁБӢ ДАР ТАЪЛИМИ САЛОҲИЯТНОКӢ	110
3.1. Маҷсад, принцип ва хусусиятҳои арзёбӣ дар таълими салоҳиятнокӣ	110
3.1.1. Маҷсадҳои арзёбӣ	110
3.1.2. Принципҳои умумии арзёбӣ	111
3.2. Хусусиятҳои умумии арзёбӣ дар таълими салоҳиятнокӣ	113
3.3. Мавқеи арзёбӣ дар раванди таълим	114

МУҚАДДИМА

Соҳаи маориф аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун яке аз самтҳои афзалиятноки рушди мамлакат эътироф гардида, дар ин самт ҳамасола тадбирҳои зиёд андешидан мешаванд. Илова ба бунёди муассисаҳои таълимии нав, таҷдиди инфрасохтор ба сифат, мазмуну самарабахшии мундариҷа ва ҷараёни таълим низ таваҷҷӯҳи қобили назар зоҳир мегардад. Таҳияи стандарт ва барномаҳои нави таълимӣ метавонанд сатҳу сифати таҳсилоти миёнаи умумиро баланд бардоранд.

Дар татбиқи сиёсати давлатӣ дар соҳаи маориф омӯзгорон нақши калидӣ мебозанд. Ин нукта дар суханронии Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо зиёйёни мамлакат (2015) хеле мушахҳас баён гардидааст: “... калиди ҳама гуна дастоварду пешравӣ ва истиқлолияти фикрӣ омӯзгор ва ҳазинаи маънавию илмии ў ба шумор меравад. Аз ин рӯ, самаранок ба роҳ мондани корҳои таълиму тарбия аз ҷониби омӯзгор имкон фароҳам меорад, ки сатҳи мағкура ва донишу ҷаҳонбинии толибимон боло равад ва онҳо ҳамқадами замон гарданд”.

Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади баланд бардоштани сифати таълим ва натиҷабахшии раванди он таҳияи стандартҳои фанниро ба роҳ мондааст.

Стандарти мазкур дар асоси салоҳият таҳия шуда, талаботи Стандартҳои давлатии таҳсилоти миёнаи умумиро ба эътибор мегирад.

Соҳтор ва услуби пешниҳоди стандарт тарзе интиҳоб шудааст, ки паҳлӯҳои гуногуни раванди таълими фанҳои гуногуни зинаи таҳсилоти ибтидоиро фаро мегирад ва ба ин васила фаъолияти омӯзгорро дар ҷараёни банақшагирӣ ва таълиму арзёбӣ осон мегардонад.

Стандарти мазкур мазмуну мундариҷа, салоҳиятҳо, нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ ва воситаҳои арзёбиро муайян мекунад. Бо татбиқи низоми нави таълим натиҷаҳои таълимии хонанд (салоҳиятнокии ў) мақсади асосии санчишу назорати сифати таҳсилот мегардад.

Дар татбиқи стандарти фанҳо на танҳо малакаву маҳорати касбии омӯзгор, балки натиҷаи таълимии хонандагон низ ҳамчун нишондиҳандаи самаранокии раванди таълим шинохта мешавад.

Дар муносибати масъулиятнокии омӯзгорон барои беҳтар гаштани натиҷаҳои таълимии хонандагон ба маротиб зиёд мегардад.

Дар ҷараёни татбиқи маҷмӯи стандартҳо ва барномаҳои фанӣ омӯзгор шаҳси калидӣ аст. Аз ин рӯ, самаранокии татбиқи стандартҳои нав ва ҷараёни ислоҳоти маҳз ба дарки масъулият, ташабbusу эҷодкорӣ ва маҳорату малакаи омӯзгорон вобаста аст.

Вазорати маориф ва илм ҳамаи омӯзгорон, сарварони муассисаҳои таълимӣ, кормандони раёсату шӯбаҳои маориф ва тамоми кормандони соҳаи маорифи ҷумҳуриро барои татбиқи ислоҳоти мазкур, ки самаранокӣ ва сифати таълимро барои хонандагон таъмин мекунад, даъват менамояд.

I. МУҚАРРАРОТИ УМУМИИ СТАНДАРТИ ФАННИИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

1.1. МАФҲУМҲОИ АСОСӢ

Арзёбӣ – чараёни чамъоварии маълумот барои баҳодиҳӣ. Навъ ва воситаҳои гуногуни ташкили чараёни арзёбӣ вучуд доранд. Онҳо барои муайян кардани дараҷаи дастовардҳои таълимии хонандагон имкон медиҳанд. Маълумоте, ки тавассути арзёбӣ чамъ оварда мешавад, ҳам ба шахсони алоҳида ва ҳам ба муассисаҳои соҳа зарур аст. Маълумоти аз арзёбӣ бадастомадаро ба тарзи мухталиф ниҳодҳои ҳокимиияти давлатӣ, шахсони алоҳида, волидон, хонандагон ва омӯзгорон истифода бурда метавонанд.

Баҳодиҳӣ – чараёни натиҷагирий оид ба дараҷаи мувофиқати салоҳият (дониш, малака ва маҳорат)-и хонанда ба талаботи муқарраркардаи стандарти фаннӣ. Баҳодиҳӣ имкон медиҳад, ки дараҷаи азхудкунии салоҳиятҳо муайян карда шавад.

Дидактика – соҳаи илми педагогика, ки ба омӯхтани асосҳои назариявии таҳсилот, муайян намудани қонуният, принсипҳои таълим, мазмуни таҳсилот, шаклу усули таълим ва назорати раванди таълим машғул аст.

Иттиҳодияи методӣ – яке аз шаклҳои ташкили кори методӣ барои пахн намудани таҷрибаи пешқадам ва такмили ихтисоси омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ.

Кори лоиҳавӣ – машғулияти мустақилонаи гурӯҳи хонандагон, ки берун аз дарс ташкил карда мешавад. Он дар асоси маълумот ва донишу малакаи ҳосилкардаи хонандагон дар марҳилаи муайяни таълим гузаронида мешавад.

Мақсади таълим – банақшагирии пешакии натиҷаҳои омӯзиш, инкишоф ва тарбия, натиҷаи ҷашмдошти фаъолият. Мақсад равиши дарс, усул ва воситаҳои таълимро муайян мекунад.

Малака – қудрат ва тавонойӣ дар иҷрои коре, ки дар натиҷаи машқу тамрин дар табииати инсон пайдо мешавад.

Маҳорат – фаъолияте, ки дар инсон дар натиҷаи таълим ва тақрори бисёркаратага ҳосил шуда, баъд ба раванди бошуурона табдил меёбад ва инсон минбаъд ҳар як кори худро дониста иҷро мекунад; моҳирӣ, устодӣ, забардастӣ, ҳунармандӣ ва ғайра маҳорат аст.

Машқ – фаъолияти пай дар пай барои ба даст овардани малака, маҳорат ва салоҳият.

Метод (юн.methodos-роҳ, тарз, усул, восита, назария, таълимот) - усули назариявӣ ва амалии донистани воқеяят; маҷмӯи амалиёт; ташкили бонизоми фаъолияти одамон дар ҳалли масъалаҳои гузошташуда.

Меъёр – нишонае, ки дар асоси он баҳодиҳӣ, муайянкунӣ ё таснифи чизе анҷом дода мешавад.

Нақшай таълим – ҳуҷҷатест, ки омӯзиши фанҳои таълимӣ ва тақсимоти солонаи онҳоро барои тамоми давраи таҳсил дар муассисаҳои таълимӣ муайян менамояд.

Низоми таълими ба ташаккули шахсияти хонанда нигаронидашуда – низоми таълимиме, ки дар он қобилияти фардӣ ва таҷрибаи қаблии хонанда ҳамчун меҳвар (тири асосӣ) ба омӯзиши минбаъда нигаронида шудааст.

Нишондиҳандаҳо—маҷмӯи дониш, малака ва маҳоратҳое мебошанд, ки аз ноил шудан ба салоҳиятҳо дарак медиҳанд.

Портфолио – аз қалимаи итолиёй, маънояш ҳуҷҷатҳо, ҳуҷҷатҳои мутахассис аст.

Портфолиои хонанда – ҷамъоварии мақсадноки корҳои хонанда, ки саъю қӯшиши ўро ҳангоми ичрои корҳо, пешрафт ва дастовардҳо (муваффақиятҳо)-и ўро аз рӯи як ё якчанд фан нишон медиҳад.

Принцип –қоидаҳои асосии таълим, ки мазмун, шаклҳои ташкилӣ ва усули таълимро дар алоқамандӣ бо мақсадҳои умумии тарбия ва меъёрҳои раванди таълим муайян менамояд.

Раванди таълим – раванди мақсаднок ва муташаккилонаи ҳосил намудани дониш, маҳорат ва малакаҳо.

Роҳнамои фаннӣ барои татбиқи стандарт – роҳнамои омӯзгор оид ба татбиқи стандарт маводи иловагии методӣ. Он тавсияҳо ва намунаҳоро оид ба тарзи ташкили ҷараёни таълим фаро гирифта, ба омӯзгор дар самти ташаккули салоҳиятнокии хонандагон ёрӣ мерасонад.

Савод – маҳорати кор кардан бо маълумот, аз ҷумла маҳорати ичрои амалҳои зарурии риёзӣ, дарки иттилоотии маводи чопӣ, адабиёти илмӣ, инчуни маҳорату малакаи навиштан, дониш омӯхтан аз матни шифоҳио ҳаттӣ.

Саводнокӣ – яке аз нишонаҳои ақлии шаҳс. Мувофиқи шарҳи ЮНЕСКО шаҳсе, ки маҳорати хондан, навиштан ва баён кардани мазмуни ягон матни одиро дорад, саводнок аст.

Салоҳият – маҷмӯи дониш, малака ва маҳоратҳои ба ҳам пайванде, ки ба ҳалли масъалаҳои мушаххаси ҳаётӣ (ичтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ) ва маърифатӣ равона карда шудаанд.

Стандарти фаннӣ – санадест, ки дар он меъёри дониш, малака, маҳорати хонандагон, мазмуну муҳтавои фаннӣ, методикаи таълими фан, роҳу усули самаранок истифода бурдани вақти ба омӯзиши фан ҷудогардида ва талабот ба тарзи санчиши дониш аз фанни мазкур ифода гардидааст.

Стратегия – роҳу усули ноил гардидан ба мақсад.

Таҳлил – яке аз усулҳои таълим, ки тавассути он омӯзгору хонандагон маводи омӯхташавандаро ба қисмҳои асосӣ ҷудо карда, хусусиятҳои ҳар яки онро дар алоҳидагӣ баррасӣ мекунанд.

1.2. ЗАМИНАИ МЕЪЁРИИ ҲУҶУҚИИ СТАНДАРТИ ФАНҲОИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Стандарти мазкур бо назардошти талаботи ҳуҷҷатҳои зерин, ки саътии стратегии рушди маорифро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян менамоянд, таҳия шудааст:

Стандарти фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой дар асоси Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», инчуни дигар санадҳои меъёрии ҳуҷҷатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи маориф таҳия гардидааст.

1.3. СОҲАИ ИСТИФОДАИ СТАНДАРТИ ФАНҲОИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Доираи татбиқи стандарти фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой хеле васеъ аст. Истифодабарандагони бевоситаи стандартҳо омӯзгорони синфҳои ибтидой буда, дар марҳалайи банақшагирий, таълим ва арзёбии салоҳиятнокии хонандагон онро ҳамчун ҳуҷҷати асосӣ истифода мебаранд. Инчуни, мутахассисони зинаи

таҳсилоти ибтидоии муассисаҳои даҳлдори соҳаи маориф, ки барои расонидани ёрии таълимию методӣ масъуланд, дар банақшагирӣ ва татбиқи чорабиниҳо дар самти расонидани ёрии методӣ ба омӯзгорони зинаи таҳсилоти ибтидой стандарти мазкурро истифода мебаранд.

Стандарти мазкур дар донишгоҳҳо, донишкадаҳо ва коллеҷҳои омӯзгорӣ ҳамчун ҳуччати асосии муайянкунандаи мундариҷаи барномаи таълимии курси методикаи таълими фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой истифода мешавад.

Арзёбии салоҳиятҳо (дониш, малака ва маҳорат)-и хонандагони зинаи таҳсилоти ибтидой дар асоси талаботи стандарти мазкур ба роҳ монда мешавад.

1.4. ПРИНСИПҲОИ АСОСИИ СТАНДАРТИ ФАНҲОИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Стандарти фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой дар асоси принципҳои таълимии зерин таҳия шудааст:

- баробархуқуқии шаҳрвандон дар гирифтани таҳсилоти босифат;
- қонуният, эҳтироми ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд;
- ҳатмӣ будани таълими умумии асосӣ;
- дастрасии таҳсилоти миёнаи умумӣ ва идомаи таҳсил дар зинаҳои минбаъдаи таҳсилот дар асоси озмун;
- бартарии арзишҳои миллию умумибашарӣ, моҳияти башардӯстонаи мазмуни таҳсилот, рушди озодонаи шахс;
- муҳаббат ба Ватан, оила ва муҳити зист;
- ҷанбаи илмӣ, дунявӣ ва башардӯстонаи таълиму тарбия дар муассисаҳои таълимӣ;
- ягонагии фазои маърифатию фарҳангӣ, рушди фарҳанг ва ҳифзи анъанаҳои миллӣ;
- ҷанбаи инсондӯстӣ, демократӣ ва давлатию ҷамъиятии идорақунии соҳаи маориф ва шаффоғият дар фаъолияти он;
- раванди муттасили таҳсил;
- ҳавасмандгардонии маърифатнокшавии шахс ва инкишофи истеъоди ӯ;
- пайдарҳамии раванди таҳсилот, ки алоқамандии зинаҳои таҳсилот ва ягонагии таълиму тарбияро таъмин месозад;
- ҳамгирии таҳсилот, илм ва истеҳсолот;
- ба қобилияти фардии хонанда диққат додан.

Раванди таълим дар асоси дониши, малака ва маҳорати базавӣ (асосӣ)-и хонанда ба роҳ монда шуда, бояд талаботи маърифатии ӯро қоневъ намояд. Ба эътибор гирифтани қобилияти хонандагон дар иҷрои фаъолиятҳои таълимӣ ва дар заминаи он тақмил додани малакаву маҳорати онҳо шарти зарурии ҷараёни таълим аст. Омӯзгор барои ташаккули натиҷаҳои таълими ҳар як хонанда аз лиҳози қасбӣ ва аҳлоқӣ масъул аст.

Таълим ҳамеши самаранок мегардад, агар:

- хонандагон дар заминаи дониш ва малакаи базавиашон таълим гиранд;
- хонандагон мақсаду вазифаҳои таълимии гузошташударо дарк кунанд ва онҳоро иҷро карда тавонанд;
- раванди азхудкуни маводди таълим барои хонандагон шавқовар ва ҷолиб бошад;

- барои азхудкунни маводи нави таълим ё малакаи нав ба хонандагон имконияти мувофиқи машқ кардан дода шавад;
- ҳам омӯзгор ва ҳам хонанда барои таълим масъуланд;
- омӯзгорон усулҳои гуногуни таълимиро ба мақсади таҳқим ва мустаҳкам гардонидани донишу малакаи нав истифода баранд;
- ба хонандагон ҳангоми ҳалли масъалаҳои таълимирий ва ташаккули малака имконияти ҳамкорӣ дода шавад;
- нокомӣ дар ҷараёни таълим ҳамчун қисми таркибии он шинохта шавад.

Ба эътибор гирифтани гуногунзехни хонандагон.

Баъзе хонандагон тавассути амалан ичро намудан кореро аз худ мекунанд ва баъзеи онҳо тавассути мушоҳида дониш мегиранд. Ба баъзеи хонандагон машғулияти серҳаракат, ба дигарон бошад, баръакс, оромӣ барои таълим гирифтани мусоидат мекунад. Омӯзгорон бояд ба ҳама баробар диққат диханд, ёрӣ расонанд ва мувофиқи шавқу завқашон фаъолияти таълимиро ба роҳ монанд.

Ҷанбаи башардӯстӣ доштани раванди таълим.

Вазифаи омӯзгор танҳо аз додани дониш ва аз бар кунонидани салоҳиятҳо иборат нест. Ў барои фароҳам овардани фазои мусоиди таълим, барои ҳамкорию ҳамдигарфаҳмӣ низ масъул аст.

Ташаккули арзишҳо.

Стандарти мазкур дар баробари салоҳиятҳои таълимирий инкишофи арзишҳоро ба роҳ мемонад. Ин арзишҳо на танҳо барои аз худ кардани салоҳиятҳои таълимирий, балки барои тарбияи шаъну шарафи шаҳрвандӣ низ заруранд.

Алоқаи таълим бо ҳаёт.

Стандарти нав ташаккули дониш, малакаву маҳоратҳои барои имрӯз ва ояндаи Тоҷикистон заруриро таъмин намуда, таълимиро ҳамчун раванди омӯзиш дар тӯли ҳаёт таъқид мекунад. Муносабати нави таълим низ ба мақсади мутобиқ соҳтани натиҷаҳои таълим ба талаботи ҳаёт равона мегардад. Яъне, дар натиҷаи таълим хонанда дониш, малака ва маҳораташро дар амал барои ҳалли масъалаҳои ҳаётӣ истифода мебарад.

Омӯзиш дар тӯли ҳаёт.

Раванди таълим ва инкишоф беохир аст. Шояд барои пурра аз худ кардани баъзе салоҳиятҳо як умр сарф карда шавад ва баъзеашон мумкин аст тамоман аз худ карда нашаванд. Аз ин лиҳоз, таълими салоҳиятнокии хонандагон раванди омӯзишро дар тӯли ҳаёт тақозо мекунад.

Арзёбии натиҷаи таълим.

Натиҷаҳои таълими хонандагон мунтазам арзёбӣ карда шавад ва ҳангоми зарурат усули таълимиро тағиیر дода, раванди таълим самараноктар гардонда шавад.

1.5. САЛОХИЯТХОИ УМУМИТАЛЬМИЙ ДАР СИНФХОИ ИБТИДОЙ

Рушди босуръати илму техника ва технология аз шахси мусоир талаб меқунад, ки фаъолияти маърифатӣ, иҷтимоӣ ва қасбиашро ба талаботи нав мутобиқ созад. Суръати рушд ба мо барои интиқоли донишҳо имконият намедиҳад, аз ин лиҳоз таълим бояд малака ва маҳоратҳоеро дар хонанда ташаккул дихад, ки ў мустақилона тартиби фаъолият, ҷамъоварии маълумоти зарурӣ барои ҳалли масъалаҳо, муқоиса, таҳлили ақида ва ахбор, арзёбии раванди иҷроиши фаъолият, муайян кардани ғалатҳо ва ислоҳи онҳо, ба роҳ мондани муоширати созанда бо иштирокчиёни дигари равандҳоро банақша гирад ва татбиқ карда тавонад. Акнун салоҳиятҳои умумифанӣ (иҷтимоӣ, метакогнитивӣ, коммуникативӣ) баробари салоҳиятҳо (дониш, малака ва маҳорат)-и фанӣ дар раванди таълим ташаккул дода мешаванд. Аз ин лиҳоз, ҳангоми банақшагирӣ, таълим ва арзёбии раванди таълим салоҳиятҳои умумитаълимии зерин бояд ба эътибор гирифта шаванд:

Салоҳияти умумитаълимӣ:

- қобилияти дарки мақсади таълим ва банақшагирии раванди ноил гаштан ба он;
- қобилияти гурӯҳбанди кардани мақсадҳо аз рӯйи муҳимиёт;
- қобилияти мустақилона назорат ва идора кардани вақти барои иҷрои фаъолият чудошуҳда;
- қобилияти қабули қарор дар вазъияти мушкил (проблеманок) тавассути гуфтушунид;
- қобилияти назорат кардани раванд ва натиҷаҳои иҷрои фаъолияти таълим;
- қобилияти мустақилона баҳо додан ба дурустии иҷроиши амал ва ворид намудани ислоҳот дар раванд ва натиҷаи ниҳоии фаъолияти таълим;
- қобилияти пешбинӣ кардани ҳодисаҳои эҳтимолӣ ҳангоми иҷрои вазифаи таълимӣ;

Салоҳиятҳои коммуникативии умумитаълимӣ

- қобилияти ба эътибор гирифтани ақидаҳои гуногун ва қӯшиши ҳамоҳанг соҳтани тарафҳои мухталиф дар ҳамкорӣ;
- қобилияти ифода кардани ақидаю мавқеи худ ва бо далелҳо исбот кардани он бо дигарон тавассути ҳамкорӣ ва интиҳоби қарори ягона;
- қобилияти муқоисаи карда тавонистани ақидаҳои гуногун пеш аз қабули қарор;
- қобилияти савол дода тавонистан бо мақсади ташкил намудани фаъолияти таълимӣ ва ҳамкорӣ бо шарикдарсон;
- қобилияти ба ҳамдигар баҳо додан, назорат ва ҳамкорӣ намудан дар иҷрои фаъолияти таълим;
- қобилияти дуруст истифода бурдани нутқ ҳангоми банақшагирӣ ва идора кардани фаъолияти худ;
- қобилияти самаранок истифода бурдани воситаҳои забонӣ (нутқ) ба мақсади ҳалли масъалаҳои муошират; тартиб додани нутқи монологӣ-мавзӯӣ;
- қобилияти дар гурӯҳ ба таври самаранок кор кардан, бунёд карда тавонистани фазои мусоиди ҳамкорӣ;
- қобилияти истифодаи воситаҳои дурусти забонӣ барои инъикоси ҳиссиёт, фикру ақида, ваҷҳиёт ва талаботи худ;

- қобилияти шарҳ дода тавонистани (тафсир, тасвир) фаъолияти худ ба таври шифоҳӣ ва хаттӣ.

Салоҳиятҳои умумитаълимии зеҳнӣ-маърифатӣ:

- қобилияти гузарондани мушоҳида ва таҷриба бо роҳбарии омӯзгор;
- қобилияти гузарондани ҷустуҷӯи ахбор, аз ҷумла истифодай маводи китобхона ва Интернет;
- қобилияти соҳтан ва тағиیر додани қолабу нақшаҳо барои иҷрои вазифаи таълими;
- қобилияти интиҳоби роҳҳои самараноки ҳалли масъалаҳо вобаста ба шароити муайян;
- қобилияти гурӯҳбандӣ кардани муносибатҳо, ҳусусиятҳо, мағҳумоҳо ва қолабҳо;
- қобилияти фикрронии мантиқӣ, аз ҷумла муайян намудани алоқаи сабабу натиҷа;
- қобилияти доштани малакаҳои асосии ҳондан ба мақсади шиносойӣ, дониш гирифтани, мустаҳкам кардани донишҳо ва ҷустуҷӯ кардани маълумот;
- қобилияти чудо карда тавонистани мазмуни асосӣ ва дуюмдараҷа, ғояи асосии матн, нишон додани пайдарпайи ҳодисаҳо.

Намунаи салоҳиятҳои умумифанни

Салоҳиятҳои маърифатӣ-таҳлилӣ:

- истифодай дониш, таҷриба, ақидаҳои худ ва дигарон дар вазъияти нави таълимию ҳаётӣ;
- таҳлили алоқа ва муносибати байни ақидаҳо, таҷрибаҳо ё маводи табиӣ ва сунъӣ;
- дарки он ки қулл аз ҷузъҳо таркиб ёфтааст.

Салоҳиятҳои маърифатӣ-эҷодӣ:

- ташакқул додани шавқу ҳавас ва завқ ба ҳодисаҳои олам, таҷриба, маводи нав ва ҳодисаву воеаҳои гайриодиву пурмуаммо.

Салоҳиятҳои маърифатӣ-таҳқиқӣ:

- таҳлил ва баҳодиҳии ашё, ҳодисаҳо, таҷрибаҳо, ақидаҳо, назарияҳо, вазъиятҳо ва падидаҳои дигар;
- муайян кардани фарқияти байни омилҳо, ақидаҳо, назарҳо ва афзалиятҳо;
- истифодай ҷенакҳои гуногун барои арзёбии ақидаҳо, ҳодисаҳо, далелҳо, сабабҳо ва амалҳо.

Салоҳиятҳои худшиносӣ ва мустақилият:

- шинохтани он ки фарҳанг ва забон, қоидаву таҷрибаҳо ба худшиносӣ, арзишҳо ва рафтор таъсир мерасонанд;
- таҳлили таъсири оила, ҷамъият ва мавқеи иҷтимоӣ ба ташаккули шахсият;
- нишон додани боварӣ ба худ, худидоракунӣ ва қобилияти муташаккилони амал кардан.

Дарк, қадр ва ҳифз кардани дигарон:

- равшанфир будан;
- омӯхтани одамон, фарҳангҳои гуногун ва зоҳир намудани эҳтиром ба онҳо;
- шинохтан ва қадр кардани он, ки одамон арзишҳо ва фаҳмишҳои гуногун доранд ва на ҳамеша ақидаи дигарон ба ақидаи «Ман» рост меояд;
- таҳлили он, ки ақида, интихоб ва рафтори шахс чӣ тавр ба ашёи зинда ва гайризинда таъсир расонда метавонад.

Ташаккули саводнокӣ

Ташаккули дониш вобаста ба самтҳои гуногуни саводнокӣ:

- шинохтани муҳимияти донишҳои гуногун дар ҳаёти ҳаррӯза;
- дарк кардани он, ки саводнокӣ аз қалимаҳо, тасвирҳо, рақамҳо, овозҳо, ҳаракатҳо ва дигар нишондиҳандаҳое иборат аст ва онҳо шарҳ ва мазмуни гуногун доранд;
- арзёбии ақидаҳо ва ахборе, ки аз сарчашмаҳои гуногун дарёфт шудаанд (масалан, одамон, махзани маълумот ва дигар маъхазҳои табиӣ ва сунъӣ).

Таҳқиқ ва таҳлили падидаҳои олам тавассути донишҳои муайян:

- ҷустуҷӯ ва дарки ақидаҳо ва таҷрибаҳо тавассути истифодаи стратегия, воситаҳо, захираҳо ва технологияҳои гуногун;
- интихоб, арзёбии сарчашмаҳо ва воситаҳои иттилоотӣ, ки барои иҷрои вазифаи мушаҳҳас равона шудаанд;
- истифодаи донишҳои муайян ба мақсади таҳлилу таркиби ақидаҳо ва шарҳҳо.

Баён кардани фаҳмиш ва интиқоли маънӣ тавассути донишҳои муайян:

- ба мақсади баён кардани дарки ақидаҳо ва таҷрибаҳо соҳтан, ҳисоб кардан ва муошират кардан тавассути мавод, стратегия ва технологияҳои гуногун;
- интихоб ва истифодаи технологияҳои мувоғиқ ба мақсади муоширати самаранок ва боадабона.

Ташаккули масъулиятшиносии иҷтимоӣ

Истифодаи қоидаҳои ахлоқӣ:

- таҳлили таъсири ҷашмдошти амалҳои шахс ва дигарон ба муҳит дар вазъиятҳои мушаҳҳас;
- ба эътибор гирифтани таъсири амалҳо дар шароитҳои дигар;
- риояи доимии арзишҳои асосии ахлоқӣ;
- нишон додани принципнокӣ дар масъалаҳои ахлоқӣ ба монанди “эҳтироми ҳар як шахс”.

Чалб будан дар муҳокимаҳо ва муколамаҳо:

- нигоҳ дошта тавонистани мувозинат дар сухангӯй, гӯш кардан ва ҷавоб додан;
- таъмини имконият барои саҳмгузории ҳар як шахс;
- зоҳир намудани эҳтиром ҳангоми муҳокимаҳо, ҷамъомадҳо.

Ичрои вазифаҳои ҷамъиятӣ:

- нишон додани эҳтиром ва эътиимоднокӣ ба ҳукуқҳои инсон, ҳукуқҳои аҳдномавӣ ва устувории муҳит;
- саҳм гузоштан ба ташаккули муҳити созгор ва ҳалли низоъҳо дар синф, мактаб, оила ва ҷамъият;
- ҳангоми муносибат ва расонидани қӯмак талабот, мустақилият, фарҳангу маданият ва қобилияти ҳамаи одамонро ба эътибор гирифтан;
- ёрӣ додан ба дигарон, то онҳо ба мақсадҳои гузошташуда расанд;
- барои рафғи муносибатҳои ғаразнок ва ноодилона нисбат ба худ ва дигарон масъулият ба дӯш гирифтан.

1.6. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ СТАНДАРТИ ФАНҲОИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Стандарти мазкур ба мақсади татбиқи талаботи Стандарти давлатии таҳсилоти миёнаи умумӣ ва Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020 таҳия шудаанд.

Мақсад ва вазифаҳои стандарти фанҳои зинаи таҳсилоти ибтидой аз инҳо иборатанд:

- муайян ва муқаррар кардани маҷмӯи салоҳият (меъёри дониш, малака ва маҳорат)-и хонандагони зинаи таҳсилоти ибтидой аз фанҳои “Забони модарӣ”, “Математика”, “Табиатшиносӣ”, “Санъат ва меҳнат”, “Суруд ва мусикӣ”, “Тарбияи ҷисмонӣ”, “Забони русӣ” ва “Забони англисӣ”.
- ба низом даровардани мазмун, мундариҷа ва раванди банақшагирий, таълим ва арзёбии фанҳои “Забони модарӣ”, “Математика”, “Табиатшиносӣ”, “Санъат ва меҳнат”, “Суруд ва мусикӣ”, “Тарбияи ҷисмонӣ”, “Забони русӣ” ва “Забони англисӣ” дар зинаи таҳсилоти ибтидой (синфҳои 1–4)
- мазмун, мундариҷа ва фаъолиятҳои таълим барои ташаккули салоҳиятнокӣ равона шуда, байни онҳо робитаи қавӣ барқарор гардонида шавад;
- малакаҳои гуногуни фанниӣ ба таври мушаххас ва фарогир пешниҳод мегарданд. Нишондиҳандаҳои азхудкуни ҳар як салоҳият оварда мешаванд;
- бо вучуди фаро гирифтани самтҳои гуногуни таълими фанҳо, стандарти мазкур фаъолияти эҷодии омӯзгорро маҳдуд накарда, ўро барои дуруст ва самаранок ба роҳ мондани раванди таълим ҳидоят менамояд;
- мазмуну мундариҷа ва миқдори салоҳиятҳо мувофиқи сарбории фан, ки нақшаи таълим муқаррар кардааст, пешниҳод гарданд.

II. Мақсад, салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳои фанӣ

2.1. МУҚАДДИМА

Дар фасли мазкур салоҳиятҳои фанҳои гуногун мувофиқи синфҳо (аз 1 то 4) оварда мешаванд. Салоҳиятҳои ҳамаи фанҳо дорои хусусиятҳои зеринанд:

- аз рӯи принсипи аз сода ба мураккаб тартиб дода шудаанд. Омӯзгорон метавонанд салоҳиятҳои синфи пешина ва баъдинаро мушоҳида карда, мутаносибан раванди таълимро аз оғоз то анҷом ба нақша гиранд. Ин

муносибати зинавии татбиқи барномаи таълим мебошад, яъне салоҳиятхое, ки дар як синф муаррифӣ шудаанд, дар синфҳои минбаъда такмил дода мешаванд. Дар сатҳи ҳар як синф талабот ба салоҳиятнокӣ мураккабтар мегардад.

- мувофиқи самтҳои асосии таълимии фанҳо гурӯҳбандӣ шудаанд. Тартиби пешниҳоди салоҳиятҳо (малака ва маҳоратҳо) ба тартиби маводди китобҳои дарсӣ мувофиқат намекунад.
- хусусияти ченшавандагӣ дошта, мушоҳида карда мешаванд ва азхудкуни салоҳиятҳо тавассути нишондиҳандаҳо муайян мегарданд. Аз ин лиҳоз салоҳиятҳо на ҳамеша он чизеро, ки омӯзгор бояд таълим дихад шарҳ медиҳанд.
- Ҳар як салоҳият рақамгузорӣ шудааст. **Масалан: 4. 1. 1.** Дар ин ҷо рақами якум синф, рақами дуюм самти таълим ва рақами сеюм салоҳияти самти таълимро мефаҳмонад. Яъне, 4.1.1. – синфи чорум, самти таълими якум ва салоҳияти якум.

2.2. Фанни “Забони модарӣ” барои синфҳои 1-4

2.2.1. Тавсифи умумии таълими фанни “Забони модарӣ” дар зинаи таҳсилоти ибтидой

Забон маҳсули тафаккур ва падидай иҷтимоӣ баҳисоб меравад. Он воситаи ифодаи ақидаҳо ва арзишҳо буда, василаи асосии интиқоли фарҳангӣ маданият аз як насл ба насли дигар мебошад. Забон барои рушди тафаккур, баёни андешаи шаҳсӣ, ташаккули муоширату муносибати иҷтимоӣ, тасаввурот дар бораи ҷаҳон ва табодули фарҳанг ҳамчун восита хидмат мекунад.

Қобилияти хондану гӯш кардан ва сипас шифоҳиву ҳаттӣ баён кардани фикр малакаҳои мураккаб буда, самтҳои асосии стандарти забономӯзӣ ба шумор мераванд.

Забони тоҷикӣ дар байни фанҳои таълим нақши маҳсус дошта, вазифаҳои гуногунро иҷро менамояд. Ин фан хонандагонро ба малакаҳои муомилаю муоширати зарурии омӯхтани фанҳои дигар мусаллаҳ месозад. Забони тоҷикӣ дар ҳамаи зинаҳои таълим фанни асосӣ буда, ҳамчунин барои ҳамгирии фанҳои гуногун нақши бузург дорад.

Аксари малакаҳо, ки тавассути Стандарти фанни “Забони модарӣ” таълим дода мешаванд, ба монанди навиштани иншо ва амсоли онро метавон дар барномаҳои дигари забономӯзӣ истифода бурд. Стандарти мазкур дар муассисаҳои таълимие, ки забони таълимашон тоҷикӣ аст, истифода мегардад.

2.2.2. Ҳадафҳои таълими фанни “Забони модарӣ” дар зинаи таҳсилоти ибтидой

Ҳадафи асосии фанни “Забони модарӣ” дар синфҳои 1-4 ташаккули қобилиятҳои зерини хонандагон мебошад:

- риоя намудани қоидаҳои хондану навиштан, гуфтани шунидан аз забони тоҷикӣ;
- бо истифода аз воситаҳои забонӣ истифода намудани муоширати ақидаҳо, арзишҳо ва нуктаи назар ба таври ҳаттӣ ва шифоҳӣ.

2.2.3. Җадвали салоҳиятҳо аз фани “Забони модарӣ” барои зинаи таҳсилоти ибтидой.

Синфи 1 (Марҳилаи таълими савод)	Синфи 1 (Марҳилаи «Забони модарӣ»)	Синфи 2	Синфи 3	Синфи 4
Гӯш кардан (шунидан)				
A. 1.1.1. Қоидаҳои одитарини гӯш карданро дар доираи маҳдуни вазъиятҳо риоя мекунад.	1.1.1. Қоидаҳои одии гӯш карданро дар доираи васеи вазъиятҳо риоя мекунад.	2.1.1. Қоидаҳои одии гӯш карданро дар доираи васеътари вазъиятҳо риоя мекунад.	3.1.1. Қоидаҳои умумии гӯш карданро дар доираи вазъиятҳои гуногун риоя намуда, аҳамияти риоя кардани ин қоидаҳоро баён мекунад.	4.1.1. Қоидаҳои мушаххаси гӯш карданро дар вазъиятҳои гуногун риоя карда, дигаронро ба риояни ин қоидаҳо даъват менамояд.
A. 1.1.2. Ахбори шунидаро дар шаклҳои хеле содаи нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ истифода мебарад.	1.1.2. Ахбори шунидаро дар шаклҳои содаи нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ истифода мебарад.	2.1.2. Ахбори шунидаро дар шаклҳои каме мураккаби нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ истифода мебарад.	3.1.2. Ахбори шунидаро дар шаклҳои каме мураккабтари нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ истифода мебарад.	4.1.2. Ахбори шунидаро дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ истифода мебарад.
A. 1.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда(гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст муайян мекунад.	1.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда (гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст муайян мекунад.	2.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда(гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст муайян мекунад.	3.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда(гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст муайян карда, хулоса мебарорад.	4.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда(гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст муайян карда, муносабати худро баён менамояд.
Гуфтан				
A.1.2.1. Дар вазъиятҳои маҳдуд қоидаҳои одитарини сухангӯйӣ (одоби муошират)-ро риоя мекунад.	1.2.1. Дар вазъиятҳои муайян қоидаҳои одии сухангӯйӣ (одоби муошират)-ро риоя мекунад.	2.2.1. Дар вазъиятҳои васеътар қоидаҳои асосии сухангӯйӣ (одоби муошират)-ро риоя мекунад.	3.2.1. Дар вазъиятҳои гуногун қоидаҳои маъмули сухангӯйӣ (одоби муошират)-ро риоя мекунад ва аҳамияти риоя кардани ин қоидаҳоро дарк мекунад.	4.2.1. Дар вазъиятҳои гуногун қоидаҳои маъмули сухангӯйӣ (одоби муошират)-ро риоя мекунад ва аҳамияти риоя кардани ин қоидаҳоро шарҳ дода, дигаронро ба риояни онҳо даъват мекунад.;

A.1.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)-и мувофиқи гуфтанро вобаста ба хусусиятҳои синнусолӣ истифода мебарад.	1.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)-и мувофиқи гуфтанро вобаста ба хусусиятҳои синнусолӣ истифода мебарад.	2.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)- и мувофиқи гуфтанро вобаста ба хусусиятҳои синнусолӣ истифода мебарад.	3.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)-и мувофиқи гуфтанро вобаста ба хусусиятҳои синнусолӣ истифода мебарад.	4.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)-и мувофиқи гуфтанро вобаста ба хусусиятҳои синнусолӣ самаранок истифода мебарад.
A.1.2.3. Фикру мулоҳизаҳои одиро аз рӯйи мақсадҳо дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ баён мекунад.	1.2.3. Фикру мулоҳизаҳои асосиро аз рӯйи мақсадҳо дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ баён мекунад.	2.2.3. Барои баёни мақсад мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳии ҳаҷман хурдро истифода мебарад.	3.2.3. Барои баёни мақсад мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳии ҳаҷман калонтарро истифода мебарад.	4.2.3. Барои баёни мақсад мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳии нисбатан калонтарро истифода мебарад.

Хондан

A.1.3.1. Қоидаҳои одитарини хонданро медонад ва риоя мекунад.	1.3.1. Қоидаҳои одии хондан ва риояи оҳангро медонад ва риоя мекунад.	2.3.1. Қоидаҳои маъмули хонданро медонад ва риоя мекунад.	3.3.1. Қоидаҳои хонданро медонад ва риоя мекунад.	4.3.1. Қоидаҳои гуногуни хонданро медонад ва риоя мекунад.
A.1.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои шиноси ҳаҷман хурдро мехонад.	1.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои хурд, ки баъзе калимаҳои ношинос доранд, мехонад.	2.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои хурд, ки калимаҳои бештари ношинос доранд, мехонад.	3.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои ношиносро мехонад.	4.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои калонҳаҷми ношиносро мехонад.
A.1.3.3. Мазмуни чумлаҳои содаро, ки калимаҳои шинос доранд, муайян мекунанд.	1.3.3. Мазмуни матнҳои ҳикоягии хурд (то 100 калима) -ро,	2.3.3. Мазмуни матнҳои ҳикоягии он қадар калон (то 200 калима), ки 3-4 қалимаи нав	3.3.3. Мазмуни матнҳои гуногуни ношиносি нишбатан калонҳаҷм (то	4.3.3. Мазмуни матнҳои гуногуни ношиноси нишбатан калонҳаҷм (то

	ки 1-2 калимаи нав доранд, муайян мекунад.	доранд, дарк карда, хулоса мебарорад.	300 калима), ки 5-6 калимаи нав доранд, дарк карда, фикри асосии онро муайян мекунад.	400 клима), ки 7-8 калимаи нав доранд, дарк карда, мавзӯъ ва фикри асосии онро муайян мекунад.
--	--	---	--	---

Навиштан

A.1.4.1. Қоидаҳои одитарини навиштанро тибқи нишондиҳандаҳо риоя мекунад.	1.4.1. Қоидаҳои одии навиштанро тибқи нишондиҳанд аҳо риоя мекунад.	2.4.1. Қоидаҳои дигари навиштанро тибқи нишондиҳандаҳо риоя мекунад.	3.4.1. Қоидаҳои бештари навиштанро тибқи нишондиҳанд аҳо риоя мекунад.	4.4.1. Қоидаҳои гуногуни навиштанро тибқи нишондиҳанда ҳо риоя мекунад.
A.1.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода мебарад.	1.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода бурда, матнҳои хурдро менависад.	2.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода бурда, матнҳои хурдро менависад.	3.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода бурда, матнҳои ҳаҷман калон менависад.	4.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода бурда, матнҳои ҳаҷман калонтар менависад.
A. 1.4.3. Фикр (ақида, андеша)-и худро дар қолаби ҷумлаҳои кӯтоҳ менависад.	1.4.3. Фикр (ақида, андеша)-и худро дар қолаби матни хурд) менависад.	2.4.3. Барои баёни мақсадҳои худ мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, матнҳои хурди сохторашон гуногун менависад.	3.4.3. Барои баёни мақсадҳои гуногун мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, матнҳои ҳаттии нисбатан калонтари сохторашон гуногунэҷод мекунад.	4.4.3. Барои баёни мақсадҳои гуногун мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, матнҳои ҳаҷман калонтарсоҳто рашон гуногун эҷод мекунад.

2.2.4. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИҲАНДАҲО АЗ ФАННИ “ЗАБОНИ МОДАРИЙ” БАРОИ СИНФИ 1-УМ (МАРҲАЛАИ ТАЪЛИМИ САВОД)

Синфи 1 (Марҳилаи таълими савод)
Салоҳиятҳои гӯш кардан
A. 1.1.1. Қоидаҳои одитарини гӯш карданро дар доираи маҳдути вазъиятҳо риоя мекунад.
<i>Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– суханони гӯянда (ҳамсинфон, сухбат аз рӯйи расмҳо) омӯзгор)-ро бодикӯат гӯш мекунад;
– ҳангоми сухбат ба гӯянда нигоҳ мекунад;
– ба фикрҳое, ки ба гӯш кардан халал мерасонад, аҳамият намедиҳад;
– қоматро рост ва кушода нигоҳ медорад.
A. 1.1.2. Ахбори шунидаро дар шаклҳои хеле содаи нутқи шифоҳӣ ва ҳаттӣ истифода мебарад.
<i>Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– овозҳои аввал, мобайн ва охири калимаҳои як-дуҳичодорро муайян мекунад;
– калимаҳои содаи шиносро бо тарзи навишт мувоғиқ мегузорад;
– калимаҳои содаи шиносро навишта метавонад;
– шеър, суруд ва тезгӯякҳои хурдро дуруст такрор мекунад;
– лугати дар нутқ шунидаро ҳангоми гуфтор истифода мебарад;
– ба маънои саволҳои одӣ сарфаҳм рафта, ҷавоби мувоғиқ медиҳад.
A. 1.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда (гон)-ро, ки ба синну сол мувоғиқ аст муайян мекунад.
<i>Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– дастурҳои шифоҳии якамаларо ичро мекунад;
– ба саволҳои одӣ ҷавоб дода метавонад;
– мазмуни суханони гӯяндаро бозгӯйӣ карда метавонад.
Салоҳиятҳои гуфтан
A.1.2.1. Дар вазъиятҳои маҳдуд қоидаҳои одитарини сухангӯйӣ (одоби муошират)-ро риоя мекунад.
<i>Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– овозҳои забони тоҷикиро дуруст талафуз мекунад;
– ҳангоми гуфтор калимаҳоро тибқи қоидаҳои забони адабии тоҷикӣ баён мекунад;
– фикру андешаҳои худро дар қолаби чумлаҳои дуруст баён мекунад;
– одоби муоширатро ҳангоми салому хайрухуш, ҳоҳишу дарҳост, тарзи узр пурсидан ва изҳори миннатдорӣ риоя карда метавонад;
– дар сухбатҳои бонавбат сухан мегӯяд;
– ҳангоми муошират дар синф, мактаб ва берун аз он дигаронро эҳтиром мекунад;
– наҳаросида, бо боварӣ сухан мегӯяд.
A.1.2.2. Стратегияҳои мувоғики гуфтанро истифода мебарад.
<i>Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– ҳангоми гуфтор имову ишораҳои одитаринро истифода мебарад;
– ҳангоми муошират суръат, паствиву баландӣ ва оҳанги овозро идора карда метавонад.

А.1.2.3. Фикру мuloхизаҳои одиро аз рӯйи мақсадҳо дар шаклҳои гуногуни нутки шифоҳӣ баён мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- хусусиятҳои одӣ (шакл, ранг, андоза, миқдор)-и ашёро тасвир ва муқоиса карда метавонад;
- дар бораи расмҳо ё ҳикояҳо ба саволҳо ҷавоб медиҳад;
- ба ҳамсинфон дар бораи ашёи дӯстдоштааш (бозичаҳо, ҳайвони дӯстдоштааш) саволу ҷавоб мекунад;
- дар нақши симоҳои афсона ё ҳикояҳое, ки ба ў нақл кардаанд, бозӣ мекунад;
- дар бораи расми қашида, ё матни ҳондааш нақл мекунад;
- дар тартиб додани қоидаҳои рафткор дар дарс иштирок мекунад;
- ба мақсади ҷизро пурсидан, қонеъ кардани ҳисси кунҷкобии ҳуд саволҳои навъи “Чӣ?”, “Кӣ?” “Кай?”, “Чӣ ҳел?” “Дар кучо?” медиҳад.

Салоҳиятҳои ҳондан

А.1.3.1. Қоидаҳои одитарини ҳонданро медонад ва риоя мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- муқова, сарварақ ва мундаричаи китобро нишон дода метавонад;
- қоидаҳои самти ҳондан (аз ҷал ба рост, аз боло ба поён, аз сатр ба сатри дигар гузашта ҳондан) ва саҳифагардонии китобро нишон дода метавонад;
- ҳарфҳои чой, дастнавис, ҳурду қалонро фарқ карда метавонад;
- номи ҳарфро аз овоз фарқ мекунад;
- ҳарф, қалима, ҷумларо фарқ карда метавонад
- қалимаҳои як-дуҳиҷодорро яклуҳт ҳонда метавонад;
- қалимаҳои серҳиҷоро ҳиҷой ҳонда метавонад.

А.1.3.2. Стратегияҳои мувоғиқро истифода бурда, матнҳои шиноси ҳаҷман ҳурдро меҳонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тарзҳои ҳондан (бо овоз, дунафарӣ, якҷоя)-ро истифода бурда, ҷумлаҳои матнро меҳонад;
- ҳангоми ҳондан қалимаҳоро пешгӯйӣ карда метавонад;
- якҷоя бо аҳли синф ҳамовоз китоб меҳонад ва якҷоя ҳонданро машқ мекунад;
- ҳангоми ҳондан нақши расмро барои пурра кардани мазмуни матн шарҳ медиҳад;
- навиштаи ҳуд ва расмҳои қалимадорро ҳонда, нақли қӯтоҳ мекунад;
- бо суръати мувоғиқ ҳонда, мазмуни матнро дарк мекунад.

А.1.3.3. Мазмуни ҷумлаҳои содаро, ки қалимаҳои шинос доранд, муайян мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- доир ба мазмуни ҷумлаҳои матн ба саволҳо ҷавоб дода метавонад;
- мазмуни матни содаро бо суханони ҳуд нақл карда метавонад;
- симо(ҳо)ва ашёи матни хеле ҳурдро муайян мекунад;
- гуфттору рафттори симоҳои матнҳои хеле ҳурдро муайян карда метавонад;
- монанди мазмуни ҷумла аз ҳаёт мисол меорад;
- мувоғиқи ҳоҳиш дар ҳондани якҷояи матнҳои гуногун: қофияҳо, ҳикояву афсонаҳо ва дигар маводди ба синну сол мувоғиқ иштирок мекунад;
- мунтазам ҳарфҳои омӯхтаашро дар воситаҳои гуногун (лавҳаҳо, гӯшаҳо, таблиғот (реклама) чустучӯ карда меҳонад.

Салоҳиятҳои навиштан

A.1.4.1. Қоидаҳои одитарини навиштанро тибқи нишондиҳандаҳо риоя мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- воситаҳои хатнависӣ (дафтар, ручка, қалам)-ро дуруст истифода мебарад;
- раҳҳои хурду калон, тарафҳои росту чап, болою поён ва ҳошияи дафтарро нишон дода метавонад;
- тартиби навишти унсурҳои ҳарфҳои хурду калон, мавзун, моил (ба рост таҳти кунҷи 65°), қоидаи васлшавии ҳарфҳо, масофаи байни калимаҳо)-ро риоя мекунад;
- аввали ҷумларо бо ҳарфи калон менависад;
- аввали номи одамонро бо ҳарфи калон менависад;
- дар охири ҷумла аломати нуқта мегузорад.

A.1.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода мебарад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ному наасаби худ ва ашёи шиносро бе овардани намуна менависад;
- ҷумла ва матнҳои чопиро бо ҳарфҳои дастнавис зебо, тоза менависад.

A.1.4.3. Фикр(акида, андеша)-и худро дар қолаби ҷумлаҳои кӯтоҳ менависад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ному наасаби худ ва ашёи шиносро бе овардани намуна менависад;
- ҷумлаеро, ки шифоҳӣ худаш гуфтаасту омӯзгор навиштааст, дуруст рӯйнавис мекунад.

2.2.5. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲО АЗ ФАННИ “ЗАБОНИ МОДАРӢ”

БАРОИ СИНФИ 1-УМ (МАРҲАЛАИ “ЗАБОНИ МОДАРӢ”)

Гӯш кардан (шунидан)

1.1.1. Қоидаҳои одии гӯш карданро дар доираи муайяни вазъиятҳо риоя мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- суханони гӯянда(ҳамсинфон, омӯзгор, хониши намунавӣ ё сабти овозӣ, нақшофарӣ, супоришҳои таълим)-ро бодиқкат гӯш мекунад;
- ҳангоми суҳбат ба гӯянда нигоҳ мекунад;
- ба садоҳои атроф, гуфтугӯйи дигарон аҳамият намедиҳад;
- қоматро рост ва қушода нигоҳ медорад.

1.1.2. Ахбори шунидаро дар шаклҳои содай нутқи шифоҳӣ ва хаттӣ истифода мебарад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тарзи дурусти талаффузи калимаҳоро такрор мекунад;
- миқдори ками луғати дар нутқ шунидаро ҳангоми гуфтор истифода мебарад;
- ба маънии саволҳои одӣ сарфаҳм рафта, ҷавоби мувофиқ медиҳад;
- ҷумлаҳои содаро, ки тарзи навишт аз талаффуз фарқ надорад менависад;
- тарзи ғалати талаффузро муайян карда, дурусташро нишон медиҳад;
- табъи гӯяндаро муайян карда, оҳанги мувофиқи гуфторро истифода мебарад.

1.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда (гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст, муайян мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дастурҳои шифоҳии дуамаларо ичро мекунад;
- аз рӯи матне, ки дигарон хондаанд ба саволҳои одӣ ва таҳлилии сода (чаро?) ҷавоб дода метавонад;
- мазмuni ахбор (суханони ҳамсуҳбат, сабти овозӣ, барномаҳои телевизион)-и шунидаро муайян карда, гуфта тавонад, ки дар он сухан дар бораи кӣ/ҷӣ?, киҳо/ҷиҳо? меравад;

- суханони шунидаро мазмунан нақл карда метавонад.

Гуфтан

1.2.1. Дар вазъиятҳои муайян қоидаҳои одии сухангӯйӣ (одоби муюшират)-ро риоя мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳангоми гуфтор калимаҳоро тибқи қоидаҳои забони адабии тоҷикӣ баён мекунад;
- фикру андешаҳои худро шифоҳӣ дар қолаби чумлаҳои дуруст баёнемекунад;
- одоби муюширатро ҳангоми салому ҳайрухуш, ҳоҳишӯ дарҳост, тарзи узр пурсидан ва изҳори миннатдорӣ риоя карда метавонад;
- дар сүхбатҳо бо навбат сухан мегӯяд;
- ҳангоми муюшират дар синф, мактаб ва берун аз он дигаронро эҳтиром мекунад;
- наҳаросида, бо боварӣ сухан мегӯяд.

1.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)-и мувофиқи гуфтанро вобаста ба ҳусусиятҳои синнусолӣ истифода мебарад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дар доираи мавзӯъҳои барномаи таълим шифоҳӣ матне тартиб медиҳад, ки оғоз, қисми асосӣ ва анҷом дорад;
- барои таъсирбахшии нутқ имову ишора ва қиёфасозии одиро истифода мебарад;
- ҳангоми гуфтор суръат, пастиву баландӣ ва оҳанги овозро идора карда метавонад.

1.2.3. Фикру мулоҳизаҳои асосиро аз рӯйи мақсадҳо дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ баён мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дар доираи мавзӯъҳои ба синну сол мувофиқ сүхбат мекунад;
- дар доираи мавзӯъҳои барномаи таълим шифоҳӣ матнҳои хурд (3-5 ҷумла) тартиб медиҳад;
- воқеаю ҳодисаҳои дидою шунидаро бо суханони худ нақл мекунад;
- ба мақсади аниқ кардани аҳбор ё қонеъ кардани ҳисси кунҷкобии худ саволҳои одӣ ва таҳлилии намуди “Барои чӣ?” медиҳад;
- ба мақсади фаҳмондани тартиби иҷрои ягон фаъолият дастури сода медиҳад;
- ҳусусиятҳои ашёро номбар мекунад.

1.3.1. Қоидаҳои одии хонданро медонад, оҳанги одии хонишро риоя мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- калимаҳои серҳичои ба синфи яқум мувофиқро хондаметавонад;
- матнҳои назмию насрӣ ба синну сол мувофиқро равону бурро меҳонад;
- ҷумлаҳои матнро ба синтагмаҳо чудо карда хонданро машқ мекунад;
- ба оҳанги алломатҳои китобат риоя карда меҳонад;
- ҳангоми хондан ғалатҳои содиркардаашро мустақилона ислоҳ мекунад.

1.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои хурдро, ки баъзе калимаҳои ношинос доранд, меҳонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тарзҳои хондан (бо овоз, дунафарӣ, якҷоя, аз рӯйи нақшҳо)-ро истифода карда, матнро меҳонад;

- стратегияҳои гуногунро истифода бурда, унсурҳои матн (муаллиф, сарлавҳа, расм, симо (ҳо), замон ва макони баргузори воқеаҳо)-ро муайян карда метавонад;
- матнҳои назмӣ ва насриро фарқ карда метавонад;
- ба саволҳои пеш аз хондан, дар ҷараёни хондан ва пас аз хондан ҷавоб мегӯяд;
- мазмuni матнҳои ҳикоягиро пешгӯйӣ мекунад;
- оғоз, қисми асосӣ ва анҷоми матнро муайян мекунад;
- маънои калимаҳоро аз сарчашмаҳои гуногун (лугати зери матн, ҳамсinf, омӯзгор) муайян мекунад;
- аз рӯи ҷайло ҳоҳиш ва шавқу ҳавас рӯзномаву маҷалла ва китобҳои бачагонаро мунтазам мутолиа мекунад.

1.3.3. Мазмuni матнҳои ҳикоягии хурд (то 100 калима)-ро, ки 1-2 калимаи нав доранд, муайян мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- доир ба мазмuni матнҳои шинос саволу ҷавоб (одӣ, таҳлилӣ) карда метавонад;
- мазмuni матнро бо суханони ҳуд нақл карда метавонад;
- ба гуфтори рафтари симоҳои матн баҳо дода, ҳуб ё бад будани онро муайян карда метавонад;
- ба монанди мазмuni матн аз ҳаёт мисолҳои мувофиқ оварда метавонад;
- таҳайюлот ва воқеяят будани мазмuni матнҳои ҳеле содаро муайян карда метавонад.

Навиштан

1.4.1. Қоидаҳои одии навиштанро тибқи нишиондиҳандаҳо риоя мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тартиби навишти унсурҳои ҳарфҳои хурду қалон, мавзун, моил (ба рост, таҳти кунчи 65°), қоидаи васлшавии ҳарфҳо, масофаи байни калимаҳо)-ро риоя мекунад;
- калимаҳои як, ду ва сеҳиҷодори ба синфи якум мувофиқро дуруст менависад;
- аввали ҷумла ва мисръҳои шеъриро бо ҳарфи қалон менависад;
- аввали номи одамон, лақаби ҳайвонот ва мавқеъҳои ҷуғрофиро бо ҳарфи қалон менависад;
- дар охри ҷумла аломати мувофиқ (нуқта, савол) мегузорад;
- пас аз калимаҳои номбаршудаи ифодакунандай ном, аломат ва ҳаракат аломати вергул мегузорад.

1.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода бурда, матнҳои хурдро менависад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҷумла ва матнҳои чопиро бо ҳарфҳои дастнавис зебо, тоза ва бегалат рӯйнавис карда метавонад;
- барои ифодай фикр ҷумлаҳои ҳикоягии сода навишта, дар охир аломати нуқта мегузорад;
- миқдори ҳеле қами луғат (калимаҳо)-и навро дар нутқи ҳаттӣ истифода мебарад;
- ба мақсади аниқ қардани ахбор ё қонеъ қардани ҳисси кунҷкобии ҳуд ҳаттӣ саволҳои одӣ тартиб медиҳад;
- ном ва хусусиятҳои ашёро аз рӯи расм (сурат) менависад;
- номи одамону ашё ва сифату аломати онҳоро муайян карда менависад;
- бо суръати мувофиқ (таҳминан 10-15 ҳарф дар як дақиқа) менависад.

1.4.3. Фикри худро дар қолаби матни хурд (на камтар аз се чумлаи сода) менависад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- аз рӯйи намуна сурогаи худ ва мактабро менависад;
- аз рӯйи намуна матни хурд (се чумлаи сода) менависад.

2.2.6. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲО АЗ ФАННИ “ЗАБОНИ МОДАРИЙ” БАРОИ СИНФИ 2-ЮМ

Гӯш кардан

2.1.1. Қоидаҳои одии гӯш карданро дар доираи васеътари вазъиятҳо риоя меқунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- сухани гӯянда(ҳамсинфон, омӯзгор, калонсолон, хониши намунавӣ ё сабти овозӣ, нақшофарӣ, нақли воқеаҳои дидою шунида)-ро бодикӯат гӯш меқунад;
- ҳангоми сухбат ба гӯянда нигоҳ меқунад;
- ба фикрҳое, ки ба гӯш кардан ҳалал мерасонад, диққат намедиҳад;
- ба садоҳои атроф, гуфтугӯйи дигарон аҳамият намедиҳад;
- ҳар сари вақт сар мечунбонад;
- қоматро рост ва кушода нигоҳ медорад.

2.1.2. Ахбори шунидаро дар шаклҳои каме мураккаби нутқи шифоҳӣ ва ҳаттӣ истифода мебарад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тарзи дурустӣ талаффузи калимаҳоро такрор меқунад;
- луғати бештари дар нутқ шунидаро ҳангоми гуфтор истифода мебарад;
- ба маънои саволҳои таҳлилӣ сарфаҳм рафта, ҷавоби мувофиқ медиҳад;
- матнҳои хеле ҳурди шунидаашро менависад;
- калимаҳои имлояшон мураккабе, ки тарзи навишт аз талаффуз фарқ дорад, дуруст менависад;
- тарзи ғалати талаффузро муайян карда, дурусташро нишон медиҳад;
- табъи гӯяндаро муайян карда, оҳангӣ мувофиқи гуфторро истифода мебарад.

2.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда (гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст муайян меқунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дастурҳои шифоҳии сеамаларо ичро меқунад;
- ба саволҳои одӣ, таҳлилӣ ва эҷодӣ ҷавоб дода метавонад;
- мазмуни ахбор (суханони ҳамсухбат, матни хондашуда, сабти овозӣ, барномаҳои телевизиону радио, муҳокима)-и шунидаро муайян кунад;
- мавзӯъ ва фикри асосии суханони гӯянда(гон)-ро муайян месозад;
- суханони шунидаро мазмунан нақл карда метавонад.

Гуфтан

2.2.1. Дар вазъиятҳои васеътар қоидаҳои асосии сухангӯйӣ (одоби муошират)-ро риоя меқунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба забони адабии тоҷикӣ сухан меронад;
- фикру андешаҳои худро дар қолаби чумлаҳои дуруст баён меқунад;
- дар вазъиятҳои шинос ва ношинос одоби мошират (салому хайрухуш, ҳоҳишу дарҳост, тарзи узр пурсидан ва изҳори миннатдорӣ)-ро риоя карда метавонад;
- дар сухбатҳо бонавбат сухан мегӯяд;
- ҳангоми муошират дар синф, мактаб ва берун аз он дигаронро эҳтиром меқунад;

- наҳаросида, бо боварӣ сухан мегӯяд.

2.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)-и мувофиқи гуфтанро вобаста ба хусусиятҳои синнусолӣ истифода мебарад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- оғоз, қисми асосӣ ва анҷоми суханро муайян мекунад;
- барои таъсирбахши нутқ имову ишора ва қиёфасозиро истифода мебарад;
- ҳангоми муошират суръат, пастиву баландӣ ва оҳанги овозро идора карда метавонад.

2.2.3. Барои баёни мақсад мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳии ҳамон хурдро истифода мебарад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба мақсади сухбат оростан мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб мекунад;
- ба мақсади дар бораи чизе ҳабар додан, воқеаю ҳодисаҳои дидаю шунидаро муфассал нақл мекунад;
- ба мақсади аниқ кардани ахбор ё қонеъ кардани ҳисси кунҷкобии худ саволҳои мантиқӣ, таҳлилӣ ва эҷодӣ медиҳад;
- ба мақсади касеро ба амале водор кардан дастур медиҳад;
- ба мақсади ба ҷорабиние даъват кардан шифоҳӣ эълон мекунад;
- ба мақсади ҳазлу шӯҳӣ кардан латифа мегӯяд;
- ба мақсади хурсанд кардан шаҳсро шифоҳӣ табриқ мекунад;
- ба мақсади дар бораи чизе оғаҳӣ доштани хурдро баён кардан хусусиятҳои ашёро номбар мекунад.

Хондан

2.3.1. Қоидаҳои маъмули хонданро медонад ва риоя мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба синтагмаҳо ҷудо карда меҳонад;
- қалимаҳои имлояшон мураккаби ба синфи дуюм мувофиқро хондаметавонад;
- матнҳои навъ ва жанри гуногун (назмию насрии ба синну сол мувофиқ; матнҳои ҳикоягӣ, тасвирӣ)-ро меҳонад;
- бурро (талаффузи қалимаҳо тибқи қоидаҳои имло) меҳонад;
- ба оҳанги алломатҳои китобат риоя карда меҳонад;
- ҳангоми хондан ғалатҳои содиркардаашро мустақилона ислоҳ мекунад.

2.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои хурд, ки қалимаҳои бештари ношинос доранд, меҳонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- равон (бо суръати мӯътадил 40-50 қалима дар як дақиқа) меҳонад;
- тарзҳои хондан (тасаввур кардан, такроран хондан, муайян кардани маъни қалимаҳое, ки ба ҳайси лугат омадаанд)-ро истифода карда, матнро меҳонад;
- стратегияҳои гуногунро истифода бурда унсурҳои матн (муаллиф, сарлавҳа, расм, симо(ҳо), замон ва макони баргузори воқеаҳо)-ро муайян карда метавонад;
- матнҳоро аз рӯйи навъ (назмӣ, насрӣ) фарқ карда метавонад;
- матнҳои ба синфи дуюм мувофиқро бо мақсадҳои гуногун (шиносоӣ, дарёғти ахбори зарурӣ, дарки маънӣ) меҳонад.
- ба саволҳои пеш аз хондан, дар ҷараёни хондан ва пас аз хондан ҷавоб мегӯяд;
- мазмуни матнҳои ҳикоягиро пешгӯйӣ мекунад;

- мустақилона бо овози баланд хонда, ба саволҳо ҷавоб меёбад;
- оғоз, қисми асосӣ ва анҷоми матнро муайян меқунад;
- маънои калимаҳоро аз сарчашмаҳои гуногун (лӯғати зери матн, ҳамсинф, омӯзгор) муайян меқунад;
- ҷадвал, нақша, диаграммаҳои хеле содаро меҳонад;
- аз рӯйи майлу ҳоҳиш ва шавқу ҳавас рӯзномаву маҷалла ва китобҳои бачагонаро мунтазам мутолия меқунад.

2.3.3. Мазмуни матнҳои ҳикоягии он қадар калон (то 200 калима), ки 3-4 калимаи навдоранд, дарк карда, ҳулоса мебарорад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- доир ба мазмуни матнҳои ношинос саволу ҷавоб (одӣ, таҳлилӣ, эҷодӣ) карда метавонад;
- мазмуни матн (асарҳои бачагонаи хурд)-ро муфассал ва интихобӣ нақл карда метавонад;
- ба гуфткори рафтари симоҳои матн баҳо дода метавонад;
- доир ба мазмуни матн ҳулоса бароварда метавонад;
- мазмуни матнҳои гуногунро таҳлил, муқоиса ва арзёбӣ меқунад;
- мазмуни матнҳои содаро бо ҳаёт алоқаманд карда метавонад;
- таҳайюлот ва воқеяят будани мазмуни матнҳои на он қадар мураккабро муайян карда метавонад.

Навиштан

2.4.1. Қоидаҳои навиштанро тибқи нишондиҳандаҳо риоя меқунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳоно, зебо ва тоза навиштан;
- калимаҳои ба синфи дуюм мувоғикро тибқи қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ (имлои ҳарфҳои й, ў, е, ё, ю, я, й, д, т, ҳ, ъ) менависад;
- қоидаҳои аз сатр ба сатри дигар гузарондани ҳиссаи калимаро риоя меқунад;
- аввали чумла ва мисраъҳои шеъриро бо ҳарфи калон менависад;
- аввали номи одамон, лақаби ҳайвонот ва мавқеъҳои ҷуғрофиро бо ҳарфи калон менависад;
- дар охири чумла аломати мувоғик (нуқта, савол) мегузорад;
- пас аз калимаҳои номбаршудаи ифодакунандай ном, аломат ва ҳаракат аломати вергул мегузорад;
- ҳангоми рӯйнавис сарҳатро дуруст мегузорад.

2.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувоғикии навиштанро истифода бурда, матнҳои хурдро менависад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- миқдори ками лугат (калимаҳо)-и навро дар нутқи ҳаттӣ истифода мебарад;
- ба мақсади аниқ кардани аҳбор ё қонеъ кардани ҳисси кунҷкобии худ ҳаттӣ саволҳои одӣ ва таҳлилӣ тартиб медиҳад;
- бо суръати мувоғик (таҳминан 15-20 ҳарф дар як дақиқа) менависад;
- имлоҳои зиёди таълимиро барои инкишофи малакаҳои бегалатнависӣ истифода мебарад;
- дар доири мавзӯъ муколамаи ҳаттии хеле хурд тартиб медиҳад;
- аз рӯйи намуна соҳтори матнҳои гуногун (эълон, табрикнома, мактуб, ҳикоя)-ро фарқ карда метавонад;
- мустақилона малака ва маҳорати навиштани худро такмил дода, дафтар ва варагаҳои навиштанро аз қабили “дафтари имло”, “Лӯғати аввалини ман” истифода мебарад;

- маълумотнома (анкета)-и хурд, кроссворд ва сканвордҳои содаро пур мекунад.

2.4.3. Барои баёни мақсадҳои худ мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, матнҳои хурди соҳторашон гуногун менависад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба мақсади нишон додани донишу таҷрибаи тавассути дигар навъҳои нутқ (гӯш кардан, хондан) андухта иншо, ҳикоя, афсона (40-50 калима) навиштанро машқ мекунад;
- ба мақсади ба ҷорабиние даъват кардан аз рӯйи намуна эълон менависад;
- ба мақсади хурсанд кардан аз рӯйи намуна табрикномаи хурд менависад;
- ба мақсади муюширати ҳаттӣ аз рӯйи намуна мактуби хурд навишта метавонад.

2.2.7. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳо аз фанни “ЗАБОНИ МОДАРИЙ” БАРОИ СИНФИ З-ЮМ

Синфи З

3.1.1. Қоидаҳои умумии гӯш карданро дар доираи вазъиятҳои гуногун риоя намуда, аҳамияти риоя кардани ин қоидаҳоро баён мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- суханони гӯянда (ҳамсинфон, ҳамсуҳбатон, омӯзгор, калонсолон, хониши намунавӣ ё сабти овозӣ, нақшофарӣ, нақли воқеаҳои дидою шунида ва гайра)-ро бодикӯат гӯш мекунад;
- ҳангоми сухбат ба гӯянда нигоҳ мекунад;
- фикрҳое, ки ба гӯш кардан ҳалал мерасонад, ба як сӯ мегузорад;
- ба садоҳои атроф, гуфтугӯйи дигарон аҳамият намедиҳад;
- ҳар сари вақт сар мечунбонад;
- қоматро рост ва кушода нигоҳ медорад;
- аҳамияти риоя кардани қоидаҳоро бо мисолҳои ба синну сол мувофиқ шарҳ дода метавонад.

3.1.2. Аҳбори шунидаро дар шаклҳои каме мураккабтари нутқи шифоҳӣ ва ҳаттӣ истифода мебарад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тарзи дурусти талаффузи калимаҳои соҳтаро такрор мекунад;
- луғати бештари дар нутқ шунидаро ҳангоми гуфтор истифода мебарад;
- ба маънои саволҳои таҳлилӣ ва эҷодӣ сарфаҳм рафта, ҷавоби мувофиқ медиҳад;
- матнҳои хурди шунидаашро менависад;
- калимаҳои имлояшон каме мураккабтаре, ки тарзи навишт аз талаффуз фарқ дорад, дуруст менависад;
- тарзи ғалати талаффузро муайян карда, дурусташро нишон медиҳад;
- табъи гӯяндаро муайян карда, оҳанги мувофиқи гуфторро истифода мебарад.

3.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда (гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст муайян карда, хулоса мебарорад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дастурҳои шифоҳии бисёрамаларо иҷро мекунад;
- ба саволҳои одӣ, таҳлилӣ ва эҷодӣ ҷавоб дода метавонад;
- мазмuni аҳбор (суханони ҳамсуҳбат, матни хондашуда, сабти овозӣ, барномаҳои телевизиону радио, мухокима)-и шунидаро муайян мекунад;
- мавзӯъ ва фикри асосии суханони гӯянда(гон)-ро муайян месозад;
- суханони шунидаро айнан ва мазмунан нақл карда метавонад.

Гуфтан

3.2.1. Дар вазъиятҳои гуногун қоидаҳои маъмули сухангӯйӣ (одоби муюшират)-ро риоя мекунад ва аҳамияти риоя кардани ин қоидаҳоро дарк мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳангоми гуфтор калимаҳоро тибқи қоидаҳои забони адабии тоҷикӣ баён мекунад;
- фикру андешаҳои худро дар қолаби чумлаҳои дуруст баён мекунад;
- одоби мӯширатро ҳангоми салому ҳайрухуш, ҳоҳишу дарҳост, тарзи узр пурсидан ва изҳори миннатдорӣ риоя карда метавонад;
- дар сұхбатҳо бонавбат сухан мегӯяд;
- ҳангоми мӯшират дар синф, мактаб ва берун аз он дигаронро эҳтиром мекунад;
- наҳаросида, бо боварӣ сухан мегӯяд;
- аҳамияти риоя кардани қоидаҳои сухангӯйиро бо мисолҳои ба синну сол мувофиқ шарҳ дода, дигаронро низ ба риояни ин қоидаҳо даъват мекунад.

3.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)-и мувофиқи гуфтанро истифода мебарад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- нутқи худро пешакӣ ба нақш мегирад;
- ба кӣ нигаронда шудани суханро муайян мекунад;
- андеша мекунад, чӣ ва барои чӣ мегӯяд;
- оғоз, қисми асосӣ ва анҷоми суханро муайян мекунад;
- барои таъсирбахшии нутқ имову ишора ва қиёфасозиро истифода мебарад;
- ҳангоми мӯшират суръат, паству баландӣ ва оҳанги овозро идора карда метавонад.

3.2.3. Барои баёни мақсад мавзӯъ ва мазмuni мувофиқ интиҳоб намуда, шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳии ҳаҷман қалонтарро истифода мебарад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба мақсади сұхбат оростан мавзӯъ ва мазмuni мувофиқ интиҳоб мекунад;
- ба мақсади дар бораи чизе ҳабар додан, воқеаю ҳодисаҳои дидаю шунидаро муфассал ва интиҳобан нақл мекунад;
- ба мақсади аниқ кардани аҳбор ё қонеъ кардани ҳисси кунҷкобии худ саволҳои мантиқӣ, таҳлилӣ ва эҷодӣ медиҳад;
- ба мақсади касеро ба амале водор кардан дастур медиҳад;
- ба мақсади ба чорабиние даъват кардан шифоҳӣ эълон мекунад;
- ба мақсади ҳазлу шўҳӣ кардан латифа мегӯяд;
- ба мақсади хурсанд кардан шахсро шифоҳӣ табрик мекунад;
- ба мақсади дар бораи чизе оғаҳӣ доштани худро баён кардан хусусиятҳои ашёро номбар мекунад.

Хондан

3.3.1. Қоидаҳои хондан (риояни задаи мантиқӣ, пайдарпайии калимаҳо)-ро медонад ва риоя мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- матнҳои навъ ва жанри гуногун (назмию насрӣ ба синну сол мувофиқ; монологӣ ва диалогӣ, матнҳои ҳикоягӣ, тасвириӣ, бо унсурҳои муроҳизаронӣ)-ро меҳонад;
- ба синтагмаҳо чудо карда меҳонад;
- равон (бо суръати мұтадил 60-70 калима дар як дақиқа) меҳонад;
- бурро (талаффузи калимаҳо тибқи қоидаҳои имло) меҳонад;

- калимаҳои сохта ва мураккаби ба синфи чорум мувофиқро хондаметавонад;
- ба оҳанги аломатҳои китобат риоя карда меҳонад;
- ҳангоми хондан ғалатҳои содиркардаашро мустақилона ислоҳ мекунад.

3.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои ношиносро меҳонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тарзҳои хондан (тасаввур кардан, такроран хондан, муайян кардани маъни калимаҳое, ки ба ҳайси луғат омадаанд)-ро истифода карда, матнро меҳонад;
- стратегияҳои гуногунро истифода бурда унсурҳои матн (муаллиф, сарлавҳа, расм, симо (ҳо), замон ва макони баргузори воқеаҳо)-ро муайян карда метавонад;
- матнҳоро аз рӯйи навъ ва жанр (назмӣ, насрӣ; ҳикоя, афсона, матнҳои маърифатӣ ва илмӣ-оммавӣ)-ро фарқ карда метавонад;
- матнҳои ба синфи сеюм мувофиқро бо мақсадҳои гуногун (шиносой, дарёфти аҳбори зарурӣ, дарки маънӣ) меҳонад.
- ба саволҳои пеш аз хондан, дар ҷараёни хондан ва пас аз хондан ҷавоб мегӯяд;
- мазмуни матнҳои ҳикоягиро пешгӯйӣ карда, бо мазмуни матн муқоиса мекунад;
- мустақилона бо овози баланд ва хомӯшона хонда, ба саволҳо ҷавоб меёбад;
- оғоз, қисми асосӣ ва анҷоми матнҳои калонтарро муайян мекунад;
- маъни калимаҳоро аз сарчашмаҳои гуногун (луғат, фарҳанг, ҳамсинф, омӯзгор) муайян мекунад;
- ҷадвал, нақша, диаграммаҳои содаро меҳонад;
- аз рӯйи майлӯ ҳоҳиш ва шавқу ҳавас рӯзномаву маҷалла ва китобҳои бачагонаро мунтазам мутолиа мекунад.

3.3.3. Мазмуни матнҳои ношиноси миёнаҳаҷм (то 300 калима), ки 5-6 калимаи навдоранд, дарк карда, фикри асосии онро муайян мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- доир ба мазмуни матнҳои ношинос саволу ҷавоб (одӣ, таҳлилӣ, эҷодӣ) карда метавонад;
- мазмуни матн (асарҳои бачагонаи хурд)-ро муфассал, муҳтасар ва интихобан нақл карда метавонад;
- пайдарҳамии мантиқии матнҳои ҳикоягиро муайян карда метавонад;
- ба гуфтор ва рафтори симоҳои матн баҳо дода метавонад;
- мавзӯъ ва фикри асосии матн, ки ошкоро ифода шудааст, муайян мекунад;
- мазмуни матнҳои гуногунро таҳлил, муқоиса ва арзёбӣ мекунад;
- мазмуни ду матнро муқоиса карда метавонад;
- мазмуни матнҳои гуногунро бо ҳаёт алоқаманд карда метавонад;
- таҳайюлот ва воқеяят будани мазмуни матнҳои каме муракабро муайян карда метавонад.

Навиштан

3.4.1. Қоидаҳои бештари навиштанро риоя мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳоно, зебо ва тоза менависад;
- калимаҳои ба синфи сеюм мувофиқро тибқи қоидаҳои имлои забони тоҷикий навишта метавонад;
- қоидаҳои аз сатр ба сатри дигар гузарондани ҳиссаи калимаро риоя мекунад;
- калимаҳо (исм, феъл, сифат, пешояндҳо)-ро фарқ карда, бамаврид истифода мебарад;

- аввали чумла ва мисраъҳои шеъриро бо ҳарфи калон менависад;
- аввали исмҳои хосро бо ҳарфи калон менависад;
- дар охири чумла аломати мувофик (нукта, савол, хитоб) мегузорад;
- пас аз калимаҳои номбаршудаи ифодакунандаи исм, феъл, сифат аломати вергул мегузорад;
- ҳангоми навиштани матн сархатро дуруст мегузорад.

3.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода бурда, матнҳои ҳаҷман калон менависад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- барои ифодаи фикр, пурсидан, касеро ба амале водор кардан чумлаҳои ҳикоягӣ, саволӣ ва хитобӣ навишта дар охир аломати мувофик (нукта, савол, хитоб) мегузорад;
- лугати зиёдро дар нутқи хаттӣ истифода мебарад;
- ба мақсади аниқ кардани аҳбор ё қонеъ кардани ҳисси кунҷкобии худ хаттӣ саволҳои, таҳлилӣ ва эҷодӣ тартиб медиҳад;
- бо суръати мувофик (тахминан 25-30 ҳарф дар як дақиқа) менависад;
- имлоҳои зиёди таълимиро барои инкишофи малакаҳои бегалатнависӣ истифода мебарад;
- калимаҳои ҳамаъно ва муқобилмаъноро дар нутқи хаттӣ истифода мебарад;
- дар доири мавзӯъ муколамаи хаттии хурд тартиб медиҳад;
- соҳтори матнҳои гуногун (эълон, табрикнома, мактуб, ҳикоя)-ро фарқ карда метавонад;
- мустақилона малака ва маҳорати навиштани худро такмил дода, дафтар ва варақаҳои навиштанро аз қабили “дафтари имло”, “Лугати аввалини ман” истифода мебарад;
- маълумотнома (анкета), кроссворд ва сканвордҳои каме мураккабро пур меқунад;
- воситаҳои алоқаи чумлаҳоро истифода мебарад.

3.4.3. Барои баёни мақсадҳои гуногун мавзӯъ ва мазмуни мувофик интихоб намуда, матнҳои хатии нисбатан калонтари соҳторашон гуногун эҷод меқунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба мақсади нишон додани донишу таҷрибаи тавассути дигар навъҳои нутқ (гӯш кардан, хондан) андӯхта иншо, ҳикоя, афсона (50-60 калима) менависад;
- ба мақсади ба ҷорабиние даъват кардан эълон менависад;
- ба мақсади хурсанд кардан табрикнома менависад;
- ба мақсади муюширати хаттӣ мактуб навишта метавонад;
- ба мақсади фаҳмондани тартиби иҷрои амале дастури хурд навишта метавонад.

2.2.8. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИХАНДАХО АЗ ФАННИ “ЗАБОНИ МОДАРӢ” БАРОИ СИНФИ 4-УМ

ГҮШ КАРДАН (ШУНИДАН)

4.1.1. Коидаҳои мушаххаси гӯш карданро дар вазъиятҳои гуногун риоя карда, дигаронро ба риояи ин қоидаҳо даъват менамояд.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- суханони гӯянда (ҳамсинфон, ҳамсухбатон, омӯзгор, калонсолон, хониши намунавӣ ё сабти овозӣ, нақшофарӣ, нақли воқеаҳои дидою шунида ва ғайра)-ро бодиққат гӯш мекунад;
- ҳангоми сухбат ба гӯянда нигоҳ мекунад;
- фикрҳое, ки ба гӯш кардан ҳалал мерасонад, ба як сӯ мегузорад;
- ба садоҳои атроф, гуфтугӯйи дигарон аҳамият намедиҳад;
- ҳар сари вақт сар мечунбонад;
- имои мувофиқ нишон медиҳад;
- қоматро рост ва қушода нигоҳ медорад;
- аҳамияти риоя кардани қоидаҳоро бо мисолҳои ба синну сол мувофиқ шарҳ дода, дигаронро барои бодиққат гӯш кардан даъват менамояд.

4.1.2. Аҳбори шунидаро дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ ва ҳаттӣ истифода мебарад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тарзи дурусти талаффузи калимаҳои мураккабро такрор мекунад;
- ҳар чӣ бештар луғати дар нутқ шунидаро ҳангоми гуфтор истифода мебарад;
- ба маънии саволҳои мантиқӣ ва эҷодӣ сарфаҳм рафта, ҷавоби мувофиқ медиҳад;
- матнҳои шунидаашро менависад;
- калимаҳои имлояшон нисбатан мураккабтаре, ки тарзи навишт аз талаффуз фарқ дорад, дуруст менависад;
- тарзи ғалати талаффузро муайян карда, дурусташро нишон медиҳад;
- ҳангоми муюшират табъи гӯяндаро муайян карда, оҳанги мувофиқи гуфторро истифода мебарад.

4.1.3. Мазмун ва мақсади асосии сухани гӯянда(гон)-ро, ки ба синну сол мувофиқ аст муайян карда, муносибати худро баён менамояд.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дастурҳои шифоҳии бисёрамаларо ичро мекунад;
- ба саволҳои одӣ, мантиқӣ ва эҷодӣ ҷавоб дода метавонад;
- мазмуни аҳбор (суханони ҳамсухбат, матни хондашуда, сабти овозӣ, барномаҳои телевизиону радио, муҳокима)-и шунидаро муайян карда метавонад;
- мавзӯъ ва фикри асосии суханони гӯянда(гон)-ро муайян месозад;
- табъи гӯяндаро пай бурда, оҳанги мувофиқи гуфторро истифода мебарад;
- суханони шунидаро айнан ва мазмунан нақл карда метавонад.

Гуфтан

4.2.1. Дар вазъиятҳои гуногун қоидаҳои маъмули сухангӯйӣ (одоби муюшират)-ро риоя мекунад ва аҳамияти риоя кардани ин қоидаҳоро шарҳ дода, дигаронро ба риояи онҳо даъват мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба забони адабии тоҷикӣ сухан меронад;

- фикру андешаҳои худро дар қолаби чумлаҳои дуруст баён мекунад;
- одоби моширатро ҳангоми салому ҳайрухуш, ҳоҳишу дархост, тарзи узр пурсидан ва изҳори миннатдорӣ риоя карда метавонад;
- дар суҳбатҳо бонавбат сухан мегӯяд;
- ҳангоми муошират дар синф, мактаб ва берун аз он дигаронро эҳтиром мекунад;
- наҳаросида, бо боварӣ сухан мегӯяд;
- аҳамияти риоя кардани қоидаҳои сухангӯйиро бо мисолҳои ба синну сол мувофиқ шарҳ дода, дигаронро низ ба риояи ин қоидаҳо даъват мекунад.

4.2.2. Стратегияҳо (тарз, роҳу усул)-и мувофиқи гуфтанро самаранок истифода мебарад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- нутқи худро пешакӣ ба нақша мегирад;
- ба кӣ нигаронда шудани суханро муайян мекунад;
- андеша мекунад, чӣ ва барои чӣ мегӯяд;
- оғоз, қисми асосӣ ва анҷоми суханро муайян мекунад;
- барои таъсирбахшии нутқ имову ишора ва қиёфасозии бештарро истифода мебарад;
- дар вазъиятҳои гуногун суръат, паству баландӣ ва оҳанги овозро идора карда метавонад.

4.2.3. Барои баёни мақсад мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб намуда, шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳии нисбатан қалонтарро истифода мебарад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба мақсади суҳбат оростан мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интихоб мекунад;
- ба мақсади дар бораи чизе ҳабар додан, воқеаю ҳодисаҳои дидою шунидаро муфассал, муҳтасар ва интихобан нақл мекунад;
- ба мақсади чизеро пурсидан ё қонеъ кардани хисси кунҷкобии худ саволҳои мантиқӣ, таҳлилӣ ва эҷодӣ медиҳад;
- ба мақсади касеро ба амале водор кардан дастур медиҳад;
- ба мақсади ба ҷорабиние даъват кардан шифоҳӣ эълон мекунад;
- ба мақсади ҳазлу шӯҳӣ кардан латифа мегӯяд;
- ба мақсади ҳурсанд кардан шахсро шифоҳӣ табрик мекунад;
- ба мақсади дар бораи чизе оғаҳӣ доштани худро баён кардан хусусиятҳои ашёро номбар мекунад;
- ҳаҷми матн, давомнокии суҳбат, дарозии ҷумлаҳо нисбат ба синфи сеюм зиёдтар аст.

Хондан

4.3.1. Қоидаҳои гуногуни хондан (алоқаи байни ҷумлаҳо ва сарҳатҳо)-ро медонад ва риоя мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба синтагмаҳо чудо карда меҳонад;
- қалимаҳои соҳта ва мураккаби ба синфи ҷорум мувофиқро ҳонда метавонад;
- матнҳои навъ ва жанри гуногун (назмию насрӣ ба синну сол мувофиқ; матнҳои монологию диалогӣ, ҳикоягӣ, тасвириӣ, бо унсурҳои мулоҳизаронӣ)-ро меҳонад;
- равону бурро (талаффузи қалимаҳо тибқи қоидаҳои имло) меҳонад;
- ба оҳанги алломатҳои китобат риоя карда меҳонад;
- ҳангоми хондан ғалатҳои содиркардаашро мустақилона ислоҳ мекунад.

4.3.2. Стратегияҳои мувофиқро истифода бурда, матнҳои калонҳаҷми ношиносро меҳонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- равон (бо суръати мӯътадил 80-90 калима дар як дақиқа) меҳонад;
- тарзҳои хондан (тасаввур кардан, такроран хондан, муайян кардани маъни калимаҳое, ки ба ҳайси луғат омадаанд)-ро истифода карда, матнро меҳонад;
- стратегияҳои гуногунро истифода бурда унсурҳои матн (муаллиф, сарлавҳа, расм, симо (ҳо), замон ва макони баргузори воқеаҳо)-ро муайян карда метавонад;
- матнҳоро аз рӯйи навъ ва жанр (назмӣ, насрӣ; ҳикоя, афсона, матнҳои маърифатӣ ва илмӣ-оммавӣ)-ро фарқ карда, хусусиятҳои умдатарини онҳоро муайян карда метавонад;
- матнҳои ҳикоягӣ, тасвирӣ, бо унсурҳои мулоҳизарониро муқоиса карда фарқи онҳоро муайян карда метавонад;
- матнҳои ба синфи чорум мувофиқро бо мақсадҳои гуногун (шиносоӣ, дарёғти ахбори зарурӣ, дарки маънӣ) меҳонад.
- ба саволҳои пеш аз хондан, дар ҷараёни хондан ва пас аз хондан ҷавоб мегӯяд;
- мазмуни матнҳои ҳикоягиро пешгӯйӣ карда, бо мазмуни матн муқоиса мекунад;
- мустақилона бо овози баланд ва хомӯшона хонда, ба саволҳо ҷавоб мейбад;
- оғоз, қисми асосӣ ва анҷоми матнҳои нисбатан калонтарро муайян мекунад;
- маъни калимаҳоро аз сарчашмаҳои гуногун (луғат, фарҳанг, ҳамсинг, омӯзгор) муайян мекунад;
- ҷадвал, нақша, диаграммаҳоро меҳонад;
- аз рӯйи майлу ҳоҳиш ва шавқу ҳавас рӯзномаву маҷалла ва китобҳои бачагонаро мунтазам мутолиа мекунад.

4.3.3. Мазмуни матнҳои ношиноси нисбатан калонҳаҷм (то 400 калима), ки 7-8 калимаи нав доранд, дарк карда, мавзӯъ ва фикри асосии онро муайян мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- доир ба мазмуни матнҳои ношинос саволу ҷавоб (одӣ, таҳлилӣ, мантиқӣ, эҷодӣ) карда метавонад;
- мазмуни матн (асарҳои бачагонаи хурд)-ро муфассал, муҳтасар, интихобӣ ва эҷодӣ нақл карда метавонад;
- пайдарҳамии мантиқии матнҳои ҳикоягиро муайян карда метавонад;
- ба гуфттор ва рафттори симоҳои матн баҳо дода метавонад;
- мавзӯъ ва фикри асосии матн, ки ошкоро ифода нашудааст, муайян мекунад;
- мазмуни матнҳои гуногунро таҳлил, муқоиса ва арзёбӣ мекунад;
- мазмуни матнҳои гуногунро муқоиса карда метавонад;
- мазмуни матнҳои гуногунро бо ҳаёт ва фанҳои дигар алокаманд карда метавонад;
- таҳайюлот ва воқеяят будани мазмуни матнҳои нисбатан муракабро муайян карда метавонад.

Навиштан

4.4.1. Қоидаҳои гуногуни навиштанро тибқи нишондиҳандаҳо риоя мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- хоно, зебо ва тоза менависад;
- калимаҳои ба синфи чорум мувофиқро тибқи қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ навишта метавонад;
- қоидаҳои аз сатр ба сатри дигар гузарондани ҳиссаи калимаро риоя мекунад;
- калимаҳо (исм, феъл, сифат, пешояндҳо)-ро фарқ карда, бамаврид истифода мебарад;
- аввали ҷумла ва мисраъҳои шеъриро бо ҳарфи калон менависад;
- аввали исмҳои хосро бо ҳарфи калон менависад;
- қоидаҳои гузоштани нохунакро риоя мекунад;
- дар охири ҷумла аломати мувофиқ (нукта, савол, хитоб) мегузорад;
- пас аз калимаҳои номбаршудаи ифодакунандай исм, феъл, сифат аломати вергул мегузорад;
- ҳангоми навиштани матн сарҳатро дуруст мегузорад.

4.4.2. Стратегия (тарз, роҳу усул)-ҳои мувофиқи навиштанро истифода бурда, матнҳои ҳаҷман қалонтар менависад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- лугати бештарро дар нутқи ҳаттӣ истифода мебарад;
- ба мақсади аниқ кардани аҳбор ё қонеъ кардани ҳисси кунҷкобии худ ҳаттӣ саволҳои мантиқӣ, таҳлилӣ ва эҷодӣ тартиб медиҳад;
- тарзҳои гуногуни босуръат навиштанро истифода карда, равон (таҳминан 30-40 ҳарф дар як дақиқа) менависад;
- имлоҳои зиёди таълимиро барои инкишифи малакаҳои бегалатнависӣ истифода мебарад;
- дар доири мавзӯъ муколамаи ҳаттии хеле ҳурд тартиб медиҳад;
- соҳтори матнҳои гуногун (эълон, табрикнома, мактуб, ҳикоя)-ро муқоиса карда метавонад;
- воситаҳои алоқаи ҷумлаҳоро истифода мебарад;
- мустақилона малака ва маҳорати навиштани ҳудро такмил дода, дафтар ва варақаҳои навиштанро аз қабили “дафтари имло”, “Лугати аввалини ман” истифода мебарад;
- маълумотнома (анкета), кроссворд ва сканвордҳои мураккабтарро пур мекунад.

4.4.3. Барои баёни мақсадҳои гуногун мавзӯъ ва мазмуни мувофиқ интиҳоб намуда, матнҳои ҳаттии ҳаҷман қалонтари соҳторашон гуногун эҷод мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба мақсади нишон додани донишу таҷрибаи тавассути дигар навъҳои нутқ (гӯш кардан, хондан) андӯхта иншо, ҳикоя, афсона (60-70 калима) менависад;
- ба мақсади ба ҷорабиние даъват кардан эълон менависад;
- ба мақсади хурсанд кардан табрикнома менависад;
- ба мақсади муоширати ҳаттӣ мактуб навишта метавонад;
- ба мақсади фахмондани тартиби иҷрои амале дастур навишта метавонад.

2.3. СТАНДАРТИ ФАННИ “МАТЕМАТИКА” БАРОИ СИНФХОИ 1-4

2.3.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “МАТЕМАТИКА” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Аҳамияти таълими фанни «Математика» дар синфҳои ибтидой барои ҳаёти ҳамарӯза дар омӯхтани фанҳои дигари таълимӣ ва рушди тамаддун ифода мейбад. Таълими «Математика» дар синфҳои ибтидой имконият медиҳад, ки дар хонандагон қобилияти ақлӣ, мантиқӣ ташаккул дода шавад, ки маърифат ва сифатҳои дигари воқеии шахсиятро ифода мекунанд.

Курси математикаи мактаби таҳсилоти ибтидой хусусиятҳои ба худ хос дошта, масъалаҳоеро ҳаллу фасл мекунанд, ки пайдарҳамии ҷараёни таълим ва дурнамои онро таъмин менамояд.

Масъалаҳои асосии курси математикаи мактаби ибтидой аз инҳо иборатанд:

- ташаккули тасаввурот оид ба ададҳои натуралий, малакаҳои устувори ҳисоб бо ададҳои натуралий ва нул, таълими татбиқи ададҳои натуралий дар ҳалли масъалаҳои амалӣ;
- фарогирии таҷрибаҳои аввалини амалиёти математикӣ, ки ба шаклҳои геометрӣ, тасвири онҳо, ҷенкунии бузургиҳои геометрӣ ва муодилаю нобаробарӣ вобастаанд;
- ташаккул додани малакаҳои ибтидоии шарҳи амалиёти фардӣ ва инкишофи малакаҳои шифорӣ, таълими истифодаи алломатҳо ва номҳои асосӣ;
- мусоидат ба инкишофи шахсияти қӯдак, инкишофи тафаккур, ташаккули фаъолии интеллектуалий ва коммуникативии мактабиён;
- ёрӣ ба ташаккули тасаввурот оид ба математика ҳамчун илм, ба ҷамъбасти ҳодисаҳои воқеӣ ва дарки муҳити воқеӣ;
- ташаккули дониш, маҳорат ва малакаҳое, ки барои хонанда дар ҳаёт ва давом додани таҳсил дар мактаби асосӣ заруранд.

2.3.2. ҲАДАФҲОИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “МАТЕМАТИКА” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Ҳадафҳои умумии таълими фанни «Математика» дар зинаи таҳсилоти ибтидой чунинанд:

- ташаккули шахсияти қӯдак ба воситаи мазмуни курси математика, фаъолияти идрок ва коммуникативийинчунин тайёрӣ ба мустақилона аз бар намудани дониш, меҳнат, фарҳанг ва таърихи ҷомеа;
- инкишофи тафаккури математикӣ, сифатҳои маънавӣ ва инсонии хонандагон;
- тайёрии ҳаматарафаи хонандагон барои давом додани таҳсил дар мактаби асосӣ ва истифодаи донишҳои математикӣ дар ҳаёт;
- фарогирии донишҳои мушахҳаси математикӣ, ки дар фаъолияти амалӣ татбиқ мейбанд, барои омӯзиши фанҳои дигари таълимӣ ва таҳсили давомнок зарур мешаванд;
- инкишофи маърифати хонандагон, ташаккули сифатҳои беҳтарини тафаккур, ки тавассути фаъолияти математикӣ низ амалӣ мегарданد, барои фаъолияти комил дар ҷомеа заруранд;

- ташаккули тасаввурот оид ба ғояҳо ва методҳои математика, дар бораи математика ҳамчун шакли тасвир ва методи дарки ҳастӣ;
- ташаккули тасаввурот дар бораи математика ҳамчун қисми таркибии фарҳанги умунибашарӣ, фаҳмиши моҳияти математика барои инкишофи ҷомеаи инсонӣ.

2.3.3. ҶАДВАЛИ САЛОҲИЯТҲО АЗ ФАННИ “МАТЕМАТИКА” БАРОИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Синфи 1	Синфи 2	Синфи 3	Синфи 4
Донистани ададҳо ва рамзҳои математикӣ			
1.1.1. Ададҳоро аз 1 то 20 меҳонад, менависад ва муқоиса мекунад; разрядҳои воҳид ва даҳиро муайян карда метавонад 1.1.2. Рамзҳои одии математикӣ ($<+$, $<-$, $<>$, $<<$, $<=$) ва маънои онҳоро муайян, ва дар амалҳо истифода карда метавонад.	2.1.1. Ададҳоро аз 21 то 100 меҳонад, менависад ва муқоиса мекунад; разрядҳои воҳид, даҳӣ ва садиро муайян карда метавонад. 2.1.2. Як қатор рамзҳои математикӣ ($<+$, $<-$, $<\cdot$, $<:$, $<>$, $<<$, $<=$) ва маънои онҳоро муайян ва дар амалҳо истифодаи карда метавонад.	3.1.1. Ададҳоро аз 100 то 100000 меҳонад, менависад ва муқоиса мекунад; разрядҳои воҳид, даҳӣ, садӣ, ҳазорӣ, даҳҳазорӣ ва садҳазориро муайян карда метавонад. 3.1.2. Як қатор рамзҳои математикӣ ($<+$, $<-$, $<\cdot$, $<:$, $<-$, $<>$, $<<$, $<=$) ва маънои онҳоро медонд ва дар амалҳо истифода карда метавонад.	4.1.1. Ададҳоро аз 100000 то 1000000 000 меҳонад, менависад ва муқоиса мекунад; ададҳоро ба разрядҳо ва синфҳо чудо карда метавонад. 4.1.2. Маҷмӯи васеи рамзҳои математикӣ ва маънои онҳоро муайян ва дар амалҳо истифода карда метавонад.
Амалҳои арифметикӣ ва ҳалли масъала			
1.2.1. Ададҳоро дар доираи аз 1 то 20 ҷамъ ва тарҳ карда, масъалаҳои содаро бо амалҳои ҷамъ ва тарҳ ҳал карда метавонад. 1.2.2. Стратегияҳои зехниро дар амалҳои одии ҷамъ ва тарҳ истифода карда метавонад. 1.2.3. Муодилаҳои одиро бо ёфтани ададҳои номаълум ҳал карда метавонад.	2.2.1. Ададҳои яклухтро дар доираи 100 ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим карда, масъалаҳои як амалаи матнӣ ва ададиро ҳал карда метавонад. 2.2.2. Стратегияҳои зехниро дар амалҳои одии ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим истифода карда метавонад. 2.2.3. Муодилаҳои одиро бо ёфтани ҷамъшаванд, тарҳшаванд, тарҳқунанд ва	3.2.1. Ададҳои яклухтро дар доираи 100000 ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим карда метавонад, масъалаҳои як-ду амалаи матнӣ ҳал карда метавонад. 3.2.2. Стратегияҳои зехниро дар амалҳои ҷамъ, тарҳ ва амалҳои одии зарб ва тақсим истифода карда метавонад. 3.2.3. Муодилаҳои одиро бо ёфтани ҷамъшаванд, тарҳшаванд, тарҳқунанд ва	4.2.1. Ададҳои яклухтро дар доираи 1000 000000 ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим карда, масъалаҳои ду-се амалаи матниро ҳал карда метавонад. 4.2.2. Стратегияҳои зехниро дар амалҳои ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим истифода карда метавонад. 4.2.3. Муодилаҳои

	хамзарби номаълум ҳал карда метавонад. 2.2.4. Ҳангоми санчиши дурустии амали чамъ, тарҳ ва зарб дар доираи 100 аз арзёй истифода карда метавонад.	чамъшаванда, тарҳшаванда, тарҳкунанда, ҳамзарб, тақсимшаванда ва тақсимкунандаи номаълум ҳал карда метавонад. 3.2.4. Ҳангоми санчиши дурустии амали чамъ, тарҳ, зарб ва тақсим дар доираи 100000 аз роҳҳои санчиш истифода карда метавонад.	дуамаларо бо ёфтани чамъшаванда тарҳшаванда, тарҳкунанда, ҳамзарб, тақсимшаванда ва тақсимкунандаи номаълум ҳал карда метавонад. 4.2.4. Ҳангоми санчиши дурустии ҳамаи амалҳои арифметикӣ аз арзёй истифода карда метавонад.
--	--	--	---

Маводи геометрий

1.3.1. Намудҳои одии хатҳоро мешиносад, муайян ва тасвир карда метавонад. 1.3.2. Барои тасвири ҳаракат ва мавқеъ аз истилоҳоти одӣ истифода карда метавонад.	2.3.1. Як қатор намудҳои хат ва шаклҳои геометрии ҳамворро муайян ва тасвир карда метавонад. 2.3.2. Барои тасвири ҳаракат ва мавқеъ аз истилоҳоти гуногун истифода карда метавонад.	3.3.1. Як қатор намудҳои хат ва шаклҳои геометрии ҳамворро муайян ва тасвир карда, андозаҳои онҳоро ҳисоб намуда, модели шаклҳои одиро сохта метавонад. 3.3.2. Барои тасвири ҳаракат ва мавқеъ аз истилоҳоти гуногун истифода карда, онҳоро дар коғаз нишон дода метавонад.	4.3.1. Маҷмӯи васеи намудҳои хат ва шаклҳои геометриро муайян, муқоиса ва тасвир карда, андозаҳои онҳоро ҳисоб намуда, модели шаклҳои одиро сохта метавонад. 4.3.2. Барои тасвири ҳаракат ва мавқеъ аз маҷмӯи васеи истилоҳот истифода карда онҳоро дар коғаз нишон дода метавонад.
---	--	--	--

Бузургихо

1.4.1. Арзишҳои пулиро мешиносад ва барои пардоҳти маблағи аниқ комбинатсияи (мувоғиқати) пулҳоро муайян карда метавонад. 1.4.2. Истилоҳоти одиро муайян намуда барои муқоисакуни дарозӣ, масса ва вақт истифода карда метавонад.	2.4.1. Масъалаҳои одии пулиро ҳал карда метавонад (чамъ ва тарҳ). 2.4.2. Ҳангоми ҳисоби ченакҳои дарозӣ, масса ва вақтро дарозӣ, масса ва вақт аз	3.4.1. Масъалаҳои пулиро дар намуди матн ва адад бо чор амали математикӣ ҳал карда метавонад. 3.4.2. Як қатор ченакҳои дарозӣ, масса ва вақтро ҳисоб карда метавонад.	4.4.1. Масъалаҳои пулиро дар намуди матн ва адад бо чор амали математикӣ ҳал намуда, ҳарочоти нисбиро муқоиса карда метавонад.
--	--	--	--

1.4.3. Аз истилоҳоти сода истифода карда вақтҳои гуногун ва асосиро муайян карда метавонад.	истилоҳоти одӣ истифода карда метавонад. 2.4.3. Дар асоси вақти дастрасбуда карорҳои одиро қабул карда метавонад.	3.4.3. Дар асоси вақти дастрасбуда ва бо воситаи ҷадвали дарсӣ ва корӣ қарор қабул карда метавонад.	4.4.2. Маҷмӯи ченакҳои дарозӣ, масса, вақт, арзиш, суръат ва масоғаро ҳисоб карда метавонад. 4.4.3. Дар асоси вақти дастрасбуда карорҳои одиро қабул карда метавонад.
---	--	---	--

Коркарди маълумот

1.5.1. Маълумот ё ашёро бо роҳи сода ба навъҳо ҷудо карда метавонанд.	2.5.1. Маълумотро бо роҳи сода ҷамъ ё дарҷ карда, хулосаи одӣ мебарорад.	3.5.1. Маълумотро ҷамъ оварда муаррифӣ менамояд ва аз он маълумот хулоسابарорӣ мекунад.	4.5.1. Бо роҳи ҷамъ намудани маълумоти дуруст ҳалли масалаҳоро меёбад, онҳоро муаррифӣ намуда хулоса мебарорад.
---	--	---	---

2.3.4. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲО АЗ ФАННИ “МАТЕМАТИКА” БАРОИ СИНФИ 1-УМ

Донистани ададҳо ва рамзҳои математикӣ

1.1.1. Ададҳоро аз 1 то 20 меҳонад, менависад ва муқоиса мекунад; разрядҳои воҳид ва даҳиро муайян карда метавонад.

Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ададҳои аз 1 то 20-ро хонда ва навишта метавонад;
- рақамҳоро дар катакҳо дуруст навишта метавонад;
- қатори ададҳои аз 1 то 18 –ро бо дигар ададҳо ҷамъ карда метавонад;
- якто зиёдатӣ, якто ва ягонто ҳамнестро фаҳмида метавонад;
- ададҳои як ва якчандторо фарқ карда метавонад;
- дар вақти ҷамъ ва тарҳ аз ҷӯбчаҳо истифода бурда метавонад;
- қатори ададҳоро бо тартиби зиёдшавӣ ва камшавиашон дуруст ҳисоб карда метавонад;
- ададҳои пешоянд ва пасояндро ҳосил карда метавонад;
- даҳихо ва воҳидҳоро фарқ карда метавонад;
- ададҳои чуфт ва токро фарқ карда метавонад;
- даҳиро ба воҳидҳо ҷудо карда метавонад;
- бо мисолҳо ҷамъи ду адади тоқ адади чуфт ҳосил шуданашро нишон дода метавонад.

1.1.2. Рамзҳои одии математикӣ ($\langle + \rangle$, $\langle - \rangle$, $\langle > \rangle$, $\langle < \rangle$, $\langle = \rangle$) ва маънои онҳоро муайян ва дар амалҳо истифода карда метавонад.

Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- рамзҳои математикиро ($\langle + \rangle$, $\langle - \rangle$, $\langle > \rangle$, $\langle < \rangle$, $\langle = \rangle$) мешиносад дар амалҳо

- истифода бурда метавонад;
- мавқеи аломатҳои «+», «-», «>», «<», «=»-ро муайян карда метавонад;
  - ададҳои якракамаро бо якракама ва дурақамаро бо дурақама муқоиса карда метавонад;
  - ифодаҳои ададӣ тартиб дода метавонад;
  - қоидаҳои муқоисаи ифодаҳои ададиро медонад;
  - қимати ифодаҳои ададиро ёфта, онҳоро муқоиса карда метавонад.

Амалҳои арифметикӣ ва ҳалли масъала

1.2.1. Ададҳоро дар доираи аз 1 то 20 ҷамъ ва тарҳ карда, масъалаҳои содаро бо амалҳои ҷамъ ва тарҳ ҳал карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ашёи дар синф бударо ҳисоб карда, муқоиса карда метавонад;
- ашёро аз ҳамдигар фарқ карда метавонад;
- ашёи ҳисобкардаашонро ҷамъ карда метавонад;
- ба таври осон ҷамъ карданро метавонад;
- адади 2-ро дар доираи ададҳои аз 1 то 20 ҷамъ карда метавонад;
- адади 3-ро дар доираи ададҳои аз 1 то 20 ҷамъ карда метавонад;
- адади 4 ва гайраҳоро (то 18) дар доираи ададҳои аз 1 то 20 ҷамъ карда метавонад;
- аз даҳӣ гузашта ҷамъ карда тавонад;
- адади якракамаро бо якракама ҷамъ карда метавонад;
- ададҳои якракамаро бо ададҳои дурақама ҷамъ карда метавонад;
- ҷадвали ададҳои якхелаи якракамаро истифода бурда метавонад;

1.2.2. Стратегияҳои зехниро дар амалҳои одии ҷамъ ва тарҳ истифода карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ашёро шумурда бо ададҳо мувоғиқ карда метавонад;
- ашёро аз ҷиҳати шакл, миқдор, ранг фарқ карда, онҳоро муқоиса карда метавонад;
- барои ҳалли масъала ифода тартиб дода, онро ҳал карда метавонад;
- аз ифодаҳои масъала тартиб дода метавонад;
- ададҳои дурақамаро ба суммаи даҳихо ва воҳидҳо навишта метавонад;
- усулҳои ҷамъ ва тарҳ бо маводди мушахҳас ва ҳосил кардани ифодаҳо ($7+1+1$, $9-3$ ва гайра), зиёд ва кам кардани ададҳоро медонад ва истифода мебарад.

1.2.3. Муодилаҳои одиро бо ёфтани ададҳои номаълум ҳал карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тарзи ченкунӣ ва муқоисакуниро дар амал иҷро карда метавонанд;
- ба мақсади талаботҳои масъала сарфаҳм меравад;
- шарт ва саволи масъаларо дуруст тартиб дода метавонад;
- масъаларо дуруст ҳал карда метавонад;
- ҳал ва ҷавоби масъаларо дуруст навишта метавонад;

- матни масъаларо аз рўйи расм тартиб дода метавонад;
- дар вақти ичрои мисолу масъалаҳо чандто зиёд ва чандто камро фахмида метавонад;
- адади номаълумро дар вақти ҳалли мисолу масъалаҳо ёфта метавонад;
- ададҳои калон ва хурдро фарқ карда метавонад;
- ҷамъшавандаро аз ҷамъкунанда ва тарҳшавандаро аз тарҳкунанда фарқ карда метавонад;
- рамзҳои калон ва хурдро дар вақти ҳалли мисолҳо дуруст гузошта метавонад.

Маводи геометрӣ

1.3.1. Намудҳои одии ҳатҳоро мешиносад, муайян ва тасвир карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳатҳо: хати рост, порча, хати каҷ, хати шикаста, хати сарбастаро фарқ мекунад ва тасвир карда метавонад;
- бо ҳаткашак кор карда метавонад;
- ҷенаки дарозӣ: сантиметро медонад ва онро муҳтасар навишта метавонад (см).
- дарозии порчаҳоро ҷен ва муқоиса карда метавонад;
- порчаҳои дарозиаш додашударо ҷен карда метавонад;
- секунча ва ҷоркунҷаро мешиносад, ҷен мекунад ва тасвир карда метавонад.

1.3.2. Барои тасвири ҳаракат ва мавқеъ аз истилоҳоти одӣ истифода карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ном, ранг, теъдоди ашё, шакли онҳоро гуфта метавонад ва гурӯҳи ашё аз рўйи андоза, шакл ва миқдор: калон – хурд, баланд – паст, дароз – қӯтоҳ, лӯндашакл, қулӯлашакл, доирашакл, зиёд – кам муқоиса карда метавонад;
- ашёи ҷуфт ва токро аз ҳамдигар фарқ карда метавонад;
- ҷойгиршавии ашё нисбат ба ҳамдигар: дар боло, дар поён, баланд, паст, дар тарафи рост, дар тарафи чап (росттар, чаптар), пеш аз, баъд аз, дар байн (мобайн), дар паҳлу гуфта метавонад;
- мағҳумҳои васеъ, танг, дароз, қӯтоҳ ва амсоли онро медонад ва истифода бурда метавонад;
- самти ҳаракат аз рост ба чап, аз чап ба рост, аз поён ба боло, аз боло ба поёнро медонад ва нишон дода метавонад.

Бузургихо

1.4.1. Арзишҳои пулиро мешиносад ва барои пардоҳти маблағи аниқ комбинатсияи пулҳоро муайян карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- асьори миллиро мешиносад ва амалҳои одии арифметикиро бо онҳо ичро карда метавонад;
- масъалаҳои содаро бо истифодаи асьор ҳал карда метавонад.

1.4.2. Истилоҳоти одиро муйян намуда барои муқоисакунии дарозӣ, масса ва вақт истифода карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ченаки дарозӣ: сантиметро медонад ва онро мухтасар навишта метавонад (см).

1.4.3. Аз истилоҳоти сода истифода карда, вақтҳои гуногун ва асосиро муйян карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- мафҳумҳои “пештар, баъдтар, субҳ (саҳар), пешин (нимрӯзӣ), чошт, бегоҳ (бегоҳӣ), шаб, имрӯз, пагоҳ, фардо, ҳафта”-ро медонад ва аз ҳамдигар фарқ карда метавонад;
- рӯзҳои ҳафтаро медонад ва гуфта метавонад;
- фаслҳои солро медонад ва гуфта метавонад;
- моҳҳои солро медонад ва гуфта метавонад.

Коркарди маълумот

1.5.1. Маълумот ё ашёро бо роҳи сода ба навъҳо ҷудо карда метавонанд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ашёи алоҳида ва гурӯҳи ашёро ҳисоб карда метавонад;
- ном, ранг, төъдоди ашё, шакли онҳоро гуфта метавонад ва гурӯҳи ашё аз рӯйи андоза, шакл ва миқдор: калон – хурд, баланд – паст, дароз – қӯтоҳ, лӯндашакл, кулӯлашакл, доирашакл, зиёд – кам муқоиса карда метавонад;
- ашёи ҷуфт ва тоқро аз ҳамдигар фарқ карда метавонад.

2.3.5. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳо аз фанни “МАТЕМАТИКА” БАРОИ СИНФИ 2-ЮМ

Донистани ададҳо ва рамзҳои математики

2.1.1. Ададҳоро аз 21 то 100 меҳонад, менависад ва муқоиса мекунад; разрядҳои воҳид, даҳӣ ва садиро муйян карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ададҳоро аз 21 то 100 меҳонад;
- ададҳоро аз 21 то 100 менависад;
- ададҳоро аз 21 то 100 муқоиса мекунад;
- ишораи алomatҳои калон, хурд, зарб ва тақсимро мешиносад ва дуруст истифода мебарад;
- баробарӣ ва нобаробариҳои ададиро муқоиса ва фарқ мекунад;
- қимати суммаро бо сумма ва фарқро бо фарқ муқоиса мекунад;
- ададҳои дурақамаро ба адади якракама муқоиса мекунад;
- ададҳои дурақамаро ба адади дурақама муқоиса мекунад;
- тартиби разрядҳои воҳид, даҳӣ ва садиро фарқ карда, хонда ва навишта метавонад;
- дар доираи 100 ададҳоро хонда, шумурида ва навишта метавонад;
- ададҳоро ба суммаи чамъшавандай разрядӣ ҷудо мекунад;
- ададҳоро дар доираи 100 бо тартиби зиёдшавӣ ва камшавӣ меҳонад

ваменависад;

- ададҳои серақамаро ба чамъшавандаҳои разрядӣ чудо карда метавонад.

2.1.2. Як қатор рамзҳои математикӣ («+», «-», «·», «:», «>», «<» «=») ва маъни онҳоро муайян ва дар амалҳо истифодаи карда метавонад.

Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ишораи алломатҳо чамъ, тарҳ, зарб ва тақсимро хонда ва навишта метавонад;
- ишораи алломатҳои чамъ ва тарҳ, зарб ва тақсимро мешиносад;
- номи амалҳоро дар алломати чамъ гуфта метавонад;
- номи амалҳоро дар алломати зарб гуфта метавонад;
- қимати суммаро бо сумма ва фарқро бо фарқ мӯқоиса карда метавонад;
- ҳосили зарб ва ҳосили тақсимро фарқ карда метавонад.

Амалҳои арифметикӣ ва ҳалли масъала

2.2.1. Ададҳои яклухтро дар доираи 100 чамъ ва тарҳ, зарб ва тақсим карда, масъалаҳои як-ду амалаи матнӣ ва ададиро ҳал карда метавонад.

Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тартиби ҳисоббариро риоя мекунад (масалан, разрядҳои воҳидҳо бо воҳидҳо, даҳиҳо бо даҳиҳо чамъу тарҳ карда мешавад);
- зина ба зина 2-той, 5-той, 10-той ададҳоро дар доираи 100 зиёд карда метавонад;
- ададҳои дурақама ва серақамаро ба намуди суммаи чамъшавандаҳои разрядӣ менависад;
- ададҳои дурақамаи яклухтро номбар карда, чамъ ва тарҳ карда метавонад;
- ададҳои дурақамаро ба ададҳои яқрақама ва дурақама чамъ карда метавонад;
- аз даҳӣ гузашта чамъ карда метавонад;
- аз даҳӣ гузашта тарҳ карда метавонад;
- аз даҳӣ нагузашта ададҳои дурақамаро чамъ ва тарҳ карда метавонад;
- тарзи амалҳои чамъ ва тарҳи хаттиро истифода мекунад ва санчида метавонад;
- ҷадвали зарбро аз ёд мегӯяд;
- чамъро ба зарб ва баръакси он иваз карда метавонад;
- амалҳои зарб ва тақсимро дар доираи то 100 ичро мекунад ва санчида метавонад;
- қоидai ҷойивазкунии зарбшавандаҳоро истифода мебарад;
- қоидai зарб ва тақсими ададҳоро ба 0 ва ба 1 истифода мебарад.

2.2.2. Стратегияҳои зеҳниро дар амалҳои одии чамъ, тарҳ, зарб ва тақсим истифода карда метавонад.

Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- воҳидҳоро бо воҳидҳо, даҳиҳоро бо даҳиҳо чамъ ва тарҳ карда метавонад;
- даҳиҳоро бо тарзҳои гуногун ба суммаи воҳидҳо менависад;
- сумма ва фарқро тағиyr дода метавонад;
- ҳосили зарбро бо амали баръакс санчида метавонад;
- аз даҳӣ гузашта тарҳ карданро шарҳ дихад ва дар ҳалли мисолҳо истифода

- карда метавонад;
- аз даҳӣ нагузашта аدادҳои дурақамаро ҷамъ ва тарҳ карда метавонад;
  - амалҳои ҷамъ ва тарҳи хаттиро ичро карда метавонад;
  - амали ҷамъ ва тарҳро санчида метавонад;
  - ҷадвали зарб ва тақсимро аз ёд гуфта метавонад;
  - қоидай ҷойивазкунии ҷамъшавандаҳоро медонад ва дар ҳалли мисолҳо истифода бурда метавонад;
  - қоидай ҷойивазкунии зарбшавандаҳоро медонад ва дар ҳалли мисолҳо истифода бурда метавонад;
  - қоидай зарби агад ба сифр ва сифр бо агадро медонад ва дар ҳалли мисолҳо истифода бурда метавонад;
  - қоидай зарби агад ба 10-ро медонад ва дар ҳалли мисолҳо истифода бурда метавонад.

2.2.3. Муодилаҳои одиро бо ёфтани ҷамъшаванда, тарҳшаванда, тарҳкунанда ва ҳамзарби номаълум ҳал карда метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- маълум ва номаълумро фарқ мекунад ва ифода менависад;
- аз рӯйи шарти муҳтасар муодила тартиб дода, масъала ҳал карда метавонад;
- аз рӯйи муодила масъала тартиб дода, онро ҳал мекунад;
- масъалаҳоро аз рӯйи як шарту талаботи гуногун ҳал карда метавонад;
- ҷамъшавандаҳо, таҳршаванда ва тарҳкунандаро фарқ мекунад;
- ҷамъшаванда, тарҳшаванда, тарҳкунанда ва ҳамзарби номаълумро ёфта метавонад.

2.2.4. Ҳангоми санчиши дурустии амали ҷамъ, тарҳ ва зарб дар доираи 100 аз арзёбӣ истифода карда метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- суммаи ҷамъро бо амали баръаксаш ичро карда метавонад;
- натиҷаи фарқро бо амали ҷамъ санчида метавонад;
- натиҷаи зарбро бо амали тақсим санчида метавонад;
- натиҷаи тақсимро бо амали зарб санчида метавонад.

Маводи геометрий

2.3.1. Як қатор намудҳои ҳат ва шаклҳои геометрии ҳамворро муайян ва тасвир карда метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- паргор ва ҳаткашакро барои тасвири шаклҳои геометрии ҳамвор истифода бурда метавонад; ҳати рост, порча ва нур кашида, муқоиса карда метавонад;
- росткунча аз квадратро фарқ карда метавонад;
- кунчи тез, кунд ва ростро фарқ карда, тасвир мекунад;
- давра ва доира, марказ ва радиусро мешиносад ва фарқ мекунад;
- радиус ва диаметрро фарқ карда метавонад;
- порчаҳои баробарро дар шаклҳои геометрий ёфта метавонад;
- аدادҳоро дар нури агадӣ қайд карда метавонад.

2.3.2. Барои тасвири ҳаракат ва мавқеъ аз истилоҳоти гуногун истифода карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- аз рӯйи андоза: шакл ва миқдор: калон-хурд, зиёд-кам, баланд-паст, дароз-кӯтоҳро аз ҳамдигар фарқ карда метавонад;
- ҷойгиршавии ашёҳоро нисбат ба ҳамдигар: дар боло, дар поён, баланд, паст, аз рост, аз чап, аз пеш гуфта метавонад;
- самти ҳаракатро нишон дода метавонад;
- ҳатҳо: ҷойгиршавии ҳатҳоро гуфта, онҳоро тасвир карда метавонад.

Бузургихо

2.4.1. Масъалаҳои одии пулиро ҳал карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- сомониро ба дирам ифода карда метавонад;
- сомонӣ ва дирамро дар ҳисобкуниҳо истифода бурда метавонад.

2.4.2. Ҳангоми ҳисоби ченакҳои дарозӣ, масса ва вакт аз истилоҳоти одӣ истифода карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ченаки ғунҷоиш литрро медонад ва муҳтасар ишора карда метавонад;
- ченакҳои дарозӣ: сантиметр, детсиметр ва метрро медонад ва дар доираи маҳдуд истифода бурда метавонад;
- ченакҳои масса: килограмм, сентнер ва тоннаро медонад ва дар доираи маҳдуд истифода бурда метавонад;
- соат, дақиқа ва сонияро фарқ карда, вактро гуфта метавонад;
- шабонарӯзро ба соатҳо тақсим карда метавонад;
- шабонарӯз ва ҳафтаро фарқ меқунад;
- шабонарӯз ва моҳро фарқ карда метавонад;
- моҳ ва солро фарқ меқунад;
- аз рӯйи тақвим рӯз ва моҳҳоро гуфта метавонад;
- сол ва асрро фарқ меқунад.

2.4.3. Дар асоси вакти дастрасбуда қарорҳои одиро қабул карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- масъалаҳои одии математикии ҳаётIRO бо истифодай дониш, малака ва маҳорати азхудкардааш мустақилона ҳал карда метавонад;
- речай рӯзро муайян карда метавонад

Коркарди маълумот

2.5.1. Маълумотро бо роҳи сода ҷамъ ё сабт карда, хулосаи одӣ мебарорад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- маълумотро дар шакли сода пешниҳод карда метавонад;
- матнро хонда, маълумоти омории дар онбударо дар шакли диаграмма ва нақшаҳои хеле сода пешниҳод карда метавонад;
- дар асоси ҷадвал хулосаи одӣ бароварда метавонад.

2.3.6. САЛОХИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲО АЗ ФАННИ “МАТЕМАТИКА” БАРОИ СИНФИ 3-ЮМ

Донистани ададҳо ва рамзҳои математикӣ

3.1.1 Ададҳои аз 100 то 100000-ро хонда, навишта, номбар ва муқоиса карда метавонад; разрядҳои воҳид, даҳӣ, садӣ, ҳазорӣ, даҳҳазорӣ ва садҳазориро муайян карда метавонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ададҳоро дар доираи 100000 мешиносад ва хондаву навишта метавонад;
- таркиби ададҳоро дар доираи 100000 медонад ва онҳоро чамъу тарҳ карда метавонад;
- аз ҷадвали ҷамъ ва тарҳ истифода бурда метавонад;
- ададҳоро ба разрядҳои воҳид, даҳӣ ва садӣчудо карда метавонад;
- ададҳои серақамаро ба суммаи ҷамъшавндаҳои разрядӣ иваз карда метавонад.
- бо истифода аз даҳиҳо масъалаҳо тартиб дода ҳал карда метавонад;
- аз расмҳо истифода бурда, даҳиҳоро ҷудо карда метавонад.
- разрядҳои воҳид, даҳиҳо, садиҳоҳазорӣ, даҳҳазорӣ ва садҳазориро фарқ карда метавонад;
- разрядҳоро хонда бо адад навишта метавонад;
- ададҳоро пай дар пай ба 1 (даҳӣ) зиёд карда метавонад;
- аз рӯйи расмҳо шумораи ашёҳоро муайян карда, аз ҷанд садӣ, даҳӣ ва воҳид иборат буданашонро медонад.
- садиҳоро ҷамъ, тарҳ ва муқоиса карда метавонад;
- адади 100-и яклухт ҳосил карда метавонад;
- ададҳоро ба таври зиёдшавӣ ва камшавӣ хонда ва навишта метавонад;
- ададҳои ҷуфт ва тоқро мешиносад ва фарқ карда метавонад;
- тартиби иҷрои амалҳои бекавс ва қавсдорро бо аломатҳои ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсимро медонад ва иҷро карда метавонад;
- ҷадвали зарб ва тақсимро дар доираи 100 медонад.

3.1.2. Рамзҳои математикӣ («+», «-», «·», «:», «-», «>», «<» «=») ва маънои онҳоро муайян ва дар амалҳо истифода карда метавонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- рамзҳои математикиро мешиносад дар амалҳо истифода бурда метавонад;
- мавқеи рамзҳои +, -, · (зарб), :, =, >, < -ро муайян карда метавонад;
- ададҳои дурақамаро бо дурақама ва серақамаро бо серақама мешиносад дар амалҳои ифодаҳои ададиро ёфта, онҳоро муқоиса карда метавонад;
- баробарӣ ва нобаробарӣ тартиб дода метавонад;
- баробариро аз нобаробарӣ фарқ карда метавонад;
- ифодаҳои ҳарфӣ ва ададӣ тартиб дода метавонад;
- қимати ифодаҳои ададиро тақсимро медонад ва дар иҷрои амалҳо истифода бурда метавонад.

Амалҳои арифметикӣ ва ҳалли масъала

3.2.1. Ададҳои яклухтро дар доираи аз 1 то 100000 ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим карда метавонад. Масъалаҳои таркибии як-ду амалаи матниӣ ва ададиро ҳал карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тартиби амали чамъро медонад;
- сумма ва фарқро бо тарзи шифоҳӣ ҳисоб карда метавонад;
- даҳихои яклухтро бо суммаи даҳихо чамъ карда метавонад;
- садиҳои яклухтро бо фарқи даҳихо чамъ карда метавонад;
- таркиби даҳии ададхоро дар доираи 100000 медонад;
- амали чамъ ва тарҳи хаттиро дар доираи 100000 ичро карда метавонад;
- амали зарб ва тақсими хаттиро ба ададҳои якракама ва дуракама дар доираи 100000 ичро карда метавонад;
- ҷадвали зарб ва тақсими ададҳои якракамаро медонад;
- зарб ва тақсими ҷадвалиро ичро карда метавонад;
- зарб ба 1 ва 0, тақсими намуди $a:a$, $0:a$ –ро медонад ва ичро карда метавонад;
- қимати ифодаҳои ададии ду – се амаларо ҳисоб мекунад;
- фарқи масъалаи ададиро аз масъалаи матнӣ медонад;
- масъалаи матниро таҳлил карда метавонад;
- нақшай кӯтоҳи масъаларо навишта метавонад;
- масъалаи баръаксро медонад ва ҳал карда метавонад;
- бо иваз кардани шарти масъала онро ба масъалаи нав табдил дода метавонад;
- аз навишти кӯтоҳ масъала тартиб дода, ҳал карда метавонад;

3.2.2. Стратегияҳои зеҳниро дар амалҳои чамъ, тарҳ ва амалҳои одии зарб ва тақсимистифода карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳосиятҳои ифодаҳои ададиро медонад;
- тартиби ичрои амалҳоро медонад;
- ифодаи ададии бекавсро бо аломатҳои чамъ, тарҳ, зарб ва тақсим бо тартиб ичро карда метавонад;
- тартиби ичрои амалҳои ифодаҳои се - ҷорамалаи арифметикии бекавсро медонад ва ичро карда метавонад;
- тартиби ичрои амалҳои ифодаҳои се - ҷорамалаи қавсдорро медонад ва ичро карда метавонад;
- қонуни ҷойивазкунии чамъро медонад ва дар амали чамъ истифода мебарад;
- мағҳуми ҳиссаро медонад ва ҳиссаи ададро ёфта метавонад;
- қонуни гурӯҳбандии чамъро медонад ва бо тарзи осон суммаи се-ҷор ададро ёфта метавонад;
- қонуни ҷойивазкунии зарбро медонад ва дар амали одии зарб истифода мебарад;
- қонуни гурӯҳбандии зарбро медонад ва бо тарзи осон ҳосили зарби се-ҷор адади якракама ва дуракамаро ёфта метавонад;
- қоидай зарби сумма ба ададро медонад ва ҳосили зарби суммаи ададҳои дуракамаро бо адади якракама ёфта метавонад;
- ададро аз рӯйи ҳисса ёфта метавонад;
- ҳиссаи ададҳоро муқоиса карда метавонад;
- доир ба ҳисса масъалаҳо тартиб дода ҳал карда метавонад.

3.2.3. Муодилаҳои одиро бо ёфтани ададҳои номаълум чамъшаванда, тарҳшаванда , тарҳкунанда, ҳамзарб, тақсимшаванда ва тақсимкунандаи номаълум ҳал карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ифодаҳои ададӣ тартиб дода, қиматашро ёфта метавонад;
- ҳарфҳои хурди лотиниро дар забони математикий хонда ва навишта метавонад;
- ифодаҳои ҳарфиро аз ифодаҳои ададӣ фарқ карда метавонад;

- ифодаҳои ҳарфиро хонда ва навишта метавонад;
- қимати ифодаи ҳарфиро ёфта метавонад;
- таърифи муодиларо медонад ва онро хондаву навишта метавонад;
- муодила ҳал карда, дурустии ҳалро санцида метавонад;
- дар муодилаҳо чамъшаванда, тарҳшаванда, тарҳкунанда, ҳамзарб, тақсимшаванда ва тақсимкунандаи номаълумро ёфта метавонад;
- муодилаҳоро бо ёфтани чамъшавандаҳои номаълум ҳал карда метавонад.

3.2.4. Ҳангоми санчиш дурустии амали чамъ, тарҳ, зарб ва тақсим дар доираи 100000 аз роҳҳои санчиш истифода карда метавонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- алоқамандии байни амалҳои чамъ ва тарҳро мефаҳмад;
- амали чамъ ва санчиши онро аз рӯйи расм шифоҳӣ шарҳ дода метавонад;
- чамъи хаттиро иҷро карда, санцида метавонад;
- чамъшавандаҳо ва суммаи номаълумро ёфта, ҷадвали ҳисобкуниҳоро пурра карда метавонад;
- роҳҳои санчиши амали тарҳро медонад;
- амали тарҳро бо ёрии амали чамъ санцида метавонад;
- ададҳоро сутунӣ чамъ карда, суммаро санцида метавонад;
- тарҳи сутуниро санцида метавонад;
- дурустии амали зарбро ба воситаи амали тақсим санцида метавонад;
- бо ёрии ҷадвали қиматҳо амалҳоро иҷро карда, санцида метавонад;
- доир ба санчиши амали тақсим масъалаи баръакс тартиб дода, ҳал карда метавонад;
- ҳосияти ҷойивазкунии зарбро бо ёрии чамъ санцида метавонад.

Маводи геометрӣ

3.3.1. Як қатор намудҳои хат ва шаклҳои геометрии ҳамворро муайян ва тасвир карда, андозаҳои онҳоро ҳисоб намуда, модели шаклҳои одиро сохта метавонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳарфҳоро, ки нуқтаҳо бо онҳо ишорат карда мешаванд, медонад;
- шаклҳои геометриро бо ҳарфҳо ишорат карда, хонда ва навишта метавонад;
- порчаҳо ва тарафҳои бисёркунчаҳоро чен карда, периметри онҳоро ёфта метавонад;
- шаклҳои бисёркунчаро медонад ва фарқ карда метавонад;
- росткунчаро шиносад ва аз дигар бисёркунчаҳо фарқ карда метавонад;
- таърифи росткунчаро донад ва онро сохта метавонад;
- мағҳуми периметро донад ва периметри бисёркунчаҳоро ёфта метавонад;
- мағҳуми масоҳатро медонад;
- бо дидан масоҳати шаклҳоро муқоиса карда метавонад;
- масоҳати шаклҳоро бо роҳи болои ҳам гузоштан муқоиса карда метавонад;
- ҳосияти тарафҳои росткунчаро медонад ва масоҳати онҳоро чен карда метавонад.
- квадратро бо росткунча муқоиса карда, умумият ва фарқияташонро медонад;
- квадратро сохта периметри онро чен карда метавонад;
- паргор ва вазифаи онро медонад ва ҳангоми сохтани шаклҳои геометрӣ истифода бурда метавонад;
- даварро ба қисмҳои баробар тақсим карда метавонад;

- давра ва доира сохта метавонад;
- радиус, диаметр ва маркази давраро фарқ карда метавонад;
- умумият ва фарқияти давра ва доираро медонад.

3.3.2. Барои тасвири ҳаракат ва мавқеъ аз истилоҳоти гуногун истифода карда, онҳоро дар қоғаз нишон дода метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- самти ҳаракатро нишон дода метавонад;
- хатҳо: чойгиршавии хатҳоро гуфта, онҳоро тасвир карда метавонад;
- беохир будани хати ростро медонад;
- аз як нуқта ду нур бароварда метавонад;
- дар хати рост нурро чудо карда метавонад;
- бо қат кардани варақ хати рост ҳосил карда метавонад;
- доир ба хати шикаста аз ҳаёт ва ашёҳои атроф мисолҳо оварда метавонад.

Бузургихо

3.4.1. Масъалаҳои пулиро дар намуди матн ва адад бо чор амали математики ҳал карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- асьори миллӣ – дирам ва сомониро мешиносад ва фарқ карда метавонад;
- муносибати байни дирам ва сомониро донад ва аз як намуд ба намуди дигар табдил дода метавонад;
- асьори миллӣ – дирам ва сомониро ҳисоб карда метавонад;
- нарҳҳоро бо дирам ва сомонӣ ҳисоб карда метавонад;
- бо асьори миллӣ мубодилот карда метавонад.

3.4.2. Як қатор ченакҳои дарозӣ, масса ва вақтро ҳисоб карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- детсиметр, сантиметр, миллиметр ва метрро донад, муҳтасар навишта метавонад;
- ченакҳои масоҳатро медонад ва дар ҳисобкуниҳо истифода бурда метавонад;
- як ченаки дарозиро ба ченаки дигар ифода карда метавонад;
- аз хаткашак ва метр истифода бурда, чен карда метавонад;
- ченакҳои вазнро медонад ва фарқ карда метавонад;
- мисолҳои гуногунро оид ба табдилдиҳии ченакҳои вазн ҳал карда метавонад;
- ашёҳо ва маҳсулоти гуногунро бар кашида метавонад;
- намудҳои гуногуни тарозуҳоро медонад ва истифода бурда метавонад;
- воҳидҳои ченаки вазнро медонад ва бо тарзи кӯтоҳ навишта метавонад;
- ченакҳои вазнро табдил дода метавонад;
- доир ба ченаки вазн масъалаҳо тартиб дода, ҳал карда метавонад;
- намудҳои соат ва вазифаи акрабакҳои онро медонад ва фарқ карда метавонад;
- ченакҳои вақтро медонад ва гуфта метавонад;
- фарқи байни ченакҳои вақтро муайян карда метавонад;
- ба саволи «Соат чанд?» ҷавоб дода метавонад;
- воҳидҳои ченаки вақтро донад ва табдил дода метавонад;
- воҳидҳои ченаки вақтро бо дақиқа ва соат табдил дода метавонад.

3.4.3. Дар асоси вақти дастрасбуда ва бо воситаи ҷадвали дарсӣ ва корӣ қарор қабул карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- масъалаҳои одии математикии ҳаётIRO бо истифодаи дониш, малака ва маҳорати азхудкардааш мустақилона ҳал карда метавонад;
- вақти шабонарӯзиRO мешиносад ва ба соатҳо ифода карда метавонад;
- речай дарсхонӣ ва дарстайёркуниро медонад;
- речай истироҳат, хӯрокхӯрӣ, хобро медонад ва онро риоя карда метавонад;
- намудҳо ва вазифаҳои тақвимро медонад ва онҳоро фарқ карда метавонад;
- рӯзҳои истироҳат ва идҳо дар тақвимро чудо карда метавонад;
- тақвим сохта, истифода бурда метавонад.

Коркарди маълумот

3.5.1. Маълумотро ҷамъ оварда муаррифӣ менамояд ва аз он маълумот ҳулоسابарорӣ мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- маълумотро дар шакли сода пешниҳод карда метавонад;
- матнро хонда, маълумоти омории дар он бударо дар шакли диаграмма ва нақшаҳои хеле сода пешниҳод карда метавонад;
- ҷадвалҳои тайёри маълумотро таҳлил карда, ҳулоса бароварда метавонад;
- барои ҷамъи иҷрои амалиётҳои додашуда аз ҷадвали маълумотҳо истифода бурда метавонад;
- дар ҷадвал алоқаи байни бузургихои мутаносибиRO мустақилона ҷой дода метавонад;
- дар амалҳои математикӣ пайдарпаии мантиқиро риоя менамояд ва ҳулоса бароварда метавонад;
- ҷадвали маълумотҳои содаи тайёрро хонда, ҳулосаи одӣ бароварда метавонад.

2.3.7. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳо аз фанни “Математика” барои синфи 4-ум

Донистани ададҳо ва рамзҳои математикӣ

4.1.1. Ададҳоро аз 100 000 то 1 000 000 000 хонда, навишта ва муқоиса мекунад; ададҳоро ба разрядҳо ва синфҳо чудо карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ададҳоро дар доираи 1000 000 000 меҳонад ва навишта метавонад;
- таркиби ададҳоро дар доираи 1000 000 000 медонад ва онҳоро ҷамъу тарҳ карда метавонад;
- аз ҷадвали ҷамъ ва тарҳ истифода бурда метавонад;
- ададҳоро ба синфҳо ва разрядҳои воҳид, даҳӣ ва садӣ чудо карда метавонад;
- ададҳои бисёррақамаро ба суммаи ҷамъшавндаҳои разрядӣ иваз карда метавонад;
- аз садиҳо истифода карда, масъалаҳо тартиб дода ҳал карда метавонад;
- синфҳо разрядҳои воҳид, даҳиҳо ва садиҳоро фарқ карда метавонад;
- разрядҳоро хонда бо адад навишта метавонад;
- ададҳоро пай дар пай ба 1 (садӣ) зиёд карда метавонад;
- ададҳоро дар доираи миллиард хонда ва навишта метавонад;
- ададҳоро ба таври зиёдшавӣ ва камшавӣ хонда ва навишта метавонад;

- ададҳои ҷуфт ва токро мешиносад ва фарқ карда метавонад;
- тартиби ичрои амалҳои бекавс бо аломатҳои ҷамъ ва тархро медонад ва ичро карда метавонад;
- тартиби ичрои амалҳои бекавс бо аломатҳои зарб ва тақсимро медонад ва ичро карда метавонад;
- ҷадвали зарб ва тақсимро дар доираи 100 медонад;
- тартиби ичрои амалҳои қавсдоро медонад ва ичро карда метавонад.

4.1.2. Маҷмӯи васеи рамзҳои математикӣ ва маъни онҳоро муайян ва дар амалҳо истифода карда метавонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- рамзҳои математикиро мешиносад дар амалҳо истифода бурда метавонад;
- мавқеи аломатҳои «+», «-», «·», «:», «-», «>», «<» «=» - ро муайян карда метавонад;
- ададҳои бисёррақамаро бо бисёррақама муқоиса карда метавонад;
- баробарӣ ва нобаробарӣ тартиб дода метавонад;
- баробариро аз нобаробарӣ фарқ карда метавонад;
- бо истифода аз рамзҳо ифодаҳои ададӣ тартиб дода метавонад;
- қоидаҳои муқоисаи ифодаҳои ададиро медонад;
- қимати ифодаҳои ададиро ёфта, онҳоро муқоиса карда метавонад.
- аломати зарб ва тақсимро мешиносад ва аз дигар аломатҳо фарқ карда метавонад;
- тарзи навишти зарб ва тақсимро медонад, онҳоро хонда метавонад.

Амалҳои арифметикӣ ва ҳалли масъала

4.2.1. Ададҳои яклухтро дар доираи 1 000 000 000 ҷамъ, тарх, зарб ва тақсим карда, масъалаҳои як-ду амалии матнӣ ва ададиро ҳал карда метавонад

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тартиби амали ҷамъро медонанд;
- сумма ва фарқро бо тарзи шифоҳӣ ҳисоб карда метавонанд;
- даҳихои яклухтро ба суммаи даҳихо зарб карда метавонанд;
- ададро ба ҳосили зарб тақсим карда метавонад;
- адади яклухтро ба адади якрақама зарб карда метавонад;
- таркиби даҳии ададҳоро дар доираи 1000 000 медонад;
- амали ҷамъ ва тарҳи ҳаттиро бо ададҳои бисёррақама ичро карда метавонад;
- зарб ба адади бо сифр тамомшавандаро медонад ва ичро карда метавонад;
- тақсими ададҳои бо сифр тамомшавандаро медонад ва ичро карда метавонад;
- ҳосияти тағийирёбии сумма, фарқ ва ҳосили зарбро медонад ва дар ҳисобкуниҳо истифода бурда метавонад;
- ҷадвали зарб ва тақсими ададҳои якрақамаро медонад;
- зарб ва тақсими ҷадвалиро ичро карда метавонад;
- зарб ба 1 ва 0, тақсими намуди а:а, 0:а -ро медонад ва ичро карда

метавонад;

- зарб ва тақсиро ба адади бисёррақама дар доираи 1000 000 ичро карда метавонад;
- қимати ифодаҳои ададии се-чор амаларо ҳисоб мекунад;
- фарқи масъалаи ададиро аз масъалаи матнӣ медонад;
- масъалаи матниро таҳлил карда метавонад;
- навишти кӯтоҳи масъаларо медонад ва метавонад;
- масъалаи барьакро медонад ва ҳал карда метавонад;
- бо иваз кардани шарти масъала онро ба масъалаи нав табдил дода метавонад;
- аз навишти кӯтоҳ масъала тартиб дода, ҳал карда метавонад.

4.2.2. Стратегияҳои зехниро дар амалҳои чамъ, тарҳ, зарб ва тақсим истифода карда метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ададҳои бисёррақамаро чамъ ва тарҳ карда метавонад;
- ададҳои бисёррақамаро бо адади ду ва серақама зарб карда метавонад;
- адади бисёррақамаро ба адади ду ва серақама тақсим карда метавонад;
- ададҳои номдорро зарб ва тақсим карда метавонад;
- ифодаи ададии беқавсро бо аломатҳои чамъ, тарҳ, зарб ва тақсим бо тартиб ичро карда метавонад;
- тартиби ичрои амалҳои ифодаҳои се-чор амалаи арифметикии беқавсро медонад ва ичро карда метавонад;
- тартиби ичрои амалҳои ифодаҳои се-чор амалаи қавсдорро медонад ва ичро карда метавонад;
- қонуни ҷойивазқуни чамъро медонад ва дар амали чамъ истифода мебарад;
- мағҳуми ҳиссаро медонадва ҳиссаи ададро ёфтани метавонад;
- қонуни гурӯҳбандии чамъро медонад ва бо тарзи осон суммаи се-чор ададро ёфта метавонад;
- қонуни ҷойивазқуни зарбро медонад ва дар амали одии зарб истифода мебарад;
- қонуни гурӯҳбандии зарбро медонад ва бо тарзи осон ҳосили зарби се-чор адади якракама ва дурақамаро ёфта метавонад;
- қоидай зарби сумма ба ададро медонад ва ҳосили зарби суммаи ададҳои дурақамаро бо адади якракама ёфта метавонад;
- ададро аз рӯйи ҳисса ёфта метавонад;
- касрҳорро муқоиса карда метавонад;
- доир ба касрҳо масъалаҳо тартиб дода ҳал карда метавонад.

4.2.3. Муодилаҳои дуамаларо бо ёфтани чамъшаванд, тарҳшаванд, ҳамзарб, тақсимшаванд ва тақсимкунандай номаълум ҳал карда метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ифодаҳои ададӣ тартиб дода, қиматашро ёфта метавонад;
- ҳарфҳои хурди лотиниро дар забони математикий хонда ва навишта

- метавонад;
- ададҳои номдорро чамъ ва тарҳ карда метавонад;
  - ифодаҳои аддии яктағирёбандадор тартиб дода қимати онро ҳисоб карда метавонад;
  - ифодаҳои аддии номдорро муқоиса карда метавонад;
  - қимати ифодаи ҳарфиро ёфта метавонад;
  - таърифи муодиларо медонад ва онро хондаву навишта метавонад;
  - муодила ҳал карда, дурустии ҳалро санцида метавонад;
  - дар муодилаҳо чамъшаванда, тарҳшаванда ва тарҳқунандаи номаълумро ёфта метавонад;
  - муодилаҳоро бо ёфтани ҳамзарби номаълум ҳал карда метавонад.
  - муодилаҳоро бо ёфтани тақсимшаванда ва тақсимкунандаи номаълум ҳал карда метавонад.

4.2.4. Ҳангоми санчиш дурустии ҳамаи амалҳои арифметикӣ аз арзёбӣ истифода карда метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- алоқамандии байни амалҳои чамъ, тарҳ, зарб ва тақсиро мефаҳмад;
- чамъи хаттиро ичро карда, санцида метавонад;
- чамъшавандаҳо ва суммаи номаълумро ёфта, ҷадвали ҳисобкуниҳоро пурра карда метавонад;
- роҳҳои санчиши амали тарҳро медонад;
- амали тарҳро бо ёрии амали чамъ санцида метавонад;
- ададҳоро сутуни чамъ карда, суммаро санцида метавонад;
- тарҳи сутуниро санцида метавонад;
- дурустии амали зарбро ба воситаи амали тақсим санцида метавонад;
- бо ёрии ҷадвали қиматҳо амалҳоро ичро карда, санцида метавонад;
- доир ба санчиши амали тақсим масъалаи баръакс тартиб дода, ҳал карда метавонад;
- ҳосияти ҷойивазкуни зарбро бо ёрии чамъ санцида метавонад.

Шаклҳои геометрий

4.3.1. Маҷмӯи васеи намудҳои хат ва шаклҳои геометриро муайян, муқоиса ва тасвир карда, андозаҳои онҳоро ҳисоб намуда, модели шаклҳои одиро сохта метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳарфҳоро, ки нуқтаҳо бо онҳо ишорат карда мешаванд, медонад;
- шаклҳои геометриро бо ҳарфҳо ишорат карда, хонда ва навишта метавонад;
- порчаҳо ва тарафҳои бисёркунчаҳоро чен карда, онҳоро муқоиса карда метавонад;
- периметри росткунча ва квадратро ёфта метавонад;
- росткунчаро мешиносад ва аз дигар бисёркунчаҳо фарқ карда метавонад;
- таърифи росткунчаро медонад ва онро сохта метавонад;
- мағҳуми периметрро медонад ва периметрии бисёркунчаҳоро ёфта метавонад;

- мафхуми масоҳатро медонад ва масоҳати росткунча ва квадратро ёфта метавонад;
- масоҳати шаклҳоро муқоиса карда метавонад;
- масоҳати шаклҳоро бо роҳи болои ҳам гузоштан муқоиса карда метавонад;
- квадрат бо росткунча муқоиса карда, умумият ва фарқияташонро медонад;
- аз ҷадвал масоҳатҳо истифода бурда, масоҳати бисёркунчаҳоро ҳисоб карда метавонад;
- паргор ва вазифаи онро медонад ва шаклҳои геометриро сохта метавонад;
- давраҳоро ба қисмҳои баробар тақсим карда метавонад;
- давра ва доира сохта метавонад;
- радиус, диаметр ва маркази давраго фарқ карда метавонад;
- умумият ва фарқияти давра ва доираго медонад.

4.3.2. Барои тасвири ҳаракат ва мавқеъ аз маҷмӯи васеи истилоҳот истифода карда, онҳоро дар қофаз нишон дода метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- самти ҳаракатро нишон дода метавонад;
- ҳатҳо: ҷойгиршавии ҳатҳоро гуфта, онҳоро тасвир карда метавонад;
- беохир будани ҳати ростро медонад;
- аз як нуқта ду нур бароварда метавонад;
- дар ҳати рост нурро ҷудо карда метавонад;
- доир ба ҳати шикаста аз ҳаёт ва ашёҳои атроф мисолҳо оварда метавонад;
- самти суръат, вақт ва масофаро муайян карда метавонад.

Бузургихо

4.4.1. Масъалаҳои пулиро дар намуди матн ва адад бо чор амали математикий ҳал намуда, ҳароҷоти нисбиро муқоиса карда метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- асъори миллӣ-дирам ва сомониро мешиносад ва фарқ карда метавонад;
- муносибати байни дирам ва сомониро медонад ва аз як намуд ба намуди дигар табдил дода метавонад;
- асъори миллӣ-дирам ва сомониро ҳисоб карда метавонад;
- нарҳҳоро бо дирам ва сомонӣ ҳисоб карда метавонад;
- бо асъори миллӣ мубодилот карда метавонад;
- доир ба асъори миллӣ масъала тартиб дода, ҳал карда метавонад.

4.4.2. Маҷмӯи ҷенакҳои дарозӣ, масса, вақт, арзиш, суръат ва масофаро ҳисоб карда метавонед.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- воҳидҳо ва ҷадвали ҷенаки дарозиро медонад, муҳтасар навишта метавонад;
- воҳидҳо ва ҷадвали ҷенаки вақтро медонад, муҳтасар навишта метавонад;

- воҳидҳои суръати ҳаракатро медонад ва муҳтасар навишта метавонад;
- як ченаки дарозиро ба ченаки дигар ифода карда метавонад;
- мисолҳои гуногун оид ба табдилдиҳии ченакҳои вазн ҳал карда метавонад;
- ашё ва маҳсулоти гуногунро бар кашида метавонад;
- намудҳои гуногуни тарозуҳоро медонад ва истифода бурда метавонад.
- ченакҳои вазнро табдил дода метавонад;
- доир ба ченаки масса масъалаҳо тартиб дода, ҳал карда метавонад;
- намудҳои соат ва вазифаи ақрабакҳои онро медонад ва фарқ карда метавонад;
- фарқи байни ченакҳои вақтро муайян карда метавонад;
- воҳидҳои ченаки вақтро бо дақиқа ва соат табдил дода метавонад.

4.4.3. Дар асоси вақти дастрасбуда қарорҳои одиро қабул карда метавонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- масъалаҳои одии математикии ҳаётIRO бо истифодай дониш, малака ва маҳорати азхудкардааш мустақилона ҳал карда метавонад.
- вақти шабонарӯзиро медонад ва ба соатҳо ифода карда метавонад;
- речай дарсхонӣ ва дарстайёркуниро медонад;
- речай истироҳат, хӯрокхӯрӣ ва хобро медонад ва ба он риоя карда метавонад;
- намудҳо ва вазифаҳои тақвимро медонад ва онҳоро фарқ карда метавонад;
- рӯзҳои истироҳат ва идҳо дар тақвимро чудо карда метавонад;
- тақвим сохта, истифода бурда метавонад.

Коркарди маълумот

4.5.1. Бо роҳи чамъ намудани маълумоти дуруст ҳалли масъалаҳоро меёбад, онҳоро муаррифӣ намуда, хulosса мебарорад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- маълумотро дар шакли сода пешниҳод карда метавонад;
- матнро хонда, маълумоти омории дар он бударо дар шакли диаграмма ва нақшаҳои хеле сода пешниҳод карда метавонад;
- ҷадвалҳои тайёри маълумотҳоро таҳлил карда, хulosса бароварда метавонад;
- барои чамъи ичрои амалиётҳои додашуда аз ҷадвали маълумотҳо истифода бурда метавонад;
- дар ҷадвал алоқаи байни бузургиҳои мутаносибиро мустақилона ҷой дода метавонад;
- дар амалҳои математикий пайдарпайи мантиқиро риоя менамояд ва хulosса баровард метавонад;
- ҷадвали маълумотҳои содаи тайёрро хонда, хulosai одӣ бароварда метавонад.

2.4. СТАНДАРТИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСЙ” БАРОИ СИНФХОИ 1-4

2.4.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСЙ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Таълим дар синфҳои ибтидой таҳкурсии устувори минбаъдаи омӯзиш буда, заминаи муҳимми ташаккули шахсияти хонандагони хурдсол ба шумор меравад.

Хонандагон дар ин давра на танҳо хондан, навиштан ва ҳисоб карданро меомӯзанд, балки бо ҳодисаю воқеаҳои табиӣ шинос шуда, роҳҳои беҳдошти муҳити зистро аз худ мекунанд.

Мувофиқи талаботи нав хонандагони синфҳои ибтидой шиносоиро бо ҷузъиёти табиат ва олами атрофи худ аз синфи якум оғоз мекунанд ва то синфи чорум онро сайқал медиҳанд.

Омӯзиши фанни «Табиатшиносӣ» тавассути маводди таълиму тарбиявӣ бояд ба:

- дарки табиат, ҳодисаҳои табиӣ ва муҳити атроф, ягонагии муносибати одаму олам, муассирии он, эҳсоси чудонопазирии яқдигар, дарки воқеият;
- идроки муносибати эҳтиёткорона бо табиат ва боигарихои он;
- фароҳам овардани имкониятҳо баҳри инкишофи шавқу ҳаваси маърифатӣ;
- ташаккули шахсият ва тарбияи сифатҳои шаҳрвандӣ, ҳисси ватандӯстӣ тавассути шиносӣ бо арзишҳои миллию умумибашарӣ мусоидат намояд.

2.4.2. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Мақсад ва вазифаҳои асосии таълими фанни «Табиатшиносӣ» дар зинаи таҳсилоти ибтидой аз он иборат аст, ки ба хонанда дониши амиқ ва кофӣ диҳад, то ин ки:

- олами атроф, унсурҳои ибтидоии ҷаҳонфаҳмӣ, ҳисси зебоиписандӣ, ахлоқӣ, экологӣ, меҳнатдӯстӣ ва ҷисмонию ҳифзи саломатиро дарк намояд;
- ба табиат эҳтироми баланд ва муносибати огоҳонаю бошуруна зоҳир намояд;
- таассуроти худро оид ба табиат нақл ва баён карда тавонад, мазмунро ба таври шифоҳию ҳаттӣ ифода намояд.
- ба мутолиаи мустақилонаи адабиёти гуногун оид ба олами атроф шавқ зоҳир намуда, мавҷудият ва пайдоиши табиатро дарк карда тавонад;
- шунидаю пурсида тавонад, ба гуфтори дигарон эътибор диҳад, андешаҳои худро баён ва шарҳ дода тавонад, оид ба табиат ахбори дурустӣ аз нодуруст фарқ кунад;
- малакаю маҳорати бо шаклҳои гуногун (нақша, тасвир, диаграмма, расм ва монанди инҳо) кор карданро пайдо кунад;
- матнҳои гуногуни табиатшиносиро интихоб намояд, хонад, шарҳ диҳад ва арзёбӣ кунад;
- ба масъалаи риояи қоидаҳои экологӣ аҳамият дода, бо таъсири фаъолияти инсон тағйирёбии табиатро дарк намояд;
- дар ичрои корҳои амалӣ аз асбобу воситаҳои техникӣ истифода карда, тавассути мушоҳида, тасвир ва ашёи табиӣ дониши худро сайқал диҳад;
- мағҳумҳо, ашё, ҷисмҳо, ҳодисаю воқеаҳо, вазифаҳо, ҳосиятҳо ва вобастагии онҳоро фарқ карда тавониста, донишҳои оид ба табиатро ба

- тартиби муайян дарорад;
- зимни ичрои корҳои сахроӣ ва супоришҳои тобистона мушоҳида гузаронида, хосиятҳои ашёи табииро дарк карда тавонад;
  - бо олами атроф эҳтиёткорона муносибат карда, дар муҳофизат ва истифодаи оқилонаи сарватҳои табиат масъулиятинос бошад;
  - тафаккури мантиқӣ ва маданияти муошират дошта, ба хулқу одоб, тарзи зиндагии солим бунёд гузошта тавонад;
  - ба қоидаҳои санитарию беҳдошти инсон аҳамият дода, роҳҳои муҳофизати саломатиро нишон дихат ва ба тарзи зиндагии солим бунёд гузошта тавонад;
  - ба қадру қимати неъматҳои модӣ, ки дастрончи падару модарон ва калонсолонанд, бирасанд, дар афзудани ин неъматҳо ҳисса гузоранд.

Дар омӯзиши фанни «Табиатшиносӣ» хонандагон фаъолиятҳои гуногуни таълимиро ичро менамоянд, ки онҳо бобати амалигардии мақсад ва вазифаҳои фан мусоидат хоҳанд кард. Зимни таълими фанни мазкур хонандагон бо донишҳои зерин мусаллаҳ мегарданд: олами атрофро дарк менамоянд, зиндагиро дӯст медоранд, сарватҳои табиатро ҳифз мекунанд, ба қадри неъматҳои модӣ мерасанд.

Барои дар хонандагон ҳосил қунонидани дониш, малака ва маҳорати дар боло зикршуда омӯзгор мебояд маҳорати касбӣ дошта, дарсро дуруст ба нақша гирад, мақсаду вазифаҳои таълимии фанни «Табиатшиносӣ»-ро дар амал татбик намояд.

2.4.3. ҶАДВАЛИ САЛОҲИЯТҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4

Синфи 1	Синфи 2	Синфи 3	Синфи 4
Инсон ва табиат			
1.1.1. Хусусияти одии унсурҳои табиати зинда ва гайризиндаи маъмулро муайян мекунад ва шарҳ медиҳад.	2.1.1. Хусусияти унсурҳои табиати зинда ва гайризиндаи маъмул ва баъзе унсурҳои гаримаъмулро муқоиса мекунад.	3.1.1. Хусусияти як қатор унсурҳои табиати зинда ва гайризиндаи муҳити атрофи худро муқоиса ва таҳлил мекунад.	4.1.1. Хусусияти як қатор унсурҳои табиати зинда ва гайризиндаи Тоҷикистон ва ҷаҳонро муқоиса ва таҳлил мекунад.
1.1.2. Муҳити атрофро қадр намуда, барои ҳифзи он тадбирҳои сода меандешад.	2.1.2. Муҳити атрофи маҳаллиашонро қадр намуда, барои ҳифзи он якчанд тадбирҳо меандешад.	3.1.2. Муҳити атрофи маҳаллиашонро қадр намуда, барои ҳифзи он тадбирҳои гуногун меандешад.	4.1.2. Тавассути ичрои тадбирҳои гуногун табиати атрофро қадр ва ҳифз намуда, амалҳои дигаронро нисбат ба табиат таҳлил ва арзёбӣ мекунад.

Инсон ва чамъият			
1.2.1. Нақш ва вазифаҳои аъзоёни оилаашонро (хонаводаашонро) муайян карда, саҳми худро ҳамчун аъзи хурдсол ба оила ба таври сода баён мекунад.	2.2.1. Роҳу воситаҳои расонидани ёриро ба оила ва чамъият шарҳ дода метавонад.	3.2.1. Як қатор роҳу воситай расонидани ёриро ба оила, чамоат ва кишвар шарҳ ва намоиш дода метавонад.	4.3.1. Хусусиятҳои соҳти чамъиятҳои гуногунро муқоиса карда, роҳҳои ба чамъияти худ мутобиқ кардани онҳоро нишон медиҳанд.
Қоидаҳои бехатарии ҳаёт			
1.3.1. Хатарҳои асосии хона ва мактабро муайян карда, роҳҳои одии ба ҳадди ақал расонидани онҳоро мефаҳмонад.	2.3.1. Хатарҳои атрофро муайян карда, роҳҳои одии паст кардани хатарҳоро шарҳ медиҳад.	3.3.1. Оид ба нишон додани омилҳои зиёновар ва хатарнок барои саломатии инсон корҳои муайянро иҷро мекунад.	4.3.1. Оид ба қоидаҳои бехатарии ҳаёт таҷрибаҳои хубро кор карда, онро амалий менамояд.

2.4.4. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФИ 1-УМ

Синфи 1
Инсон ва табиат
<p>1.1.1. Хусусияти одии унсурҳои табиати зинда ва ғайризиндаи маъмулро муайян мекунад ва шарҳ медиҳад.</p> <p><u>Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:</u></p> <p>мағҳуми табиат ва олами атрофро шарҳ дода метавонад;</p> <ul style="list-style-type: none"> - ҳайвонот ва ҳашароти маъмули маҳалли зисташонро номбар карда метавонад; - растаний ва дарахтони маъмули маҳалли зисташро номбар карда метавонад; <p>мушоҳидаҳои ҳаётии худро оид ба ашёи атроф нақл карда метавонад;</p> <p>вобаста ба мазмуни омӯхташаванда аз расму тасвирҳо мувоғики мақсад истифода бурда метавонад.</p>
<p>1.1.2. Мухити атрофро қадр намуда, барои хифзи он тадбирҳои сода меандешад.</p> <p><u>Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - роҳҳои содаи хифзи мухити атрофро шарҳ дода метавонад; - мухитро пас аз амал тоза мекунад; - сабаби дӯст доштани сайру гаштро ба мавзеъҳои табиӣ шарҳ дода метавонад; <p>зарурати муҳофизати наботот ва ҳайвоноти хонагиро мефаҳмонад;</p> <p>расми ҳайвонё рустании хонагии дӯстдоштаашро тасвир мекунад.</p>

Инсон ва чамъият

1.2.1. Нақш ва вазифаҳои аъзёни оилаашонро (хонаводаашонро) муайян карда, саҳми худро ҳамчун аъзои хурдсол ба оила ба таври сода баён мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- вазифаҳои оилавиро номбар мекунад;
  - дарахти якзинавии оиларо тасвир карда метавонад;
- мафҳуми «Ватан»-ро шарҳ дода, номи ватани хешро мегӯяд;
- Парчами Тоҷикистонро шарҳ медиҳад ва онро тасвир мекунад;
  - мавқеи ҷойгиршави муассисаҳои маҳаллӣ (духтурхона, мактаб, мағоза)-ро гуфта метавонад;
  - қоидаҳои рафтторро дар синф шарҳ дода, мақсади қабули қоидаҳоро шарҳ дода метавонанд.

Қоидаҳои бехатарии ҳаёт

1.3.1. Хатарҳои асосии хона ва мактабро муайян карда, роҳҳои одии ба ҳадди ақал расонидани онҳоро мефаҳмонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- таъсири (хатари) истифодаи заҳрхимикатҳоро дар оила шарҳ медиҳад;
- хатари асбобҳои барқӣ, буранда ва халандай хонаро фаҳмонда, ҷои нигоҳдории онҳоро мегӯяд;
- қоидаҳои бехатари кор бо асбобу анҷоми хонишро шарҳ медиҳад.

2.4.5. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳои фанни “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФИ 2-ЮМ

Синфи 2

Инсон ва табиат

2.1.1. Хусусияти унсурҳои табиати зинда ва ғайризинда маъмул ва баъзе унсурҳои гаримаъмулро муқоиса мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- аз рӯйи хусусиятҳо қисмҳои табиати зиндаро аз ғайризинда фарқ мекунад;
- ҳайвонот ва ҳашароти дидашро номбар карда метавонад;
  - дарахтони мевадори маҳаллашро муайян ва муқоиса мекунад;
  - номи кӯлҳо, кӯҳҳо, дарёҳо, водихоро номбар мекунад ва онҳоро ба таври сода муқоиса менамояд;

оид ба хусусияти баамалоии ҳодисаҳои одиитабиатизиндава ғайризинда дар фаслҳои сол маълумот медиҳад;

оид ба унсурҳова ҳодисаҳоитабиӣ иншоиҳурд (эссе) менависад.

2.1.2. Муҳити атрофи маҳаллашонро қадр намуда, барои ҳифзи он якчанд тадбирҳо меандешад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- сабаб ва мақсади иҷрои тадбирҳое, ки барои ҳифзи муҳити атроф равона шудаанд, шарҳ дода метавонад (масалан, чамъ овардани резаи ҳӯрок ба мақсади пешгирии паҳншавии калламушҳо);

муносибати хуб ва бади инсонро нисбат ба табиат фарқ мекунад;

- оид ба табиат шеър эҷод мекунад ва мегӯяд, ки ҷаро табиатро дӯст медорад.;

оид ба ҳифзи наботот ва ҳайвоноти хонагӣ иншои хурд менависад;

бо ҳоҳиши худ дар маъракаҳои тоза кардани атроф иштирок мекунад.

Инсон ва чамъият

2.2.1. Роҳу воситаҳои расонидани ёриро ба оила ва чамъият шарҳ дода метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- якчанд роҳи расонидани ёриро (онҳо) ба аъзоёни оила шарҳ дода метавонад;
  - якчанд роҳи расонидани ёриро ба шахсони дигари берун аз оиларо шарҳ дода метавонад;
  - маънои унсурҳои парчами миллӣ ва нишони давлатиро шарҳ дода метавонад;
  - Тоҷикистонро аз ҳарита ёфта метавонад;
- аз ҳарита (бо қумаки омӯзгор) давлати худро нишон дода метавонад;
- ҳалқияту миллатҳои сокини Тоҷикистонро номбар карда метавонад;
- аз рӯйи ҳусусиятҳо ҳаёти шаҳрро аз деха фарқ карда метавонад;
- чашиҳо ва идҳои миллиро номбар мекунад ва ҳусусияти онҳоро шарҳ медиҳад.

Қоидаҳои бехатарии ҳаёт

2.3.1. Ҳатарҳои атрофро муайян карда, роҳҳои одии паст карданӣ ҳатархоро шарҳ медиҳад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- аз рӯйи ҳусусиятҳо омилҳои ҳатарнокро ба гурӯҳҳо ҷудо мекунад;
- роҳҳои пешгирии ҳатарҳоро аз ашёи хона ва кӯча бо мисолҳо мефаҳмонад;
- бо шахсони ношинос муносибати эҳтиёткорона мекунад;
- ҳангоми баёни фикр аз расму тасвирҳо ва воситаҳои навишторӣ истифода мебарад.

2.4.6. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФИ 3-ЮМ

Синфи 3

Инсон ва табиат

3.1.1. Ҳусусияти як қатор унсурҳои табиати зинда ва ғайризиндаи мухити атрофи худро муқоиса ва таҳлил мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳусусияти олами зинда ва ғайризиндаро фаҳмонда метавонад;
- ҳайвоноти муқими Тоҷикистонро аз рӯйи шакл, андоза, ҳусусият ва манфиати онҳо ба инсон шарҳ дода метавонад;
  - номҳои кӯҳҳо ва дарёҳои қалонтарини Тоҷикистонро номбар карда, онҳоро аз ҳарита нишон дода метавонад;
  - роҳҳои истифодай об, ҳаво ва хокро нишон дода метавонад;
- шаклҳои алоқамандии инсон ва табиатро бо мисолҳо асоснок карда метавонад;
- соҳти умумии бадан ва вазифаи узвҳои инсонро фаҳмонда, ҳамbastagии узвҳои организми одамро нишон дода метавонад.

3.1.2. Мухити атрофи маҳаллашонро қадр намуда, барои хифзи он тадбирҳои гуногун меандешад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- мағҳуми «экология»-ро шарҳ дода, сабабҳои ифлос шудани табиати заминро мегӯяд;
- ҳолати партовгоҳҳои мактаб ва маҳаллашонро мушоҳида мекунад ва хулосаи зарурӣ мебарорад;
- оид ба роҳҳои дурусти истифодай табиат мисолҳо меорад;
- моҳияти «Китоби Сурҳ» ва мамнӯъгоҳро шарҳ медиҳад;
- оид ба мазмуни маводди омӯхташуда иншои хурд (эссе) нависад;

- оид ба истифодаи об таҳқиқоти хонаводаро мегузаронад;
- оид таҳдидҳои муҳити атроф плакат/газетаи деворӣ/ ҳисобот таҳия карда метавонад.

Инсон ва ҷамъият

3.2.1. Як қатор роҳу воситаи расонидани ёриро ба оила, ҷамоат ва кишвар шарҳ ва намоиш дода метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- фарқи гурӯҳҳои этникии маҳаллашонро шарҳ дода, фарқияти фарҳангиро гуфта метавонад;
- нақшай (даҳраҳти) оиларо тасвир карда метавонад;
- роҳу воситаҳои гуногуни ба аҳли хонавода ёрӣ расонданро шарҳ медиҳад;
- пойтаҳт, шаҳрҳои калон ва вилоятҳои Тоҷикистонро номбар карда метавонад; давлатҳои ҳамсояи Тоҷикистонро номбар мекунад ва аз ҳарита нишон медиҳад;
- шаҳрванд ва хориҷиро фарқ карда метавонад;
- шугли асосии мардуми Тоҷикистонро вобаста ба соҳаҳои гуногуни ҳочагӣ шарҳ дода метавонад;
- аз воситаҳои навишти, расму тасвирҳо ва ҳарита истифода бурда метавонад.

Қоидаҳои бехатарии ҳаёт

3.3.1. Оид ба нишон додани омилҳои зиёновар ва ҳатарнок барои саломатии инсон корҳои муайянро ичро мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- сабаби ҳатарнок будани оташ, об, газ ва барқро мефаҳмонад ва бо онҳо дуруст муносибат мекунад;
- қоидаҳои бехатарии ҳаракати роҳро номбар мекунад;
- ҳангоми савор шудан ба нақлиёти мусоғирбар ба қоидаҳои бехатарӣ риоя мекунад;
- фаҳмиши «Тарзи ҳаёти солим»-ро шарҳ медиҳад;
- зарари одатҳои бадро ба организми одам бо мисолҳо мефаҳмонад;
- аҳамияти истеъмоли ғизои тоза, обутоб ва варзиши баданро шарҳ дода, тарзи дурусти истифодаи ашёҳои гигиенаи шаҳсиро нишон медиҳад;
- оид ба таҳқими тарзи ҳаёти солим иншои хурд менависад.

2.4.7. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАБИАТШИНОСӢ” БАРОИ СИНФИ 4-УМ

Синфи 4

Инсон ва табиат

4.1.1. Ҳусусияти як қатор унсурҳои табиати зинда ва ғайризиндаи Тоҷикистон ва ҷаҳонро муқонса ва таҳлил мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- истифодаи рустаниҳоро дар соҳаҳои ҳочагии қишлоқ ва тиб шарҳ медиҳад;
  - муайян карда метавонад, ки қадом ҳайвон танҳо муқими Тоҷикистон аст ва қадом ҳайвонотро дар дигар минтақаҳои ҷаҳон дидан мумкин аст;
- маҳалли зисташонро таҳқиқ карда, таъсири омилҳои гуногуни табииро ба гуногуни наботот ва ҳайвонот мегӯяд;
- нақши унсурҳои табиати ғайризинда ва зиндаро барои ҳаёт ва фаъолияти инсон шарҳ медиҳад;

чирмҳои осмониро номбар карда, хусусияти баамалои баъзе ҳодисаҳои кайхониро шарҳ медиҳад;

воситаҳои муайян кардани самтҳои уфукро номбар мекунад ва аз рӯйи онҳо самтҳоро дар маҳал муайян карда метавонад;

баъзе унсурҳои табиати Тоҷикистонро аз ҳарита нишон медиҳад ва ба ҳаритай тарҳӣ мегузаронад.

4.1.2. Тавассути иҷрои тадбирҳои гуногун табиати атрофро қадр ва ҳифз намуда, амалҳои дигаронро нисбат ба табиат таҳлил ва арзёбӣ мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- оид ба тағиироти иқлими дар маҳалли зисташон маълумот ҷамъ оварда метавонад;

ба вазъи экологиии сайёра бо суханони худ баҳо дода метавонад;

ташкилоту ҷамъиятҳои ҳифзи табиатро номбар кунад ва саҳми онҳоро дар тозагии муҳити атроф гӯяд;

мамнӯъгоҳҳои Тоҷикистонро номбар мекунад ва аҳамияти онҳоро дар ҳифзи наботов ва ҳайвоноти Тоҷикистон мегӯяд;

мамнӯъгоҳҳои Тоҷикистонро аз ҳарита нишон диҳад ва ба ҳаритай тарҳӣ мегузаронад;

саҳми мактаббачаҳоро дар тоза нигоҳ доштани муҳит мегӯяд ва дар ҳаётбатозагии муҳитизистриоя мекунад.

Инсон ва ҷамъият

4.3.1. Хусусиятҳои соҳти ҷамъиятҳои гуногунро муқоиса карда, роҳҳои ба ҷамъияти худ мутобик кардани онҳоро нишон медиҳанд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- унсурҳои иқтисодиётро номбар мекунад ва нақши иқтисодиётро ҳамчун асоси пешрафти ҷамъияти инсонӣ мефаҳмонад;
- таркиби иқтисодиётродармисолисоҳаҷоиҳоҷагии Тоҷикистон ва маҳалли зисти худ нишон медиҳад;
- муносибатҳои доду гирифти байни Тоҷикистон ва кишварҳои ҳамсояро мефаҳмонад;
- хусусиятҳои асосии яке аз кишварҳои ҳамсояро бо Тоҷикистон муқоиса мекунад;
- мағҳумҳои «буча», «даромад» ва «баромад»-ро бо мисолҳошарҳ медиҳад;
- давлати демократӣ, дунявӣ ва ҳукуқбунёдбудани Тоҷикистонро фаҳмонда, саҳми Тоҷикистонро дар ҳалил проблемаҳои ҷаҳонӣ нишондиҳад.

Қоидаҳои бехатарии ҳаёт

4.3.1. Оид ба қоидаҳои бехатарии ҳаёт таҷрибаҳои хубро кор карда, онро амалӣ менамояд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- омилҳои хатарноки муҳити атрофро, ки ба саломати инсон таҳдид мекунанд номбар мекунад;
- хусусияти рафтори дурусти одамро ҳангомимавҷуд будан дар табиат (саёҳат, тамошои манзараҳои табиат) шарҳ медиҳад;
- роҳҳои азомилҳои хатарноки табиат ҳифзномудани худро бо мисолҳо нишон медиҳад;
- моҳияти “Қоидаҳои техникаи бехатарӣ”-ро шарҳ дода, дар иҷрои

- корҳои хочагӣ ба қоидаҳои техникаи бехатарӣ риоя мекунад; – хуқуқҳои худро дар оила, мактаб ва ҷойҳои ҷамъияти номбар карда метавонад.

2.5. СТАНДАРТИ ФАННИ “САНЪАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4

2.5.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “САНЪАТ ВА МЕҲНАТ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

«Санъат ва меҳнат» ҳамчун фанни зебопарастӣ ба хонандагон бояд эҷодкорӣ омӯзад, ба дарки нозукиҳои фаъолияти эҷодию конструксионӣ водор созад ва меҳри бачагонро нисбат ба намудҳои гуногуни санъат ва меҳнат бедор намояд. Ҳангоми дарси «Санъат ва меҳнат» зарур аст, ки қобилияти рассомӣ ва ҳунармандии хонандагонро шуда, дар машғулиятҳои эҷодӣ – маҳфилҳои боғандагӣ, рассомӣ, моделсозӣ, дурдгарӣ, дӯзандагӣ, тарроҳӣ, қандакорӣ, суробсозӣ ва гайра (вобаста аз имкону шароити мактаб) иштироки хонандагонро таъмин намоянд.

Инсон тавассути меҳнат ташаккул меёбад. Ҳар як фард бояд малакаю маҳорати меҳнатро омӯзад, ба меҳнат омода шавад ва меҳнатро дӯст дорад, зоро ба ин васила ҳам ҷисман ва ҳам рӯҳан ташаккул меёбад.

2.5.2. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАННИ “САНЪАТ ВА МЕҲНАТ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Таълими санъат ва меҳнат дар синфҳои ибтидоӣ ҳусусияти амалӣ дошта, дар хонандагон одитарин малакаю маҳорати меҳнатӣ ва рассомӣ ташаккул ёфта, ба корҳои амалӣ, ба ҳаёт омода мешаванд.

Мақсади асосии таълими фанни «Санъат ва меҳнат» аз инҳо иборат аст:

- муентазам инкишоф додани малакаю маҳорати меҳнатӣ, рассомӣ, ороишӣ ва эҷодӣҳангоми таълими фан;
- тарбияи меҳнатӣ, эстетикӣ ва қасбии мактабиён;
- шиносой бо асос ва намудҳои санъати графикӣ ва ташаккули малакаю маҳорати тасвири графикӣ;
- дар хонандагон бедор намудани кӯшишу гайрат, меҳнатдӯстӣ, ҳисси эҳтиром ба меҳнати худ ва дигарон;
- омода намудани хонандагон ба фаъолияти худомоӯзӣ, худташакқулдиҳӣ;
- инкишофи қобилияти амалӣ, фикр ва эҷод.

Вазифаи асосии таълиму омӯзиши фанни «Санъат ва меҳнат» ба меҳнат ва зебопарастӣ омода кардани хонандагон буда, аз тадбирҳои аввалини таълими политехникӣ дар ин синну сол ба ҳисоб меравад. Дар натиҷаи мақсаднок ва бошуурона омӯхтани ин фан хонандагон ба машғулиятҳои амалии синфҳои минбаъда тайёр мешаванд. Ҳамзамон дар таҳқиму ҳамbastagии меҳнати фикрию ҷисмонӣ имконоти васеъ фароҳам меорад, ки хонандагон одитарин малакаю маҳорати меҳнатӣ пайдо намуда, ба корҳои амалӣ ва ба ҳаёт омода гарданд.

Вазифаи ниҳоӣ ва муҳимтарини ин фан ба шогирдон ёд додани фаъолиятҳои одитарини меҳнат, омода намудани онҳо ба меҳнат кардан, расм қашидан, фахмиши рангҳо, соҳтани шакли ашё аз қисмҳои додашуда, зарурати омӯзиши амалиёти корӣ ва монанди инҳо мебошад.

- вазифаҳои асосии таълими фанни «Санъат ва меҳнат» инкишофи қобилияти фардии хонандагон;
- дарки зарурати меҳнат ва олами санъати тасвирий дар зиндагӣ;

- ташаккули қобилияти эчдию тахайюли бадеи хонандагон;
- шинос намудани хонандагон бо амалиёти марбут ба касбу корҳои меҳнати дастӣ;
- омӯзонидани амалҳо бо унсурҳои фаъолияти меҳнат ва тасвиру ороиш;
- шинос намудани хонандагон бо касбу корҳои марбут ба меҳнати дастӣ ва санъати тасвирий;
- дар хонандагон ҳосил намудани меҳру муҳаббат ба меҳнат ва санъати тасвирий;
- тарбияи хонандагон дар рӯхияи эҳтироми меҳнати худ ва меҳнати калонсолон, аҳли заҳмат;
- тавассути таълими фан ба роҳ мондани тарбияи сарфаю сариштакорӣ ва ҳифзи сарватҳои табиӣ.

Таълими санъат ва меҳнат дар синфҳои ибтидой ҳусусияти амалӣ дошта, дар хонандагон одитарин малакаю маҳорати меҳнатӣ ва рассомиро ташаккул дода, ба корҳои амалӣ, ба ҳаёт омода намояд.

2.5.3. Ҷадвали салоҳиятҳои фанни “Санъат ва меҳнат” барои синфҳои 1-4

Синфи 1	Синфи 2	Синфи 3	Синфи 4
Иҷрои амалҳо			
1.1.1. Якчанд воситаи санъати тасвириро ба таври хеле сода истифода бурда метавонад.	2.1.1. Якчанд воситаи санъати тасвириро ба таври сода истифода бурда метавонад.	3.1.1. Воситаҳои бештари санъати тасвириро истифода бурда метавонад.	4.1.1. Микдори зиёди воситаҳои санъати тасвириро истифода бурда метавонад.
Эҷод			
1.2.1. Дар доираи мавзӯъҳои маҳдуд ғояи навро ба таври хеле сода эҷод карда метавонад.	2.2.1. Дар доираи мавзӯъҳои маҳдуд ғояи навро ба таври сода эҷод карда метавонад.	3.2.1. Дар доираи мавзӯъҳои гуногун ғояи навро эҷод карда метавонад.	4.2.1. Дар доираи мавзӯъҳои вasseъ ғояи навро эҷод карда метавонад.
Арзёбӣ			
1.3.1. Намунаҳои мушахҳаси санъати тасвириро бо роҳҳои хеле сода арзёбӣ намуда, онро шарҳ дода метавонад	2.3.1. Намунаҳои маъмули санъати тасвириро бо роҳҳои сода арзёбӣ намуда, онро шарҳ дода метавонад.	3.3.1. Намунаҳои мушахҳас ва тахайюлии санъати тасвириро бо як чанд роҳ арзёбӣ намуда, онро шарҳ дода метавонад.	4.3.1. Намунаҳои тахайюлии санъати тасвириро бо роҳҳои гуногун арзёбӣ намуда, онро шарҳ дода метавонад.

2.5.4. САЛОХИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “САНЪАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФИ 1

Синфи1

Ичрои амалҳо

1.1.1. Якчанд воситаи санъати тасвириро ба таври хеле сода истифода бурда метавонад.

Нишондидҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- қалам ва мӯқаламро идора карда метавонад;
- хатҳои гуногуншакли сода(мавҷмонанд, хатҳои рост, секунча, чоркунча ва давра)-ро тасвир карда метавонад;
- ҷадвал, қаламҳои ранга, одӣ, фломастер ва ранг(краска) –и акварелро ба таври сода истифода бурда метавонад;
- рангҳоро номбар карда метавонад;
- расмҳои тайёрро (дафтари расмҳо барои рангкунӣ) мувофиқи намуна дуруст ранг карда метавонад;
- дар асоси намуна расмҳои хеле одиро ба монанди миз, курсӣ, себ ва амсоли онҳоро ба таври хеле содатасвир карда метавонад;
- қолаби расми ашёро бо фломастер чудо карда метавонад;
- расми тасвиркардаашро бо қаламҳои ранга ранг карда метавонад;
- бо мӯқалам ранг карданро машқ мекунад;
- аз гил ва пластилин шаклҳои сода (секунча , чоркунча ва давра)-ро сохта метавонад;
- аз маснуоти табиӣ ва ашёҳои гуногун (тугма, чормағз, лӯбиё, баргҳо, сангчаҳои гуногун) қолаб ва шаклҳои гуногун сохта метавонад;
- аз когаз ва картон табрикномаҳои хеле сода омода карда метавонад;
- ширешро истифода бурда метавонад;
- қайчиро ба таври хеле сода истифода бурда метавонад (матоъ, ришта, когаз ва картонро бурида тавонад);
- когаз, картон, гил, пластилин, матоъ, ришта, маснуоти табиӣ ва дигар ашёро ҳамчун воситаи ородиҳӣ ба таври сода истифода бурда метавонад;
- ба қоидаҳои тозагӣ ва бехатарии одитарин ҳангоми кор бо асбобҳо ва воситаҳои санъати тасвириву ородиҳӣ риоя карда метавонад;
- мағҳумҳои содаи фан (қалам, омехтан, ранг, мӯқалам, ширеш)-ро дарк мекунад ва ҳангоми ичрои супориш ва баёни фикр дуруст истифода бурда метавонад.

Эҷод

1.2.1. Дар доираи мавзӯъҳои маҳдуд ғояи навро ба таври хеле сода эҷод карда метавонад.

Нишондидҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- зебогии олами атроф (табиат, ҳайвонҳо, манзараҳо) –ро мушоҳида карда метавонад;
- нигоҳи худро бо воситаҳои санъати тасвирий ба таври хеле сода иброз менамояд;
- дар доираи мавзӯъҳои маҳдуд ғоя (идея)-ҳои одитаринро эъҷод менамояд ва онро ба таври сода шарҳмедиҳад.

Арзёбӣ

1.3.1. Намунаҳои мушаххаси санъати тасвириро бо роҳҳои хеле сода арзёбӣ намуда, онро шарҳ дода метавонад

Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- намунаҳои мушаххаси санъати тасвириро ба таври хеле сода таҳлил ва тафсир менамояд;
- аз тамошои намунаҳои санъати тасвирий, ороишӣ ва меъморӣ ҳаловат мебарад;
- дар бораи чизи мушоҳидакардааш сӯҳбат мекунад;
- намудҳои содаи меҳнатро медонад ва онро қадр менамояд;
- меҳнати худ ва дигаронро қадр намуда, ақидаи худро ба таври хеле сода пешниҳод менамояд.

2.5.5. Салоҳиятҳо ва нишондихандаҳои фанни “Санъат ва меҳнат” Барои синфи 2

Синфи 2 Ичрои амалҳо

2.1.1. Якчанд воситаи санъати тасвириро ба таври сода истифода бурда метавонад.

Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- қалам ва мӯқаламро идора карда метавонад;
- шаклҳои гуногуни геометриро тасвир карда метавонад;
- ҷадвал, қаламҳои ранга, одӣ, фломастер ва ранг(краска) –и гуашро истифода бурда, вазифаҳои онро фарқ карда метавонад;
- рангҳоро гуруҳбандӣ карда метавонад;
- дар асоси намуна расмҳои одиро ба монанди гул, ҳайвонот, меваҳои гуногун амсоли онро тасвир карда метавонад;
- расми тасвиркардаашро бо қаламҳои ранга ва мӯқалам ранг карда метавонад;
- аз гил ва пластилин ашёи гуногуни сода (меваҳо, ҳайвонот, одам ва амсоли онҳо)-ро сохта метавонад;
- аз маснуоти табиӣ ва ашёи гуногун (тугма, чормағз, лӯбиё, баргҳо, сангчаҳои гуногун) бозичаҳои гуногуни сода сохта метавонад;
- аз кофаз ва картон табрикномаҳо ва манзараҳои сода сохта метавонад;
- ширешро дуруст истифода бурда метавонад;
- қайчиро истифода бурда метавонад (аз матоъ, ришта, кофаз ва картон қолабҳои гуногуни сода бурида метавонад);
- кофаз, картон, гил, пластилин, матоъ, ришта, маснуоти табиӣ ва дигар ашёро ҳамчун воситаи ородиҳӣ ба таври маҳдуд истифода бурда метавонад.
- ба қоидаҳои тозагӣ ва бехатарии маъмул ҳангоми кор бо асбобҳо ва воситаҳои санъати тасвириву ородиҳӣ риоя мекунад;
- мафҳумҳои фан (тасвир, симо, қолаб, манзара, макет ва ғ.)-ро дарк мекунад ва ҳангоми ичрои супориш ва баёни фикр дуруст истифода мебарад.

Эҷод

2.2.1. Дар доираи мавзӯъҳои маҳдуд ғояи навро ба таври сода эҷод карда метавонад.

Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба олами атроф (ашё, табиат, манзараҳо) нигоҳи эъҷодии сода дорад;
- ақида ва нигоҳи худро бо воситаҳои санъати тасвирий ба таври сода иброз менамояд;

дар доираи мавзӯъҳои таҳайюлӣ ғоя (идея)-ҳои содаро эҷод намояд ва онро шарҳ медиҳад.

Арзёбӣ

2.3.1. Намунаҳои маъмули санъати тасвириро бо роҳҳои сода арзёбӣ намуда, онро шарҳ дода метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- намунаҳои маъмули санъатро ба таври сода таҳлил ва тафсир менамояд;
- намунаҳои эҷодиёти миллии кишварро ба таври сода муқоиса ва таҳлил мекунад;
- муносабати худро оид ба санъати тасвирӣ ба таври сода шарҳ медиҳад;
- баъзе намудҳои меҳнатро медонад ва онро қадр менамояд.

2.5.6. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “САНЪАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФИ З

Синфи З

Ичрои амалҳо

3.1.1. Воситаҳои бештари санъати тасвириро истифода бурда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- шаклҳои гуногуни геометриро тасвир ва сохта метавонад;
- ҷадвал, қаламҳои ранга, одӣ, фломастер ва ранг(краска)-и гуашро дуруст ва бо боварии бештар истифода бурда метавонад;
- 1-2 рангро омехта карда, ранги нав ҳосил карда метавонад;
- бо мӯқалам манзараҳои содай табиатро тасвир карда метавонад;
- расмҳои ҳайвонот, манзараҳо ва олами обиро тасвир карда метавонад;
- ҳиссиятшро ба таври сода ба воситаи тасвирномай иброз карда метавонад;
- расми тасвиркардаашро бо қаламҳои ранга ва мӯқалам бомаврид ранг карда метавонад;
- расмҳоро бо қалами сиёҳ бо усули штриҳ ба таври сода тасвир карда метавонад;
- аз гил ва пластилин, коғаз, картон ва маснуоти табиӣ ашёи гуногунро моделсозӣ карда метавонад;
- бо коғаз ва картон усули оригами ва апликатсияро истифода бурда метавонад
- намудҳои гуногуни ширешро истифода бурда метавонад;
- қайчиро дуруст истифода бурда метавонад (аз матоъ, ришта, коғаз ва картон қолабҳои гуногунро сарфакорона бурида метавонад);
- коғаз, картон, гил, пластилин, матоъ, ришта, маснуоти табиӣ ва дигар ашёҳоро ҳамчун воситаи ородиҳӣ истифода бурда метавонад.
- сӯзанро ба таври сода (риштаро ба сӯзан гузаронидан, бо усули одӣ дӯхтан, тугмаро ба матоъ дӯхтан ва г.) истифода бурда метавонад;
- амалҳояшро пешакӣ ба нақша мегирад;
- намунаҳои кори худро такроран монанд ҳосил карда метавонад;
- ба қоидаҳои тозагӣ ва бехатарӣ ҳангоми кор бо асбобҳои тез ва воситаҳои санъати тасвириву ородиҳӣ риоя мекунад;
- мағҳумҳои фан (сюжа, натюрморт, қолаб, штриҳ, модел ва г.)-ро дарк мекунад ва ҳангоми ичрои супориш ва баёни фикр дуруст истифода мебарад.

Эчод

3.2.1. Дар доираи мавзӯъҳои гуногун ғояи навро эчод карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба олами атроф (ашё, табиат, манзараҳо) нигоҳи эъҷодӣдорад;
- ҳиссииёти худро бо байзе воситаҳои санъат иброз менамояд;
- дар доираи мавзӯъҳои таҳайюлӣ ғоя (идея)-ҳои нав эъҷод менамояд ва онро шарҳмедиҳад.

Арзёбӣ

3.3.1. Намунаҳои мушаххас ва таҳайюлии санъати тасвириро бо як чанд роҳ арзёбӣ намуда, онро шарҳ дода метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- намунаҳои эҷодиёти мушаххас ва таҳайюлиро таҳлил, тафсир ва муқоиса менамояд;
- ба натиҷаи кори худ баҳо дода метавонад;
- намудҳои гуногуни меҳнатро медонад ва онро қадр карда метавонад;
- моҳият ва таъсири байзе намудҳои сантъатро дарк карда, муносибати худро нисбати онҳо шарҳ медиҳад.

2.5.7. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “САНЪАТ ВА МЕҲНАТ” БАРОИ СИНФИ 4

Синфи 4

Иҷрои амалҳо

4.1.1. Миқдори зиёди воситаҳои санъати тасвириро истифода бурда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҷадвал, қаламҳои ранга, одӣ, фломастер ва ранг (краска) –и гуаш, мӯқаламро дуруст, бомаврид ва бо боварии комил истифода бурда метавонад;
- 2-3 рангро омехта карда, ранги нав ҳосил менамояд;
- расмҳои ҳайвонот, олами обӣ ва манзараҳои мураккабро бо мӯқалам тасвир карда метавонад;
- ҳиссииёташро ба воситай тасвирномоӣ иброз карда метавонад;
- расми тасвиркардаашро бо қаламҳои ранга ва мӯқалам бо тобиши рӯшноӣ ва сояфканӣ ранг карда метавонад;
- расмҳоро бо қалами сиёҳ бо усули штриҳ тасвир карда метавонад;
- аз гил пластилин, когаз, картон ва маснуоти табиӣ ашёи гуногуни мураккабро моделсозйменамояд;
- бо когаз ва картон усули оригами ва аплликатсияро ба таври вәсеъ истифода бурда метавонад;
- намудҳои гуногуни ширешро дуруст истифода бурда метавонад;
- қайчиро дуруст истифода бурда метавонад (аз матоъ, ришта, когаз ва картон қолабҳои мураккабро сарфакорона бурида метавонад);
- когаз, картон, гил, пластилин, матоъ, ришта, маснуоти табиӣ ва дигар ашёро ҳамчун воситай ородихӣ ба таври вәсеъ истифода бурда метавонад;
- сӯзанро бо усулҳои гуногун (бо риштаҳои гуногун дӯхтан, гулдӯзӣ кардан, порчаҳои матоъро бо ҳам дӯхтан ва г.) истифода бурда метавонад;
- амалҳояшро пешакӣ бо дарназрдошти вакт ба нақша мегирад;
- намунаҳои кори худро такроран айнан ҳосил карда метавонад;
- ба қоидаҳои тозагӣ ва бехатарӣ ҳангоми кор бо асбобҳои тез ва воситаҳои

санъати тасвириву ородихӣ риоя мекунад;

- мафҳумҳои фан (фон, эскиз, этюд, штрих, модел ва г.)-ро дарк кунад ва ҳангоми ичрои супориш ва баёни фикр дуруст истифода мебарад.

Эҷод

4.2.1. Дар доираи мавзӯъҳои васеъ ғояи навро эҷод карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- аз олами атроф барои эҷодиёт ашё ва мавзӯъҳои ба худ писанд интихоб карда метавонад;
- ҳиссииёти худро бо воситаҳои гуногуни санъат иброз менамояд;
- дар доираи мавзӯъҳои гуногуни тахайюлӣ ғоя (идея)-ҳои наву мураккаб эҷод менамояд ва онро шарҳмедиҳад.

Арзёбӣ

4.3.1. Намунаҳои тахайюлии санъати тасвириро бо роҳҳои гуногун арзёбӣ намуда, онро шарҳ дода метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- намунаҳои эҷодиёти тахайюлиро таҳлил, тафсир ва муқоиса намуда, хулоса мебарорад;
- ба натиҷаи кори худ баҳо дода, онро шарҳ дода метавонад;
- намудҳои васеи меҳнатро фарқ карда, онро қадр карда метавонад;
- моҳият ва таъсири намудҳои санҷъати тасвириро дарк карда, муносибати худро нисбати ин намунаҳо шарҳ медиҳад.

2.6. Стандарти фанни “Тарбияи ҷисмонӣ” барои синфҳои 1-4

2.6.1. Тавсифи умумии таълими фанни “ТАРБИЯИ ҶИСМОНИЙ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Мақсад ва вазифаҳои омӯзиши фанни тарбияи ҷисмонӣ дар синфҳои ибтидой пеш аз ҳама, ин шиносоии хонандагон бо олами варзиш ва робитай он бо тарзи ҳаёти солим, истифодаи дурусти ҳавои тоза, об ва офтоб баҳри солими рӯҳу ҷисми инсон мебошад. Маҳз ташаккули савияи дарки солими хонандагон, ки ба тарбияи рӯҳи маънавии шахсият тавассути варзиш мусоидат менамояд, ба воситаи таълими фанни тарбияи ҷисмонӣ дар синфҳои ибтидой мустаҳкам мегардад.

Таълими фанни «Тарбияи ҷисмонӣ» дар синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар зеҳни хонандагон қобилияти эҷодкорӣ, дарки зебоӣ, ватандӯстӣ, меҳнатқариниро бедор месозад ва барои дар оянда дуруст дарк кардани моҳияти рушди ҷомеа ва ташаккули тафаккури онҳо замина фароҳам меоварад. Машқҳои ҷисмонӣ ҷолоқӣ, часурӣ, қавииродагӣ, худидоранамоӣ, риояи қоидаҳои бехатарӣ ва тарзи ҳаёти солимро ба хонандагон талқин намуда, ҳавасмандии онҳоро ба илмомӯзию меҳнат зиёд месозад.

Меъёрҳое, ки дар «Стандарти давлатии таҳсилот дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва Стандарти мазкур таъкид гардидаанд, дар ҷараёни дарс ва раванди таълим ба хонандагон моҳият ва аҳамияти тарбияи баданро дуруст шарҳ дода, ҷараёни машгулиятҳоро аз рӯйи меъёрҳои муайяншуда ба роҳ мондан ҳатмӣ мебошад.

Пайваста ба варзиш машғул шудан мувофиқи меъёрҳои муайяншудаи синнусолии хонандагон саломатии онҳо устувор гардида, ташаккули мунтазами чисм ва ҳаёти солим равнақ меёбад.

Ичрои ин талабот беш аз ҳама аз дараҷаи хуби касби доштани омӯзгори тарбияи чисмонӣ ва муҷаҳӯз будани заминай таълимии фан дар муассисаи таълимӣ бо асбобҳои мусосири варзишӣ ва таҷхизоту технологияи мусосири омӯзиш вобастагии зиёд дорад. Мавҷуд будани назорати мунтазами тиббии педагогӣ ва меъёрҳои варзишӣ вобаста ба синну соли хонанда аз тарафи мутахассисони соҳавӣ муҳимтарин воситаи рушди динамикаи чисмонии хонандагон ба ҳисоб рафта, онҳоро пайваста ба машқҳои чисмонӣ ҳавасманд мегардонад.

2.6.2. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Мақсади асосии таълими фанни «Тарбияи чисмонӣ» дар синфҳои ибтидой ба ташаккули салоҳиятҳои зерин равона мегардад:

- ташаккули маданияти чисмонии шаҳсият, фаҳмиши мағҳуми тарбияи чисмонӣ ҳамчун воситаи тарғиби тарзи ҳаёти солим;
- ҳавасмандии фард ба машқҳои тарбияи чисмонӣ;
- ташкили шароити ҳифзи тандурустии хонандагон тавассути шаклҳо ва равишҳои машқҳои чисмонӣ;
- ташаккули маҳорату малакаҳои муҳими ҳаётие, ки сатҳи баланди тайёрии чисмонӣ, қобилияти фикрӣ ва асосҳои бехатарии умумиро таъмин мекунанд.

Яке аз вазифаҳои асосии фанни «Тарбияи чисмонӣ» дар синфҳои ибтидой ташаккул додани сифатҳои асосии чисмонии мактаббачагон ба шумор меравад.

Ҳалли вазифаҳои зерин омӯзиши тарбияи чисмониро дар синфҳои ибтидой амалӣ мегардонад:

- таъмини ҳаматарафаи инкишофи чисмонию рӯҳӣ баҳри дарки маънӣ ва муҳити атроф;
- ташкили шароити мусоиди тарбияи бадан барои инкишофи чисмонӣ ва рӯҳӣ;
- ҳамоҳангсозӣ ва муттаҳид намудани кӯшишҳо барои тарбияи бадан ва ташаккули тарзи ҳаёти солим дар зинаи аввали таҳсилот;
- эътирофи моҳияти оилаю ҷомеа баҳри беҳбудии саломатии хонандагон ва ҷалби онҳо ба ҷараёни варзиш-солимии ҷомеа;
- риояи қоидаҳои гигиенаи шаҳсӣ, меъёрҳои варзишӣ, ва бехатарии рафткор ҳангоми машғулиятҳои варзишӣ;
- таълими саводи варзишӣ ва назорати инфиродӣ оид ба сарбории варзишӣ;
- тарбияи сифатҳои маънавию ахлоқӣ, муносибати нек ба муҳити атроф тавассути омӯзиши тарбияи чисмонӣ ва интихоби тарзи ҳаёти солим.

2.6.3. Ҷадвали салоҳиятҳои фанни “Тарбияи ҷисмонӣ” барои синфҳои 1-4

Синфи 1	Синфи 2	Синфи 3	Синфи 4
Асосҳои дониш			
1.1.1. Моҳияти тарбияи ҷисмонӣ ва машқҳои ҷисмониро барои саломатии худ бо ёрии омӯзгор шарҳ дода метавонад.	2.1.1. Аз моҳияти тарбияи ҷисмонӣ оғоҳ аст, речай рӯро риоя намуда, варзиши пагоҳирӯзиро пайваста ичро карда метавонад.	3.1.1. Речай рӯзу беҳдошти шахсиро риоя намуда, обутобидии бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишофи дурусти ҷисм ва сифатҳои шахсиро ичро карда метавонад.	4.1.1. Речай рӯзу беҳдошти шахсиро риоя намуда, машқҳои варзишӣ барои инкишофи дурусти ҷисм ва сифатҳои шахсиро ичро менамояд. Аз таърихи варзиш оғаҳӣ пайдо намуда, робитай онро бо ҳаёти солим дарк менамояд.
Ҳаракат			
1.2.1. Ҳаракатҳои худро дар сатҳи ҳадди ақал дар шумораи маҳдуди бозиҳои варзишӣ ва машқҳои ҷисмонии сода идора менамояд.	2.2.1. Ҳаракатҳои худро дар сатҳи минималӣ дар шумораи маҳдуди бозиҳои варзишӣ ва машқҳои ҷисмонии сода идора менамояд. Саф меорояд.	3.2.1. Ҳаракатҳои худро дар сатҳи минималӣ дар бозиҳои варзишӣ ва машқҳои ҷисмонии одӣ идора менамояд. Саф ороста, худро дар саф идора менамояд.	4.2.1. Ҳаракатҳои худро дар сатҳи минималӣ дар як қатор бозиҳои варзишӣ ва машқҳои ҷисмонии миёна идора менамояд. Саф ороста, худро дар саф пурра идора менамояд.
Обутоби бадан			
1.3.1. Сатҳи миёнаи машқҳои обутоби баданро мувофиқи синну сол нишон дода, манфиати онро шарҳ дода метавонад.	2.3.1. Сатҳи миёнаи машқҳои обутоби баданро мувофиқи синну сол нишон дода, манфиати онро шарҳ дода, обутоби фардиро бо роҳҳои одӣ назорат карда метавонад.	3.3.1. Сатҳи миёнаи машқҳои обутоби баданро мувофиқи синну сол нишон дода, манфиати онро шарҳ дода, обутоби фардиро бо роҳҳои одӣ назорат карда метавонад.	4.3.1. Машқҳои обутоби баданро мувофиқи синну сол нишон дода, манфиати онро шарҳ дода, обутоби шахсиро бо роҳҳои одӣ назорат карда, речай содай обутоби баданро ба нақша гирифта амалий карда метавонад.

Бехатарӣ			
1.4.1. Қариб ҳамаи қоидаҳо ва тартиботи содаро риоя менамояд. Баъд аз машқ оби хунук наменӯшад.	2.4.1. Қоидаҳо ва тартиботи муайяншудаи содаро риоя менамоянд. Баъд аз машқ оби хунук наменӯшад.	3.4.1. Қоидаҳо ва тартиботи муайяншударо риоя менамояд ва вазифаҳои онҳоро шарҳ дода метавонад. Баъд аз машқ оби хунук наменӯшад.	4.4.1. Ҳама қоидаҳо ва тартиботи муайяншударо риоя намуда, вазифаҳои онҳоро шарҳ дода метавонад ва қабул дорад, ки на ҳамеша дар мусобикаҳо ғолиб меояд.
Арзишҳо			
1.5.1. Имконияти иштирок дар фаъолияти ҷисмониро қадр намуда, дар он иштирок менамояд.	2.5.1. Имконияти иштирок дар фаъолияти ҷисмониро қадр намуда, бештар дар он иштирок менамояд.	3.5.1. Имконияти иштирок дар фаъолияти ҷисмониро қадр намуда дар он иштирок менамояд ва иштироки худро шарҳ медиҳад.	4.5.1. Имконияти иштирок дар фаъолияти ҷисмониро қадр намуда, дар он бештар иштирок менамояд ва иштироки худро дуруст шарҳ дода метавонад.

2.6.4. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ҶИСМОНӢ” БАРОИ СИНФИ 1

Синфи 1	
Асосҳои дониш	
1.1.1. Мохияти обутоби бадан ва машқҳои ҷисмониро барои саломатии худ бо ёрии омӯзгор шарҳ дода метавонад.	
<i>Нишиондиҳандахои салоҳиятнокӣ:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – манфиати машқҳои ҷисмонӣ барои саломатиро медонад; – речаян рӯзро риоя менамояд; – обутоби бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишофи дурусти ҷисм ва сифатҳои шахсиро иҷро менамояд. 	
Ҳаракат	
1.2.1. Ҳаракатҳои худро дар сатҳи ҳадди ақал дар шумораи маҳдуди бозихои варзишӣ ва машқҳои ҷисмонии сода идора менамояд.	
<i>Нишиондиҳандахои салоҳиятнокӣ:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – ҳаракатҳои содаи қаториро мувофиқи амрҳо иҷро менамояд; – радифу қаторро аз якдигар фарқ менамояд; – амри сафороии «Ба як қатор саф-КАШ!»-ро иҷро менамояд; – дар қатор чойи худро дуруст ва бе саросемагӣ гирифта метавонад; – дар радиф чойи худро дуруст ва бе саросемагӣ гирифта метавонад; – ҳаракатҳои одии гимнастикиро иҷро менамояд. 	

Обутоби бадан

1.3.1. Сатхи миёнаи машқҳои обутоби баданро мувофиқи синну сол нишон дода метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- манфиати машқҳои чисмонӣ барои обутоби баданро медонад;
- робитаи тарбияи чисмонӣ ва варзишро бо тарзи ҳаёти солим дарк менамояд;
- обутоби бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишифи дурусти чисм ва сифатҳои шахсиро ичро менамояд;
- лаҳзашои рафъи хастагиро бо варзиш бароварда метавонад;
- тарзи дурусти икрои машқҳои варзиши сабук ва аҳамияти икрои онҳоро баҳри солими чисм дуруст дарк менамояд;
- машқҳои варзиширо ҳангоми роҳгардӣ ва давидан ичро менамояд;
- давро дар масофаи 30 метр дар 6,4 сон. ичро менамояд;
- Бо дав ба дарозӣ ҷаҳиданро ба масофаи 1,80 м. ичро карда метавонад.
- тӯби хурдро дуруст ба масофаи 18 м. ҳаво дода метавонад;
- тӯби хурдро боздошта, мустақилона бо он машқ менамояд;
- тарзи дурусти ба об даромаданро метавонад;
- ба об парида ба пеш бо кувваи дастҳо ҳаракат карда метавонад;
- бо дастҳо ва пойҳо ба пеш дар чукурии 50-80 см. ҳаракат карда метавонад.

Бехатарӣ

1.4.1. Қариб ҳамаи қоидаҳо ва тартиботи содаро риоя менамоянд. Баъд аз машқ оби хунук наменӯшад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- моҳияти қоидаҳои бехатариро ҳангоми машқҳои варзишӣ дуруст дарк менамояд;
- бо таҷҳизоти варзишӣ дуруст муносибат менамояд;
- ҳангоми машқҳои чисмонӣ бо либоси варзишӣ эҳтиёткорона машқ менамояд;
- меъёрҳои варзишӣ ва қоидаҳои бехатариро азхуд намуда, онҳоро дуруст риоя менамояд;
- тарзи дурусти ба об даромаданро медонад ва қоидai бехатариро ҳангоми шиноварӣ риоя менамояд.

Арзишҳо

1.5.1. Имконияти иштирок дар фаъолияти чисмониро қадр намуда, дар он иштирок менамояд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- вазифаи худро дар гурӯҳ шарҳ дода метавонад;
- одоби муоширатро риоя менамояд;
- ҳангоми машқи гурӯҳӣ ба ҳамсинфонаш халал намерасонад;
- фаъолияти машқ намудани худро қисман зери назар мегирад;
- барои ислоҳи машқҳои хато қӯшиш менамояд;
- машқнамоии дигаронро бодикӯмат мушоҳида менамояд;
- фаъолият ва машқи худро қисман арзёбӣ менамояд;
- аз арзишҳои миллӣ ифтихор менамояд;
- миллат, ҷинс, мазҳаб, маҳалро эътироф менамояд.

2.6.5. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИХАНДАХОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ЧИСМОНӢ” БАРОИ СИНФИ 2

Синфи 2
Асосҳои дониш
2.1.1. Аз моҳияти тарбияи чисмонӣ огоҳ аст, речай рӯзро риоя намуда, варзиши пагохирӯзиро пайваста ичро карда метавонад.
<i>Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– манфиати машқҳои чисмонӣ барои саломатиро медонад;
– беҳдошти шахсиро риоя менамояд;
– речай рӯзро риоя менамояд;
– обутоби бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишофи дурусти чисм ва сифатҳои шахсиро ичро менамояд.
Ҳаракат
2.2.1. Ҳаракатҳои худро дар сатҳи минималӣ дар шумораи маҳдуни бозиҳои варзишӣ ва машқҳои чисмонии сода идора менамояд. Саф меорояд.
<i>Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– ҳаракатҳои содаи сафиро мувофиқи амрҳо ичро менамояд;
– радибу қаторро аз якдигар фарқ менамояд;
– амри сафорои «Ба як қатор саф-ОРО!»-ро ичро менамояд;
– амри сафорои «Ба як радиф саф-ОРО!»-ро ичро менамояд;
– дар қатор чойи худро дуруст ва бе саросемагӣ гирифта метавонад;
– дар радиф чойи худро дуруст ва бе саросемагӣ гирифта тавонад;
– ҳаракатҳои одии гимнастикиро ичро менамояд;
– машқҳои рақсии одии акробатикиро ичро менамояд.
Обутоби бадан
2.3.1. Сатҳи миёнаи машқҳои обутоби баданро мувофиқи синну сол нишон дода, манфиати онро шарҳ дода метавонад.
<i>Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– манфиати машқҳои чисмонӣ барои обутоби баданро медонад;
– робитаи тарбияи чисмонӣ ва варзишро бо тарзи ҳаёти солим дарк менамояд;
– обутоби бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишофи дурусти чисм ва сифатҳои шахсиро ичро менамояд;
– лаҳзаҳои рафъи хастагиро бо варзиш бароварда метавонад;
– тарзи дурусти икрои машқҳои варзиши сабук ва аҳамияти икрои онҳоро баҳри солимии чисм дуруст дарк менамояд;
– машқҳои варзиширо ҳангоми роҳгардӣ ва давидан ичро менамояд;
– давро дар масофаи 30 метр дар 6,2 сон. ичро менамояд;
– бо дав ба дарозӣҷаҳиданро ба масофаи 2,00 м. ичро карда метавонад.
– тӯби хурдро дуруст ба масофаи 20 м. ҳаво дода метавонад;
– тӯби хурдро боздошта, мустақилона бо он машқменамояд;
– тарзи дурусти ба об даромаданро метавонад;
– ба об парида ба пеш бо қувваи дастҳо ҳаракат карда метавонад;
– дар об бо дастҳо ва пойҳо ба пеш дар ҳавзи чуқурии 50-80 см. ҳаракат карда метавонад.

Бехатарӣ

2.4.1. Қоидаҳо ва тартиботи муайяншудаи содаро риоя менамоянд. Байд аз машқ оби хунук наменӯшад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- моҳияти қоидаҳои бехатариро ҳангоми машқҳои варзишӣ дуруст дарк менамояд;
- бо таҷхизоти варзишӣ дуруст муносибат менамояд;
- ҳангоми машқҳои ҷисмонӣ бо либоси варзишӣ эҳтиёткорона машқ менамояд;
- меъёрҳои варзишӣ ва қоидаҳои бехатариро азҳуд намуда, онҳоро дуруст риоя менамояд;
- тарзи дурусти ба об даромаданро медонад ва қоидai бехатариро ҳангоми шиноварӣ риоя менамояд.

Арзишҳо

2.5.1. Имконияти иштирок дар фаъолияти ҷисмонро қадр намуда, бештар дар он иштирок менамояд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- вазифаи худро дар гурӯҳ шарҳ дода метавонад;
- дар муҳокимаи гурӯҳӣ фаъол буда вазифаи кори гурӯҳиро ҳангоми машқҳои одӣ мефаҳмонад;
- одоби муоширатро риоя менамояд;
- ҳангоми машқи гурӯҳӣ ба ҳамсинфонаш халал намерасонад;
- фаъолияти машқ намудани худро зери назар мегирад;
- ҳатоғиҳоро ҳангоми машқ намудан муайян менамояд;
- барои ислоҳи машқҳои хато кӯшиш менамояд;
- машқнамоии дигаронро бодикӯат мушоҳида намуда, тавсияҳои одӣ дода метавонад;
- фаъолият ва машқи худро арзёбӣ намуда метавонад;
- аз арзишҳои миллӣ ифтихор менамояд;
- миллат, ҷинс, мазҳаб, маҳалро эътироф менамояд.

2.6.6. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ТАРБИЯИ ҶИСМОНИЙ” БАРОИ СИНФИ 3

Синфи 3

Асосҳои дониш

3.1.1. Речай рӯзу беҳдошти шахсиро риоя намуда, обутобдихии бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишофи дурусти ҷисм ва сифатҳои шахсиро иҷро карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- манфиати машқҳои ҷисмонӣ барои саломатиро медонад;
- беҳдошти шахсиро риоя менамояд;
- речай рӯзро риоя менамояд;
- обутоби бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишофи дурусти ҷисм ва сифатҳои шахсиро иҷро менамояд;
- оид ба таърихи варзиш оғаҳӣ дорад.

Ҳаракат

3.2.1. Ҳаракатхои худро дар сатхи минималӣ дар бозихои варзишӣ ва машқҳои ҷисмонии одӣ идора менамояд. Саф ороста, худро дар саф идора менамояд.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- гимнастикаро ичро менамояд;
- ҳаракатҳои сафиро мувоғики амрҳо ичро менамояд;
- амри сафороии «Ба як қатор саф-ОРО!»-ро ичро менамояд;
- амри сафороии «Ба як радиф саф-ОРО!»-ро ичро менамояд;
- унсурҳои саф: радиф, қатор, фосила, масофаро медонад;
- дар қатор ҷойи худро дуруст ва бе саросемагӣ гирифта тавонад;
- дар радиф ҷойи худро дуруст ва бе саросемагӣ гирифта метавонад;
- амрҳои «Рост-ГАРД!», «Чап-ГАРД!» ва «Ақиб-ГАРД!»-ро ичро менамояд;
- амрҳои «Баробар-ШАВ!», «Бо қадам-МАРШ!», «Дар ҷойи ист-МАРШ!» ва «ИСТ!»-ро ичро менамояд;
- ҳаракатҳои одии гимнастикиро ичро менамояд;
- машқҳои рақсии одии акробатикиро дуруст ичро менамояд;
- машқҳо барои мувозинатро ичро менамояд.

Обутоби бадан

3.3.1. Сатҳи миёнаи машқҳои обутоби баданро мувоғики синну сол нишон дода, манфиати онро шарҳ дода, обутоби фардиро бо роҳҳои одӣ назорат карда метавонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- манфиати машқҳои ҷисмонӣ барои обутоби баданро медонад ва онро шарҳ дода метавонад;
- робитаи тарбияи ҷисмонӣ ва варзишро бо тарзи ҳаёти солим медонад;
- обутоби бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишофи дурусти ҷисм ва сифатҳои шахсиро ичро менамояд;
- лаҳзаҳои рафъи хастагиро бо варзиш бароварда метавонад;
- таърихи варзишро медонад;
- тарзи дурусти икрои машқҳои варзиши сабук ва аҳамияти икрои онҳоро баҳри солими ҷисм дуруст дарк менамояд;
- машқҳои варзиширо ҳангоми роҳгардӣ ва давидан ичро менамояд;
- давро дар масофаи 30 метр дар 6,0 сон. ичро менамояд;
- бо дав ба дарозӣҷаҳиданро ба масофаи 2,50 м. ичро карда метавонад.
- тӯбро дуруст ба масофаи 23 м. ҳаво дода метавонад;
- тӯби хурдро боздошта, мустақилона бо он маш қменамояд;
- тарзи дурусти ба об даромаданро метавонад;
- ба об парида ба пеш бо қувваи дастҳо ҳаракат карда метавонад;
- дар об бо дастҳо ва пойҳо ба пеш дар ҳавзи чуқурии 80-100 см. ҳаракат карда метавонад.

Бехатарӣ

3.4.1. Қоидаҳо ва тартиботи муайяншударо риоя менамояд ва вазифаҳои онҳоро шарҳ дода метавонад. Баъд аз машқ оби хунук наменӯшад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- моҳияти қоидаҳои бехатариро ҳангоми машқҳои варзишӣ дуруст дарк менамояд;
- бо таҷҳизоти варзишӣ дуруст муносибат менамояд;
- ҳангоми машқҳои ҷисмонӣ бо либоси варзишӣ эҳтиёткорона машқ менамояд;
- меъёрҳои варзишӣ ва қоидаҳои бехатариро азхуд намуда, онҳоро дуруст риоя

менамояд;

- тарзи дурусти ба об даромаданро медонад ва қоидаи бехатариро ҳангоми шиноварӣ риоя менамояд;
- одитарин унсурҳои мустақилона назорат намудани ташаккули чисми худро медонад;
- меъерҳои варзишро вобаста ба синну сол риоя менамояд.

Арзишҳо

3.5.1. Имконияти иштирок дар фаъолияти чисмониро қадр намуда, дар он иштирок менамояд ва иштироки худро шарҳ медиҳад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- вазифаи худро дар гурӯҳ шарҳ дода метавонад;
- дар муҳокимаи гурӯҳӣ фаъол буда вазифаи кори гурӯҳҳиро ҳангоми машқнамоӣ мефаҳмонад;
- натиҷаи машқи гурӯҳро муаррифӣ менамояд;
- одоби муоширатро риоя менамояд;
- ҳангоми машқи гурӯҳӣ ба ҳамсинфонаш халал намерасонад;
- фаъолияти машқ намудани худро зери назар мегирад;
- хатоҳоро ҳангоми машқ намудан муайян менамояд;
- барои ислоҳи машқҳои хато қӯшиш менамояд;
- машқнамоии дигаронро бодикӯат мушоҳида намуда, тавсия дода метавонад;
- фаъолият ва машқи худ ва ҳамсинфонро арзёбӣ намуда метавонад;
- аз арзишҳои миллӣ ифтихор менамояд;
- миллат, чинс, мазҳаб, маҳалро эътиром менамояд.

2.6.7. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳои фанни “ТАРБИЯИ ЧИСМОНИЙ” БАРОИ СИНФИ 4

Синфи 4

Асосҳои дониш

4.1.1. Речай рӯзу беҳдошти шахсиро риоя намуда, машқҳои варзишӣ барои инкишофи дурусти чисм ва сифатҳои шахсиро ичро менамояд. Аз таърихи варзиш оғаҳӣ пайдо намуда, робитаи онро бо ҳаёти солим дарк менамояд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- манфиати машқҳои чисмонӣ барои саломатиро медонад;
- беҳдошти шахсиро риоя менамояд;
- речай рӯзро риоя менамояд;
- обутоби бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишофи дурусти чисм ва сифатҳои шахсиро ичро менамояд;
- аз таърихи варзиш оғаҳӣ пайдо намуда, робитаи онро бо ҳаёти солим дарк менамояд.

Ҳаракат

4.2.1. Ҳаракатҳои худро дар сатҳи минималӣ дар як қатор бозихои варзишӣ ва машқҳои чисмонии миёна идора менамояд. Саф ороста, худро дар саф пурра идора менамояд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳаракатҳои сафиро мувофиқи амрҳо ичро менамояд;
- амри сафорории «Ба як қатор саф-ОРО!»-ро ичро менамояд;

- амри сафорои «Ба як радиф саф-ОРО!»-ро ичро менамояд;
- унсурхой саф: радиф, қатор, фосила, масофа, пешгард, пасгардро медонад;
- дар қатор чойи худро дуруст ва бе саросемагӣ гирифта метавонад;
- дар радиф чойи худро дуруст ва бе саросемагӣ гирифта метавонад;
- амрҳои «Рост-ГАРД!», «Чап-ГАРД!» ва «Ақиб-ГАРД!»-ро ичро менамояд;
- амрҳои «Баробар-ШАВ!», «Бо қадам-МАРШ!», «Дар чойи ист-МАРШ!» ва «ИСТ!»-ро ичро менамояд.
- тарзи дурусти ичрои машқҳои гимнастикуи акробатикӣ ва аҳамияти ичрои онҳо баҳри солимии чисм дуруст дарк менамояд;
- одитарин машқҳои гимнастикии шишту хез, ҳаму рост намудани дастҳою қоматро дуруст ичро менамояд;
- машқҳо барои мувозинатро дуруст ичро менамояд.

Обутоби бадан

4.3.1. Машқҳои обутоби баданро мувофиқи синну сол нишон дода, манфиати онро шарҳ дода, обутоби шахсиро бо роҳҳои одӣ назорат карда, речай содаи обутоби баданро ба нақша гирифта амалӣ карда метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- манфиати машқҳои чисмонӣ барои обутоби баданро медонад, онро шарҳ дода речай содаи обутоби баданро ба нақша гирифта амалӣ карда метавонад;
- робитаи тарбияи чисмонӣ ва варзишро бо тарзи ҳаёти солим медонад;
- обутоби бадан ва машқҳои комплексӣ барои инкишифи дурусти чисм ва сифатҳои шахсиро ичро менамояд;
- лаҳзаҳои рафъи хастагиро бо варзиш бароварда метавонад;
- таърихи варзишро медонад;
- тарзи дурусти ичрои машқҳои варзиши сабук ва аҳамияти ичрои онҳоро баҳри солимии чисм дуруст дарк менамояд;
- машқҳои варзиширо ҳангоми роҳгардӣ ва давидан ичро менамояд;
- давро дар масофаи 30 метр дар 5,8 сон. ичро менамояд;
- бо дав ба дарозӣҷаҳиданро ба масофаи 2,80 м. ичро карда метавонад.
- тӯби хурдро дуруст ба масофаи 26 м. ҳаво дода метавонад;
- тӯби хурдро боздошта, мустақилона бо он машқ намояд;
- тарзи дурусти ба об даромаданро метавонад;
- ба об парида ба пеш бо қувваи дастҳо ҳаракат карда метавонад;
- дар об бо дастҳо ва пойҳо ба пеш дар ҳавзи чуқурии 80-100 см. ҳаракат карда метавонад.

Бехатарӣ

4.4.1. Ҳама қоидаҳо ва тартиботи муайяншударо риоя намуда, вазифаҳои онҳоро шарҳ дода метавонад ва қабул дорад, ки на ҳамеша дар мусобиқаҳо ғолиб меояд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- моҳияти қоидаҳои бехатариро ҳангоми машқҳои варзишӣ дуруст дарк менамояд;
- бо таҷхизоти варзишӣ дуруст муносибат менамояд;
- ҳангоми машқҳои чисмонӣ бо либоси варзишӣ эҳтиёткорона машқ менамояд;
- меъёрҳои варзишӣ ва қоидаҳои бехатариро азҳуд намуда, онҳоро дуруст риоя менамояд;
- тарзи дурусти ба об даромаданро медонад ва қоидаи бехатариро ҳангоми шиноварӣ риоя менамояд;

- одитарин унсурхой мустақилона назорат намудани ташаккули чисми худ ва набзи худро медонад;
- меъёрҳои варзишро вобаста ба синну сол риоя менамояд.

Арзишҳо

4.5.1. Имконияти иштирок дар фаъолияти чисмониро қадр намуда, дар он бештар иштирок менамояд ва иштироки худро дуруст шарҳ дода метавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- вазифаи худро дар гурӯҳ шарҳ дода метавонад;
- дар муҳокимаи гурӯҳи фаъол буда, вазифаи кори гурӯҳиро ҳангоми машқнамоӣ мефаҳмонад;
- натиҷаи машқи гурӯҳро муаррифӣ менамояд;
- одоби муоширатро риоя менамояд;
- ҳангоми машқи гурӯҳӣ ба ҳамсинфонаш халал намерасонад;
- фаъолияти машқ намудани худро зери назар мегирад;
- ҳатоғиҳоро ҳангоми машқ намудан муайян менамояд;
- барои ислоҳи машқҳои хато кӯшиш менамояд;
- машқнамоии дигаронро бодикӯат мушоҳида намуда, тавсияҳои одӣ дода метавонад;
- фаъолият ва машқи худ ва ҳамсинфонро арзёбӣ намуда метавонад;
- аз арзишҳои миллӣ ифтихор менамояд;
- миллат, ҷинс, мазҳаб, маҳалро эътироф ва эҳтиром менамояд.

2.7. СТАНДАРТИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 1-4

2.7.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Фанни «Суруд ва мусиқӣ» барои ба даст овардани таҷриба ва арзишҳои зебоипарастии ҳонандагони хурдсол ба санъат, таҷрибаи фаъолияти мусиқию ҷӯдии онҳо, аз худ намудани донишҳои ибтидоии мусиқӣ, пайдо намудани малака ва маҳоратҳо равона карда шудааст.

Шиносой бо фаъолиятҳои иҷроқунандагӣ ва шунавоӣ, бо намунаҳои ҷӯдии таҷрибаи мусиқӣ, осори классикон, маданияти мусиқӣ ва маслиҳатҳои мақсадноки педагогӣ оид ба намудҳои гуногуни фаъолияти мусиқӣ ба ҳонандагон барои ворид шудан ба олами мусиқӣ ёрӣ расонида, муоширату маданияти мусиқиро ташаккул медиҳад. Намудҳои гуногуни фаъолиятҳои иҷрои мусиқӣ (ҳамсароӣ, сурудан ва файра), таҷрибаи импровизатсия (ҷӯдкорӣ, муносибати ҷӯдкорона ба ягон асар) ва ҷӯдии мусиқӣ ба ошкор намудан ва сайқал додани қобилияти ҷӯдии ҳонандагон замина фароҳам меорад.

Мақсади асосии таълими фанни «Суруд ва мусиқӣ» дар синфҳои ибтидой рушду нумӯи идроки мусиқӣ, инкишофи хотир, тасаввур, тафаккуру таҳайюли бадеӣ, такомули қобилияти ҷӯдӣ ва зебоипарастӣ, парваридани шавқу ҳавас ва муҳаббат ба суруду мусиқӣ, ҳамдигарфаҳмӣ, ҳусни таваҷҷӯҳ, ҳисси колективизм, меҳнатдӯстӣ ва дигар ҳусусиятҳои ҳиссииёту хислатҳои шахсияти ҳонандагон ба шумор меравад.

Дар таълими зинаи ибтидоии таҳсил инкишофи инъикоси муассири мусиқӣ, дарки нақшҳо (образҳо) дар намудҳои гуногуни фаъолияти мусиқӣ, пеш аз ҳама дар иҷро, мавқеи асосӣ дорад.

2.7.2. МАҚСАД ВА ВАЗИФАХОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚЙ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Мақсад ва вазифаҳои омӯзиши фанни суруд ва мусиқӣ дар зинаи таҳсилоти итидой, пеш аз ҳама, ин шиносой бо олами мусиқӣ, робитай инсон бо атроф тавассути шунидани овоз ва мусиқӣ амалӣ мегардад. Маҳз ташаккули савияи мусиқифаҳмӣ ва мусиқидонии хонандагон, ки ба тарбияи рӯҳи маънавии шахсияти эҷодӣ тавассути мусиқӣ мусоидат менамояд, бо воситаи таълими суруд ва мусиқӣ дар синфи чорум мустаҳкам мегардад.

Омӯзиши фанни «Суруд ва мусиқӣ» дар зинаи таҳсилоти итидой қисматҳои ичрои сурудҳо (яккасароӣ, ҳамсароӣ (хор)), шунидани мусиқӣ (дарки мусиқӣ), саводи мусиқӣ (маърифати мусиқӣ), фаъолияти эҷодӣ (вазифаҳои эҷодӣ)-ро дар бар мегирад. Зимни ин қисмҳо вазифаҳои зерин ба миён гузошта мешаванд: тарбия намудани ҳисси зебоипарастӣ, дарки имкониятҳои муассири мусиқӣ, тарбияни ҳисси шаҳрвандӣ, масъулиятиносӣ ва муҳаббат ба Ватани худ – Тоҷикистон, ташаккули муносибати оғоҳона ба мусиқӣ, дарки мусиқӣ ҳамчун инъикоси ҳаёт, маълумоти умумӣ оид ба мусиқии созӣ (инструменталий), эҷод ва сурудҳои ҳалқии тоҷикӣ, дар бораи асарҳо ва эҷодиёти оҳангсозони тоҷик, бо мақсади дарки қонуниятиҳои мусиқӣ тарбия намудани фаҳмиши образҳои бадеӣ, мусоидат ба омӯхтани асосҳои саводи мусиқӣ дар раванди сурудан, шунидани мусиқии ҳалқӣ ё қасбӣ, ичрои вазифаҳои эҷодӣ, мусоидат ба инкишофи умумӣ ва мусиқии мактабиёни хурдсол (хотир, диққат, зарб (ритм) ва ғ.), мусоидат ба ташаккули маҳорати шунидани мусиқӣ: муассир, зебо ва хушоҳанг ичро кардани суруд, бадеҳатан гуфтани (навохтан) дар амал истифода намудани донишҳои андӯхта, васеъ намудани тасаввуроти хонандагон оид ба олами атроф, тарбияни унсурҳои ибтидоии ҷаҳонфаҳмӣ.

3.7.3. Җадвали салохиятхой фанни “Суруд ва мусиқӣ” барои синфҳои 1-4

Синфи 1	Синфи 2	Синфи 3	Синфи 4
Сурудан ё ичро кардан			
1.1.1. Қоидаҳои аввалияни сурудан ва машқҳои овозиро ичро карда тавонад.	2.1.1. Қоидаҳои дурусти сурудан (форам ва ҷӯр)-ро ичро карда тавонад.	3.1.1. Ҳангоми сурудан нафаси мусиқӣ ва сарфи он, тағанини нарм, гуворо ва пайвастро дуруст ичро карда тавонад.	4.1.1. Бо истифода аз қоидаҳои сурудан дар ду овоз суруда тавонад.
Шунидани мусиқӣ			
1.2.1. Ҳангоми шунидани асарҳои мусиқии кӯдакона одитарин образҳоро тасаввур карда тавонад.	2.2.1. Ҳангоми шунидани асарҳо мусиқии хушҳолона ва ғамангез фарқияти онҳоро муайян ва бо сухан баён карда тавонад.	3.2.1. Ҳангоми шунидани асарҳои мусиқӣ образҳоро тасаввур намуда, ҳиссиёти шахсии худро ифода созад.	4.2.1. Образҳоро дар асарҳои мусиқӣ тасаввур намуда, онро ба таври эҷодӣ баён ва тасвир карда тавонад.
Маърифати мусиқӣ			
1.3.1. Үнсурҳои одии ишоравии мусиқӣ ва қонуниятиҳои онро донад ва ичро намояд.	2.3.1. Үнсурҳо ва қонуниятиҳои одии навишти мусиқӣ (аломатҳои мусиқӣ (нотаҳо))-ро медонад ва ичро намояд.	3.3.1. Тамдиди овоз, парда ва нимпарда, қаторовозро навишта, зинаҳои устувор ва ноустуворро муайян карда тавонад.	4.3.1. Аломатҳои тафйирдех ва динамикиро донад ва таркиби сурудҳои дувозаро бо нотаҳо чудо карда тавонад.
Эҷоди мусиқӣ			
1.4.1. Оҳангҳои одиро месарояд, ҳаракатҳои мусиқию зарбиро эҷодкорона ичро намояд.	2.4.1. Овозҳои мусиқиро мегӯяд, месозад, интиҳоб мекунад ва ба шаклҳои одии ишоравӣ (нотаҳо) овозҳоро ташкил кунад.	3.4.1. Бадоҳатан банди мусиқиро ичро мекунад, овозҳоро ташкил мекунад ва сабаби интиҳобро фахмонад.	4.4.1. Дар заминаи қонуниятиҳои мусиқӣ, овозҳои лозимаро мёбад, месанҷад, бадоҳатан ичро мекунад ва порчаи мусиқии худро эҷод кунад.

2.7.4. САЛОХИЯТХО ВА НИШОНДИХАНДАХОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФИ 1

Синфи 1
Сурудан ё ичро кардан
1.1.1. Қоидаҳои аввалияни сурудан ва машқҳои овозиро ичро карда тавонад
<i>Нишондихандахои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– тарзи рост истода суруданро медонад ва ичро менамояд;
– тарзи нишаста суруданро медонад ва ичро менамояд;
– қоидаҳои нафасигириро дуруст ичро менамояд;
– тарзи нафаси қӯтоҳ гирифтан ва сарфай онро медонад ва ичро менамояд;
– тарзи талаффузи ҳичоҳо ва ҷумлаҳои мусиқиро ичро менамояд.
– ҳарфҳою овозҳоро бурро ва пурра талаффуз менамояд;
– ҳичоҳоро бошиддат, тез ва мулоим ичро менамояд;
– ҳангоми сароидан яқдигарро гӯш карда метавонад;
– овозҳои мусиқӣ (до, ре, ми, фа)-ро бо як нафас ва сол, ля, си, до-ро бо нафаси дуюм аз поён ба боло ва аз боло ба поён сароида метавонад.
Шунидани мусиқӣ
1.2.1. Ҳангоми шунидани асарҳои мусиқии қӯдакона одитарин образҳоро тасаввур карда тавонад.
<i>Нишондихандахои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– ҳангоми шунидани овози созҳои мусиқӣ фарқият ва монандии овозҳои онро номбар менамояд;
– монандии садои созҳои мусиқиро бо овози муҳити атроф (шаршара, овози ҳайвонот, парандагон) муайян менамояд;
– ақидаи худро нисбати порчай асарҳои шунида баён карда метавонад (дар мисоли овози созҳои мусиқӣ, ба ҷӣ шабехият доштани он ва ғ.);
– образҳои мусиқиро бо суханони одӣ (дар мисоли хурсандона, ғамангез) баён менамояд.
Маърифати мусиқӣ
1.3.1. Унсурҳои одии ишоравии мусиқӣ ва қонуниятиҳои онро донад ва ичро намояд.
<i>Нишондихандахои салоҳиятнокӣ:</i>
<ul style="list-style-type: none">
– доир ба ибтидо, бозгӯ авҷу хотимаи суруд маълумот дошта бошад;
– ҳангоми тағаннӣ бозгӯ ва хотимаи сурудро форам ва дуруст ичро карда метавонад;
– авчи суруд (ё банди алоҳидаи он)-ро форам ва дуруст ичро карда метавонад;
– қоидаи такрорро, ки бештар дар бозгӯй истифода мешавад, дар ёд медорад;
– дикқат, нафаси мусиқӣ, ибтидо, авҷ ва хотимаи ичрои асарро медонад;
– бо ишораҳои дириҷёр шинос шуда, сурудро таҳти роҳбарии ӯ ичро менамояд;
– дар бораи оҳангсозон маълумоти умумӣ дошта бошад;
– дар бораи шоир маълумоти умумӣ дошта бошад;
– ҳусусиятҳои фарқунандаи шеър ва оҳангро номбар мекунад;
– муаллифони суруд (оҳангсоз ва шоир)-ро фарқ карда метавонад;
– дар бораи ҳусусияти овозҳо маълумоти умумӣ пайдо менамояд;
– фарқи овозҳои гафсу борикро дар созҳои мусиқӣ ва садоҳои гуногун муайян менамояд;
– доир ба созҳои зарбӣ, нафасӣ ва торӣ маълумот пайдо менамояд;

- овози созҳои мусиқиро бо табиат ва олами атроф муқоиса менамояд;
- хусусиятҳои одии овози паст ва баландро шарҳ медиҳад;
- дар муқоиса созҳои халқӣ ва эстрадиро номбар менамояд.

Эҷоди мусиқӣ

1.4.1. Оҳангҳои одиро месарояд, ҳаракатҳои мусиқию зарбиро эҷодкорона ичро намояд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- порчаҳои хурди сурудро ичро менамояд;
- дар ҳамсарой фаъолият ва машқ намуда, қоидаҳои суруданро риоя меқунад;
- унсурҳои одии ҳаракатҳоро дар рақс ичро карда метавонад;
- зарби оҳангро бо даст, ангуштон нишон дода метавонад;
- бо пойҳо зарбро мувофиқи оҳанг суруд ичро карда метавонад;
- доир ба матни пешниҳодшудаи суруд оҳанг худро замзама меқунад;
- унсурҳои рақсро ба таври худ (эҷодкорона) истифода мебарад.

2.7.5. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳои фанни “Суруд ва мусиқӣ” баҳори синфи 2

Синфи 2

Сурудан ё ичро кардан

2.1.1. Қоидаҳои дурусти сурудан (форам ва ҷӯр)-ро ичро карда тавонад

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дар ҳамсарой ба овози якдигар дикқат дода, овозашро ба садои сози мусиқӣ ҷӯр карда метавонад;
- ҳангоми сароидан овозашонро ба оҳанг мусиқӣ ҷӯр менамояд;
- тарзи нафаси чуқур ё занцирмонандро истифода мебарад;
- шаклҳои гуногуни нафасгириро истифода бурда метавонад;
- талаффузи дурусти ҳичо, калимаро мувофиқи оҳанг (нотаҳо)-и суруд ичро карда метавонад;
- оҳанг сурудро аз худ карда, фосилаҳои содаро ба тарзи мелодӣ иҷроменамояд;
- матни сурудро бурро талаффуз карда, аз рӯи нота месарояд.

Шунидани мусиқӣ

2.2.1. Ҳангоми шунидани асарҳо мусиқии хушҳолона ва ғамангез фарқияти онҳоро муайян ва бо сухан баён карда тавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ақидаи худро нисбати порчаи асарҳои хурсандибахш/мажор баён карда метавонад;
- ақидаи худро нисбати порчаи асарҳои ғамангез/минор баён карда метавонад;
- фарқи асарҳои мажор (рӯҳафзо) ва ғамангезро баён карда метавонад;
- дар мисоли оҳангҳои шунида вазъу ҳолати худро баён менамояд.

Маърифати мусиқӣ

2.3.1. Унсурҳо ва қонуниятиҳои одии навишти мусиқӣ (аломатҳои мусиқӣ (нотаҳо))-ро медонад ва ичро намояд.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- садоҳои пасту баланд, гафсу борик, мусиқӣ ва ғайримусиқиро фарқ карда метавонад;
- ҳафт нотаро медонад ва тарзи навишти онро метавонад;
- тарзи навишт ва ҷойгиршавии калиди скрипка (сол)-ро дар нотагоҳ медонад.

- қаторовозро медонад (до, ре, ми, фа, сол, ля, си) ва дар нотагоҳ навишта метавонад;
- дар навишти нотаҳо нотагоҳ ва хатҳои иловагиро дуруст истифода бурда метавонад;
- нотаҳои пурра ва нисфию чорякиро ҳисоб карда, тарзи навишти онро метавонад;
- тарзи ҳисоби нотаҳои пурра ва нисфию чорякиро метавонад;
- аломатҳои такрорро дар асарҳои мусиқӣ муайян карда метавонад;
- лаҳнҳои мажорӣ ва минориро медонад;
- доир ба зарби мусиқӣ ва суруд маълумот дошта бошад.

Эчоди мусиқӣ

2.4.1. Овозҳои мусиқиро мегӯяд, месозад, интихоб меқунад ва ба шаклҳои одии ишоравии (нотаҳо) овозҳоро ташкил қунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ҳафт овози мусиқиро номбар меқунад;
- дар асоси навишти нотаҳо овозҳои дароз ва кӯтоҳ (нотаҳои пурра, нисфиӣ, чорякиӣ, ҳаштиякиӣ)-ро нишон дода метавонад;
- дар асоси овозҳои дароз ва кӯтоҳ порчай оҳанги худро эҷод меқунад;
- унсурҳои одии ҳаракатҳоро дар андозаҳои одӣ иҷро карда метавонад.

2.7.6. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “СУРУД ВА МУСИҚӢ” БАРОИ СИНФИ 3

Синфи 3

Сурудан ё иҷро кардан

3.1. Ҳангоми сурудан нафаси мусиқӣ ва сарфи он, тағанини нарм, гуворо ва пайвастро дуруст иҷро қарда тавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- қоидаҳои нафасгирӣ ва сарфи онро дуруст иҷро менамояд;
- қаторовоз (до, ре, ми, фа, сол, ля, си)-ро гуворо сароида метавонад;
- се овози асосии гаммаи до-мажор(до, ми, сол)-ро ба таври мелодикӣ месарояд;
- аломати легаторо ҳангоми сурудан дуруст иҷро намуда метавонад;
- матни сурудро вобаста ба аломатҳои динамикии он дуруст иҷро менамояд.

Шунидани мусиқӣ

3.2.1. Ҳангоми шунидани асарҳои мусиқӣ образҳоро тасаввур намуда, ҳиссиёти шахсии худро ифода созад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- тасвири образҳоро дар асари шунида шарҳ медиҳад;
- нақши созҳои мусиқиро дар тасвири образҳо шарҳ медиҳад;
- дар муқоисаи асарҳо ва жанрҳои гуногун муносибати худро баён менамояд;
- вобаста ба дарки асари шунида, образҳоро бо воситаҳои гуногун (баён, тасвир, имову ишора) баён менамояд.

Маърифати мусиқӣ

3.3.1. Тамдиidi овоз, парда ва нимпарда, қаторовозро навишта, зинаҳои устувор ва ноустуворро муайян қарда тавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- шаклҳои гуногуни нотаҳоро ҳамчун тамдиidi одии овозҳо шарҳдода метавонад;

- аломатҳои тамдиidi овоздро медонад ва дар нотагоҳ навишта метавонад;
- парда ва нимпардаро медонад;
- тарзи навишт ва ҷойгиршавии қаторовозро дар нотагоҳ медонад ва зинаҳои устувору ноустуворро муайян менамояд.

Эҷоди мусиқӣ

3.4.1. Бадоҳатан банди мусиқиро ичро мекунад, овозҳоро ташкил мекунад ва сабаби интихобро фахмонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- як банди шеърро бадоҳатан месарояд;
- овозҳои бадоҳатан сароидаашро менависад;
- вобаста ба оҳанги сароидааш нотаҳо ва тамдиidi онҳоро нишон медиҳад;
- оҳанги эҷодкардаашро дар як банд муаррифӣ менамояд.

2.7.7. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳои фанни “Суруд ва мусиқӣ” баҳори синфи 4

Синфи 4

Сурудан ё ичро кардан

4.1.1. Бо истифода аз қоидаҳои сурудан дар ду овоз суруда тавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- сурудро вобаста ба жанрҳои гуногун ичро карда, фарқи онҳоро номбар менамояд;
- доир ба ҳамсароӣ(хор) ва яккасаро маълумот дорад;
- машқҳои дуовозаро ба таври мелодикӣ ичро менамояд;
- машқҳои дуовозаро ичро карда, таркиби онҳоро чудо карда метавонад;
- сурудҳои дуовозаро вобаста ба партитура дуруст ичро карда метавонад.

Шунидани мусиқӣ

4.2.1. Образҳоро дар асарҳои мусиқӣ тасаввур намуда, онро ба таври эҷодӣ баён ва тасвир карда тавонад

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дар муқоисаи жанрҳои гуногуни мусиқӣ нақши созҳоро дар асари шунида баён менамояд;
- вобаста ба лаҳни мусиқӣ воситаҳои муассири оҳангро чудо карда метавонад;
- ба жанрҳои шунида ақида ва баҳои худро асоснок карда метавонад;
- ҳиссиёти худро доир ба гуногун будани хусусияти жанрҳои мусиқӣ шарҳ медиҳад;
- вобаста ба дарки асари шунида, образҳоро ба таври эҷодӣ баён ва тасвир менамояд.

Маърифати мусиқӣ

4.3.1. Аломатҳои тағиирдех ва динимакиро донад ва таркиби сурудҳои дуовозаро бо нотаҳо чудо карда тавонад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- аломатҳои bemol, diel ва bekarro az яқдигар фарқ карда метавонад;
- тарзи навишт ва мавқеи онҳоро шарҳ медиҳад;
- таъсири онҳоро дар вақти ичрои суруд сарфаҳм меравад;
- аломатҳои динамикӣ (f, ff, mf, p, mp, pp)-ро az яқдигар фарқ карда тавонад;
- тарзи навишт ва мавқеи онҳоро шарҳ медиҳад;

- таъсири онҳоро дар вақти ичрои суруд сарфаҳм меравад;
- вобаста ба партитура порчаҳои дувозаи сурудро муайян менамояд.

Эҷоди мусиқӣ

4.4.1. Дар заминаи қонуниятҳои мусиқӣ, овозҳои лозимаро мейбад, месанҷад, бадоҳатан ичро мекунад ва порҷаи мусиқии худро эҷод мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- як ё ду банди шеърро бадоҳатан месарояд;
- вобаста ба оҳанги сароидааш нотаҳо ва тамдиҳи онҳоро нишон медиҳад;
- оҳанги эҷодкардаашро муаррифйменамояд.

2.8. СТАНДАРТИ ФАННИ “ЗАБОНИ РУСӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 2-4

2.8.1. ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОБУЧЕНИЯ “РУССКОГО ЯЗЫКА” В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Сфера образования признана Президентом и Правительством Республики Таджикистан одним из превалирующих направлений в области развития страны, и в этом направлении ежегодно принимаются различные меры, направленные на совершенствование этой области социальной жизни: строятся новые школы, создаются образовательные учреждения нового типа, развивается законодательная основа образования, особое внимание уделяется качеству образования, совершенствуется содержание и процесс обучения. Составление стандарта школьного образования и новых учебных программ – следующий шаг, который призван повысить уровень и качество среднего общего образования и, соответственно, позитивно повлиять на эффективность всей системы образования.

Министерство образования и науки Республики Таджикистан с целью повышения качества и результативности образования инициировало деятельность учёных-методистов, направленную на составление предметных стандартов. Стандарт “Русский язык” для 2-4 классов входит в их число.

Согласно учебному плану предмет «Русский язык» в таджикской школе относится к числу обязательных учебных дисциплин, поскольку изучается в учебных заведениях любого типа.

В качестве концептуальной основы обучения русскому языку прочно утвердился коммуникативно-деятельностный подход, согласно которому общая цель учебной дисциплины – формирование коммуникативной компетенции, т.е. способности к общению во всех видах речевой деятельности: аудировании, говорении, чтении и письме.

Школьная компетенция – это интегрированная система знаний, умений и навыков, ценностных отношений, приобретённых учащимися посредством обучения и используемых в специфических для реализации контекстах, адаптированных к возрастным особенностям и познавательному уровню учащегося для решения некоторых проблем, с которыми он может столкнуться в реальной жизни.

Методические рекомендации и предложения по оцениванию, изложенные в стандарте, призваны помочь учителю выработать свою систему принципов и приемов преподавания и оценивания знаний, умений и навыков учащихся. Причём оценка должна выполнять одновременно несколько функций: 1)

диагностическую, призванную определять уровень владения языком в соответствии с программными требованиями; 2) *обучающую* (она способствует повторению и закреплению пройденного на занятиях материала); 3) *управляющую* (она обеспечивает управление процессом овладения языком благодаря использованию специальных учебных материалов и разработанной методике их применения в ходе контроля); 4) *корректирующую*, которая проявляется во внесении учителем изменений в процесс обучения языку на основе полученных в ходе контроля данных; 5) *стимулирующую* (создаёт положительные мотивы учения) и 6) *оценочную* функцию, которая позволяет вынести суждение о результатах деятельности как обучаемого, так и обучающего, эффективности самого процесса обучения.

Русский язык как учебный предмет в общеобразовательных учреждениях с таджикским языком обучения вводится со 2 класса. Он начинается с предварительного устного курса (34 часа во 2 классе), букварного периода (50 часов во 2 классе), послебукварного периода (конец 2-го класса, а также 3 и 4 классы). В начальной школе (2-4 классы) на самом простом языковом/речевом материале формируются практические навыки говорения, чтения, элементарные навыки письма, грамматические навыки без обращения к терминам. Русский язык в начальных классах обеспечивает готовность учащихся к коммуникации в повседневной жизни, к речевому взаимодействию и взаимопониманию на неродном (русском) языке, развивает творческие способности обучаемых, их мышление, память, воображение, формирует навыки самостоятельной деятельности. Обучение русскому языку здесь должно быть максимально конкретным, эмоциональным, оно должно содержать игровые моменты. В этот период дети получают первоначальные представления о различных формах реального и условного общения людей друг с другом, с миром природы и вещей, сравниваются словесные и несловесные формы общения. На этом этапе обучения начинает формироваться словарный запас школьников на русском языке, причём изучаются слова с конкретным значением.

В средней школе с таджикским языком обучения русский язык изучается вслед за родным: обучение русскому языку начинается во втором классе после того, как младшие школьники уже усвоили грамоту на родном языке.

Данный стандарт разработан на основе компетенций (знание, умение и навыки), усвоенных учащимися во втором, третьем и четвёртых классах и отражает требования Государственных стандартов средних общеобразовательных учреждений. Стандарт по русскому языку для начальных классов является составной частью стандартов данного учебного предмета, которая завершает начальный этап обучения неродному (русскому) языку.

Структура и стиль стандарта представлены таким образом, что облегчают деятельность учителя при планировании, обучении и оценивании, охватывают различные аспекты преподавания русского языка в начальных классах.

В современных условиях, имеющих место в Таджикистане, как и в других развитых государствах, широкое распространение получили интернет и телевидение, т.е. новейшие цифровые и мультимедийные технологии. Поэтому сейчас молодому человеку, выпускнику средней школы, недостаточно быть вооруженным только знанием, его использованием на практике. Эти знания и умения и навыки составляют основную стержень данного стандарта.

Образование в начальной школе является базой, фундаментом всего последующего обучения. В первую очередь, это касается сформированности общих учебных умений, навыков и способов деятельности, на которых лежит существенная доля ответственности за успешность обучения в основной школе. Уровень их развития определяет характер познавательной деятельности школьника, его возможности целесообразно и целенаправленно ее организовывать, владеть речевой деятельностью и способами работы с информацией и т.п. Опираясь на природную детскую любознательность, потребность самостоятельного познания окружающего мира, познавательную активность и инициативность, в начальной школе создается образовательная среда, стимулирующая активные формы познания: наблюдение, опыты, обсуждение разных мнений, предположений, учебный диалог и пр. Младшему школьнику должны быть предоставлены условия для развития способности оценивать свои мысли и действия как бы "со стороны", соотносить результат деятельности с поставленной целью, определять своё знание и незнание и др. Эта способность к рефлексии – важнейшее качество, определяющее социальную роль ребенка как ученика, школьника.

Практическое овладение русским языком начинается во втором классе и продолжается в третьем, четвёртом классе. Практическая направленность обучения определяет выбор главного принципа - коммуникативности, благодаря которому обеспечивается речевая направленность учебного процесса, максимальная приближённость его к условиям естественного общения. Данный принцип способствует развитию таких свойств личности, как её коммуникабельность в различных ситуациях общения, готовность к сотрудничеству.

Овладение нерусскими учащимися русским языком, познание его закономерностей имеет свою специфику, которая вытекает из соотношения структуры русского языка и имеющихся у школьника навыков по родному языку. Например, при усвоении русской фонологии и фонетики, отличающихся от звуковой системы родного языка, ученик должен осознать, что в русском языке есть звуки, которых нет в родном языке, и произносятся эти звуки иначе, затем перестроить собственную артикуляционную базу и выработать новые произносительные навыки, отличные от прежних. Поэтому, для того чтобы найти рациональные пути обучения звуковой системе русского языка, нужно выявить специфические особенности восприятия и воспроизведение учащимися тех или иных элементов звуковой системы родного языка в соответствии с имеющимся у них опытом и с учётом психофизиологических особенностей детей.

В процессе обучения русскому языку на начальном уровне в школе с таджикским языком обучения необходимо, прежде всего, создать русскую речевую основу, базу для дальнейшего овладения обучающимися русской речью, для занятий по языку.

Министерство образования и науки Республики Таджикистан внедряет новую систему образования на основе компетентностного подхода и таким путём формирует компетентность учащихся в практическом использовании знаний, умений и навыков.

Уровень сформированности компетентности учащихся проверяется с помощью национальной системы оценивания, результаты проверки используются для правильной и эффективной организации процесса обучения.

Данный стандарт определяет содержание, компетенции, показатели компетенций и средства оценивания. С внедрением новой системы образования учебные результаты учащегося (его компетентность) становится основной целью проверки и контроля качества образования.

В новой системе организации образования ответственность учителей существенно увеличивается, что способствует улучшению результатов обучения учащихся.

2.8.2. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ИЗУЧЕНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

В школе изучается русский литературный язык, поэтому наиболее тесные и органичные связи русского языка как предмета осуществляются с литературой. При обучении русскому языку широко используются программные художественные произведения для наблюдений за употреблением отдельных слов, грамматических форм, разнообразных синтаксических конструкций, средств связи предложений и частей текста. Кроме того, связь с курсами истории, географии, такими видами искусства, как музыка, живопись, обеспечивает лучшее понимание школьниками изучаемого материала и более высокий уровень владения навыками по русскому языку. Основной целью обучения русскому языку в начальных классах является формирование и развитие элементарной коммуникативной компетенции младшего школьника на доступном для него уровне в основных видах речевой деятельности: аудирования, говорении, чтении и письме.

Целями при обучении учеников начального уровня образования являются:

- понимание роли языка в жизни человека, представления о правилах речевого и неречевого;
- поведения в процессе общения;
- начальные умения в области слушания, говорения, чтения и письма;
- потребность в учебном сотрудничестве с одноклассниками и учителем;
- формирование представлений о русском языке как языке межнационального общения, языка русского народа;
- формирование умений общаться на русском языке с учетом речевых возможностей, потребностей и интересов младших школьников – элементарных коммуникативных умений в говорении, аудировании, чтении и письме;
- развитие личности ребенка, его речевых способностей, внимания, мышления, памяти и воображения; мотивации к дальнейшему изучению русского языка на последующих ступенях школьного образования;
- освоение элементарных лингвистических представлений, доступных младшим школьникам и необходимых для овладения устной и письменной речью на русском языке;
- формирование некоторых универсальных лингвистических понятий (звук, буква, слово, предложение, части речи, интонация и т.п.), наблюдаемых в родном и русском языках;
- приобщение к новому социальному опыту с использованием русского языка – знакомство с некоторыми обычаями, с детским песенным, стихотворным и сказочным фольклором на русском языке, с доступными

учащимся произведениями детской художественной литературы на русском языке; воспитание дружелюбного отношения к представителям других стран;

- формирование речевых, интеллектуальных и познавательных способностей младших школьников, а также их общеучебных умений;
- развитие эмоциональной сферы детей в процессе обучающих игр, учебных спектаклей с использованием русского языка;
- приобщение младших школьников к новому социальному опыту за счет разыгрывания на русском языке различных ролей в игровых ситуациях, типичных для семейного, бытового, учебного общения.

Исходя из сформулированных целей, изучение предмета «Русский язык» направлено на решение следующих *задач*:

- сформировать представление о русском языке как средстве общения, позволяющем добиваться взаимопонимания между людьми, говорящими/пишущими на русском языке;
- развить речь, мышление, воображение школьников, умение выбирать языковые средства.
- в соответствии с целями, задачами и условиями общения;
- помочь овладеть умениями правильно писать и читать, участвовать в диалоге, составлять.
- несложные монологические высказывания и письменные тексты-описания небольшого объема;
- обеспечить коммуникативно-психологическую адаптацию младших школьников к новому языковому миру для преодоления в дальнейшем психологического барьера и использования русского языка как средства общения;
- развить и воспитать коммуникативную культуру школьников, расширить и обогатить их коммуникативный и жизненный опыт в новом контексте общения, расширить кругозор учащихся;
- научить ценить своих друзей, участвовать в совместной деятельности, правильно организовывать свой досуг, следовать правилам здорового образа жизни, вежливо вести себя за столом;
- познакомить их с миром российских сверстников и научить относиться с уважением к представителям других стран;
- показать важность изучения русского языка как средства общения;
- развить эмоциональную сферу детей в процессе обучающих игр, учебных спектаклей с использованием русского языка.

Согласно базисному учебному плану изучение русского языка как языка межнационального общения в общеобразовательных учреждениях с таджикским языком обучения начинается со второго класса и продолжается в 3 и 4 классах. Продолжительность учебного года в 2-4 классах составляет не менее 34 учебных недель (не считая каникулярного времени). За год 102 часа.

Класс	Количество учебных недель	Количество часов в неделю	Количество часов в году
2	34	3	102
3	34	3	102
4	34	3	102

Способности чтения, аудирования, а также устного и письменного выражения своих мыслей являются сложными навыками, считаются основными целями обучения, сформулированными в стандарте учебного предмета “Русский язык”.

Русский язык – язык межнационального общения. Он служит средством: а) общения во всех сферах жизни (в быту, между гражданами и учреждениями, в научном и художественно-словесном творчестве); б) хранения и передачи информации.

Таблица компетенций по учебной дисциплине “Русский язык” для 2-4 классов

Предметные компетенции	Личностные компетенции	Метапредметные компетенции
ПК-1: приобретение начальных навыков общения в устной и письменной форме с носителями русского языка на основе своих речевых возможностей и потребностей; освоение правил речевого и неречевого поведения	ЛК-1: Осознание языка как основного средства человеческого общения	МПК-1: Умение использовать язык с целью поиска необходимой информации в различных источниках для решения учебных задач
ПК-2: освоение начальных лингвистических представлений, необходимых для овладения на элементарном уровне устной и письменной речью на русском языке, расширение лингвистического кругозора	ЛК-2: Восприятие русского языка как явления национальной культуры	МПК-2: Способность ориентироваться в целях, задачах, средствах и условиях общения
ПК-3: умение сравнивать, классифицировать, характеризовать такие языковые единицы, как звук, буква, часть слова, часть речи, простое предложение	ЛК-3: Понимание того, что правильная устная и письменная речь – это показатели индивидуальной культуры человека	МПК-3: Умение выбирать адекватные языковые средства для успешного решения коммуникативных задач (диалог, монолог, письменная речь) с

		учетом особенностей разных видов речи и ситуаций общения
ПК-4: обогащение активного и потенциального словарного запаса, расширение объема используемых в речи грамматических средств для свободного выражения мыслей и чувств адекватно ситуации и стилю общения	ЛК-4: Способность к самооценке на основе наблюдения за собственной речью	МПК-4: Умение задавать вопросы
		МПК-5: умение работать с учебными моделями (речевыми образцами)

Предметные компетенции (ПК)

К **предметным** результатам обучающихся относится освоенный обучающимися в ходе изучения учебного предмета опыт специфической для данной предметной области деятельности по получению нового знания, его преобразованию и применению, а также система основополагающих элементов научного знания, лежащая в основе современной научной картины мира. К основным предметным компетенциям в сфере обучения русскому языку в начальной школе относят:

- ПК-1: приобретение начальных навыков общения в устной и письменной форме с носителями русского языка на основе своих речевых возможностей и потребностей; освоение правил речевого и неречевого поведения;
- ПК-2: освоение начальных лингвистических представлений, необходимых для овладения на элементарном уровне устной и письменной речью на русском языке, расширение лингвистического кругозора;
- ПК-3: умение сравнивать, классифицировать, характеризовать такие языковые единицы, как звук, буква, часть слова, часть речи, простое предложение; сформированность дружелюбного отношения и толерантности к носителям русского языка на основе знакомства с жизнью своих сверстников в России, с детским фольклором и доступными образцами детской художественной литературы.

Метапредметные компетенции (МПК)

К **метапредметным** результатам обучающихся относятся освоенные ими универсальные учебные действия (познавательные, регулятивные и коммуникативные), обеспечивающие овладение ключевыми компетенциями, составляющими основу умения учиться, и межпредметными понятиями. К метапредметным компетенциям в сфере обучения русскому языку в начальной школе относят:

- МПК-1: овладение способностью принимать и сохранять цели и задачи учебной деятельности, поиск средств её осуществления;

- МПК-2: освоение способов решения проблем творческого и поискового характера;
- МПК-3: формирование умения планировать, контролировать и оценивать учебные действия в соответствии с поставленной задачей и условиями её реализации; определять наиболее эффективные способы достижения результата;
- МПК-4: формирование умения понимать причины успеха/неуспеха учебной деятельности и способности конструктивно действовать даже в ситуациях неуспеха;
- МПК-5: освоение начальных форм познавательной и личностной рефлексии.

Личностные компетенции (ЛК)

К **личностным** результатам обучающихся, освоивших основную образовательную программу начального общего образования, относятся готовность и способность обучающихся к саморазвитию, сформированность мотивации к обучению и познанию, ценностно-смысловые установки обучающихся, отражающие их индивидуально-личностные позиции, социальные компетенции, личностные качества. К основным личностным компетенциям в сфере русского языка в начальной школе относят:

- ЛК-1: формирование уважительного отношения к иному мнению, истории и культуре других народов;
- ЛК-2: овладение начальными навыками адаптации в динамично изменяющемся и развивающемся мире;
- ЛК-3: принятие и освоение социальной роли обучающегося, развитие мотивов учебной деятельности и формирование личностного смысла учения;
- ЛК-4: развитие самостоятельности и личной ответственности за свои поступки, в том числе в информационной деятельности, на основе представлений о нравственных нормах, социальной справедливости и свободе;
- ЛК-5: формирование эстетических потребностей, ценностей и чувств;
- ЛК-6: развитие этических чувств, доброжелательности и эмоционально-нравственной отзывчивости, понимания и сопереживания чувствам других людей;
- ЛК-7: развитие навыков сотрудничества со взрослыми и сверстниками в разных социальных ситуациях, умения не создавать конфликтов и находить выходы из спорных ситуаций;
- ЛК-8: формирование установки на безопасный, здоровый образ жизни, наличие мотивации к творческому труду, работе на результат, бережному отношению к материальным и духовным ценностям.

Предметные компетенции по видам речевой деятельности (ПКА-аудирование, ПКГ-говорение, ПКЧ-чтение, ПКП-письмо, ИПК-интегрированные предметные компетенции)

2.8.3. Таблица компетенций по русскому языку для 2-4 классов

2 класс	3 класс	4 класс
Аудирование (слушание)		
2.1.1. Соблюдает элементарные правила аудирования в ограниченных ситуациях.	3.1.1. Соблюдает правила аудирования в различных ситуациях, понимает его сущность.	4.1.1. Соблюдает правила аудирования в различных ситуациях, понимает его сущность.
2.1.2. Понимает на слух информацию, содержащуюся в предъявляемом простом тексте.	3.1.2. Понимает на слух информацию, содержащуюся в предъявляемом тексте.	4.1.2. Понимает на слух всю информацию, содержащуюся в предъявляемом тексте.
Компетенции говорения:		
2.2.1 Выбирает элементарные языковые средства в соответствии с целями и условиями общения для эффективного решения коммуникативной задачи.	3.2.1. Выбирает языковые средства в соответствии с целями и условиями общения для эффективного решения коммуникативной задачи.	4.2.1. Выбирает языковые средства в соответствии с целями и условиями общения для эффективного решения коммуникативной задачи.
2.2.2. Использует возможность слушать и воспроизводить услышанное, соблюдая простые нормы общения.	3.2.2. Использует возможность слушать и воспроизводить услышанное, соблюдая нормы общения.	4.2.2. Использует возможность слушать и воспроизводить услышанное, соблюдая нормы общения в различных ситуациях.
Компетенции чтения:		
2.3.1. Читает короткий текст с соблюдением техники чтения, орфоэпических и акцентологических норм и понимает его содержание Узнаёт буквы и звуки.	3.3.1. Читает текст в соответствии возрасту учащегося с соблюдением техники чтения, орфоэпических и акцентологических норм и понимает его содержание.	4.3.1. Читает текст с соблюдением техники чтения, орфоэпических и акцентологических норм и понимает его содержание.
2.3.2. Читает короткий текст, используя определённые элементы стратегий чтения.	3.3.2. Читает текст, используя определённые стратегии чтения.	4.3.2. Читает текст, используя определённые стратегии чтения.
Компетенции письма:		
2.4.1. Пишет неторопливо (медленно), разборчиво по образцу с учетом гигиенических требований;	3.4.1. Пишет быстро, разборчиво по образцу с учетом гигиенических требований.	4.4.1. Пишет быстро, разборчиво и грамотно с учетом гигиенических требований.

пишет буквы, соблюдая каждый её элемент, элементарные правила письма (формирование навыков каллиграфически правильного написания слов).		
2.4.2. Пишет своё мнение по содержанию текста в объёме 2-3 и больше простых предложений.	3.4.2. Пишет своё мнение по содержанию текста в объёме 3-4 и больше простых предложений.	4.4.2. Пишет своё мнение по содержанию текста в объёме 4-5 и больше простых предложений.

КОМПЕТЕНЦИИ И ИНДИКТОРЫ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ 2-ГО КЛАССА

2 класс	
Аудирование (слушание)	
2.1.1. Соблюдает элементарные правила аудирования в ограниченных ситуациях. <i>Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – воспроизводить услышанное, отвечать на ключевые вопросы текста; – понимать речь учителя и сверстников; – воспринимать на слух стихотворный текст (загадку, скороговорку, чистоговорку, сказку); – понимать суть учебной задачи. 	
Говорение	
2.2.1. Выбирает элементарные языковые средства в соответствии с целями и условиями общения для эффективного решения коммуникативной задачи. <i>Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – владеть диалогической формой речи; – начинать, поддерживать, заканчивать разговор на заданную в рамках занятия тему; – составлять устное монологическое высказывание на заданную тему; – владеть нормами речевого этикета в ситуациях учебного и бытового общения (приветствие, прощание, извинение, благодарность, обращение 	

- с просьбой, поздравление и т.д.);
- соблюдать орфоэпические нормы и правильную интонацию;
- участвовать в вопросно-ответной беседе по образцу на учебные и жизненные темы;
- определять настроение собеседника по мимике и жестам (радость, грусть), выбирать соответствующий тон разговора;
- заучивать стихотворный текст, скороговорку или загадку с голоса учителя;
- пересказывать услышанный или прочитанный текст с опорой на наглядность и без такой опоры.

2.2.2. Использует возможность слушать и воспроизводить услышанное, соблюдая элементарные нормы общения

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- отвечать на вопросы по содержанию услышанного или прочитанного текста;
- принимать участие в беседах и обсуждениях;
- задавать простые, логичные вопросы по теме;
- уметь общаться в семейно-бытовой сфере.

Чтение

2.3.1. Читает короткий текст с соблюдением техники чтения, орфоэпических и акцентологических норм и понимает его содержание.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- владеть навыками выборочного чтения с целью нахождения в тексте необходимого материала;
- находить информацию, заданную в тексте;
- формулировать простые выводы на основе информации, содержащейся в тексте;
- давать оценку содержанию текстовой информации;
- уметь выделять структурные элементы текста;
- составлять вопросы к прочитанному тексту;
- отвечать на вопросы к тексту;
- давать название прочитанному тексту;
- читать текст выразительно с соблюдением необходимой интонации;
- читать плавно и чётко тексты (20-30 слов) с соблюдением знаков препинания.

2.3.2. Читает короткий текст, используя определённые элементы стратегии чтения.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- читать выразительно и сознательно простые тексты повествовательного характера;
- выделять в тексте главную мысль (с помощью учителя);
- составлять план текста;
- формулировать простые вопросы по прочитанному тексту (по образцу);
- отвечать на вопросы по прочитанному тексту.

Письмо

2.4.1. Пишет неторопливо (медленно), разборчиво по образцу с учетом гигиенических требований

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- писать слова с соблюдением правил правописания русского языка;
- уметь списывать текст, содержащий изученные правила;
- писать под диктовку текст с изученными орфограммами;
- писать небольшие по объему тексты в рамках изучаемых тем;
- писать под диктовку текст (15- 20 слов);
- правильно писать слова с разделительным мягким знаком;
- делять слова на слоги;
- правильно произносить и писать, применяя правило, слова с сочетаниями *жи*, *ши*, *ча*, *ща*, *чу*, *щу*, *чи*, *чк*, различать в словах мягкие шипящие звуки и правильно обозначать на письме сочетания этих звуков с гласными;
- писать с заглавной буквы начало предложения, имена собственные, клички животных, географические названия;
- писать раздельно предлоги с последующими словами;
- правильно записывать предлоги с существительными;
- переписывать тексты (15 -20 слов) с целью запоминания;
- делять слова на слоги для переноса;
- составлять письменно диалоги (2 – 3 реплик).

2.4.2. Пишет своё мнение по содержанию текста в объеме 2-3-х простых предложений

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- составлять 2-3 предложений по содержанию текста;
- составлять словосочетания и предложения по картинке;
- писать письмо, поздравительную открытку, небольшое объявление по образцу.

КОМПЕТЕНЦИИ И ИНДИКТОРЫ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ 3-ГО КЛАССА

3 класс

Аудирование (слушание)

3.1.1. Соблюдает правила аудирования в различных ситуациях, понимает его сущность

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- воспроизводить услышанное, отвечать на ключевые вопросы текста;
- понимать речь учителя и сверстников;
- воспринимать на слух стихотворный текст, рассказ или сказку;
- понимать суть учебной задачи.

3.1.2. Понимает на слух информацию, содержащуюся в предъявляемом тексте

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- находить ключевые слова (опорные) текста;
- передавать содержание услышанного по вопросам;
- определять тему текста;

- определять основную мысль текста;
- определять по интонации аудируемого высказывания тип простого предложения - по цели высказывания: повествовательное, вопросительное, побудительное;
- определять эмоциональные составляющие текста (грусть, печаль, радость и т.д.)

Говорение

3.2.1. Выбирает языковые средства в соответствии с целями и условиями общения для эффективного решения коммуникативной задачи

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- владеть диалогической формой речи;
- начинать, поддерживать, заканчивать разговор на заданную в рамках занятия тему;
- составлять устное монологическое высказывание на заданную тему;
- владеть нормами речевого этикета в ситуациях учебного и бытового общения (приветствие, прощание, извинение, благодарность, обращение с просьбой, поздравление и т.д.);
- соблюдать орфоэпические нормы и правильную интонацию;
- участвовать в вопросно-ответной беседе по образцу на учебные и жизненные темы;
- определять настроение собеседника по мимике и жестам (радость, грусть), выбирать соответствующий тон разговора;
- пересказывать услышанный или прочитанный текст с опорой на наглядность и без такой опоры.

3.2.2. Использует возможность слушать и воспроизводить услышанное, соблюдая нормы общения

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- отвечать на вопросы по содержанию услышанного или прочитанного текста;
- принимать участие в беседах и обсуждениях;
- задавать простые, логичные вопросы по теме;
- уметь общаться в семейно-бытовой сфере.

Чтение

3.3.1. Читает текст с соблюдением техники чтения, орфоэпических и акцентологических норм и понимает его содержание.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- владеть навыками выборочного чтения с целью нахождения в тексте необходимого материала;
- находить информацию, заданную в тексте;
- формулировать простые выводы на основе информации, содержащейся в тексте;
- интерпретировать и обобщать текстовую информацию;
- давать оценку содержанию текстовой информации;
- анализировать языковые особенности текста;

- уметь выделять структурные элементы текста;
- составлять вопросы к прочитанному тексту;
- отвечать на вопросы к тексту;
- давать название прочитанному тексту;
- читать текст выразительно с соблюдением необходимой интонации;
- читать плавно и чётко тексты (30-50 слов) с соблюдением знаков препинания.

3.3.2. Читает текст, используя определённые стратегии чтения

Для того чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- читать выразительно и сознательно тексты повествовательного характера;
- выделять в тексте главную мысль;
- составлять план текста;
- формулировать вопросы по прочитанному тексту (по образцу);
- отвечать на вопросы по прочитанному тексту.

Письмо

3.4. 1. Пишет быстро, разборчиво с учетом гигиенических требований

Для того чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- писать слова с соблюдением правил правописания русского языка;
- уметь списывать текст, содержащий изученные правила;
- писать под диктовку текст с изученными орфограммами;
- писать небольшие по объему тексты в рамках изучаемых тем;
- писать под диктовку текст (15- 25 слов);
- правильно писать слова с разделительным мягким знаком;
- делить слова на слоги;
- правильно произносить и писать, применяя правило, слова с сочетаниями *жи*, *ши*, *ча*, *ща*, *чу*, *щу*, *чи*, *чк*, различать в словах мягкие шипящие звуки и правильно - - - обозначать на письме сочетания этих звуков с гласными;
- писать с заглавной буквы начало предложения, имена собственные, клички животных, географические названия;
- писать раздельно предлоги с последующими словами;
- правильно записывать предлоги с существительными;
- переписывать тексты (20 -25 слов) с целью запоминания;
- делить слова на слоги для переноса;
- составлять письменно диалоги (5 – 6 реплик).

3.4.2. Пишет своё мнение по содержанию текста в объёме 4-5 и больше простых предложений.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- составлять 4-5 предложений по содержанию текста;
- составлять словосочетания и предложения по картинке;
- писать письмо, поздравительную открытку, небольшое объявление по образцу.

КОМПЕТЕНЦИИ И ИНДИКТОРЫ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ 4-ГО КЛАССА

4 класс

Аудирование (слушание)

4.1.1. Соблюдает правила аудирования в различных ситуациях, понимает его сущность.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- воспроизводить услышанное, отвечать на ключевые вопросы текста;
- понимать речь учителя и сверстников;
- воспринимать на слух стихотворный текст;
- понимать суть учебной задачи.

4.1.2. Понимает на слух информацию, содержащуюся в предъявляемом тексте.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- находить ключевые слова (опорные) текста;
- передавать содержание услышанного по вопросам;
- определять тему текста;
- определять основную мысль текста;
- определять по интонации аудируемого высказывания тип простого предложения по цели высказывания: повествовательное, вопросительное, побудительное;
- определять эмоциональные составляющие текста (грусть, печаль, радость и т.д.)

Говорение

4.2.1. Выбирает языковые средства в соответствии с целями и условиями общения для эффективного решения коммуникативной задачи.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- владеть диалогической формой речи;
- начинать, поддерживать, заканчивать разговор на заданную в рамках занятия тему;
- составлять устное монологическое высказывание на заданную тему;
- владеть нормами речевого этикета в ситуациях учебного и бытового общения (приветствие, прощание, извинение, благодарность, обращение с просьбой, поздравление и т.д.);
- соблюдать орфоэпические нормы и правильную интонацию;
- участвовать в вопросно-ответной беседе по образцу на учебные и жизненные темы;
- определять настроение собеседника по мимике и жестам (радость, грусть), выбирать соответствующий тон разговора;
- пересказывать услышанный или прочитанный текст с опорой на наглядность и без такой опоры.

4.2.2. Использует возможность слушать и воспроизводить услышанное, соблюдая нормы общения.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- отвечать на вопросы по содержанию услышанного или прочитанного текста;
- принимать участие в беседах и обсуждениях;

- принимать участие в парной и групповой работе;
- задавать простые, логичные вопросы (Для чего? Почему? Как?) по теме;
- уметь общаться в семейно-бытовой сфере.

Чтение

4.3.1. Читает текст с соблюдением техники чтения, орфоэпических и акцентологических норм и понимает его содержание.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- владеть навыками выборочного чтения с целью нахождения в тексте необходимого материала;
- находить информацию, заданную в тексте;
- формулировать простые выводы на основе информации, содержащейся в тексте;
- интерпретировать и обобщать текстовую информацию;
- давать оценку содержанию текстовой информации;
- анализировать языковые особенности текста;
- уметь выделять структурные элементы текста;
- составлять вопросы к прочитанному тексту;
- отвечать на вопросы к тексту;
- давать название прочитанному тексту;
- читать текст выразительно с соблюдением необходимой интонации;
- читать плавно и чётко тексты (30-50 слов) с соблюдением знаков препинания.

4.3.2. Читает текст, используя определённые стратегии чтения.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- читать выразительно и сознательно тексты повествовательного характера;
- выделять в тексте главную мысль;
- составлять план текста;
- формулировать вопросы по прочитанному тексту (по образцу);
- отвечать на вопросы по прочитанному тексту.

Письмо

4.4. 1. Пишет быстро, разборчиво и грамотно с учетом гигиенических требований.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- писать слова с соблюдением правил правописания русского языка;
- уметь списывать текст, содержащий изученные правила;
- писать под диктовку текст с изученными орфограммами;
- **писать небольшие по объему тексты в рамках изучаемых тем;**
- писать под диктовку текст (25- 35 слов);
- правильно писать слова с разделительным мягким знаком;
- делить слова на слоги;
- правильно произносить и писать, применяя правило, слова с

сочетаниями *жи*, *ши*, *ча*, *ща*, *чу*, *щу*, *чн*, *чк*, различать в словах мягкие шипящие звуки и правильно обозначать на письме сочетания этих звуков с гласными;

- писать с заглавной буквы начало предложения, имена собственные, клички животных, географические названия;
- писать раздельно предлоги с последующими словами;
- правильно записывать предлоги с существительными;
- переписывать тексты (35 -40 слов) с целью запоминания;
- делить слова на слоги для переноса;
- уметь письменно отвечать на вопросы по содержанию текста;
- составлять письменно диалоги (5 – 6 реплик).

4.4.2. Пишет своё мнение по содержанию текста в объёме 4-5 и больше простых предложений.

Для того, чтобы ученик мог овладеть данной компетенцией, он должен:

- составлять 4-5 предложений по содержанию текста;
- составлять словосочетания и предложения по картинке;
- составлять небольшой текст;
- писать письмо, поздравительную открытку, небольшое объявление по образцу.

2.9. СТАНДАРТИ ФАННИ “ЗАБОНИ АНГЛИСӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 3-4

2.9.1. ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҶЛИМИ ФАННИ “ЗАБОНИ АНГЛИСӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Забони английский дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун забони хориҷӣ таълим дода мешавад. Усул, муносибат ва воситаҳои таълими забони хориҷӣ аз таълими забони модарӣ фарқи калон доранд. Таълими забони модарӣ дар шароите ба роҳ монда мешавад, ки хонанда бо ин забон дар хона, мактаб, кӯча ва дигар мавзеъҳо сухбат мекунад, онро аз овони қӯдакӣ мешунавад ва бо он муюшират мекунад. Таълими забони хориҷӣ бошад, доираи маҳдути муюшират дорад. Хонандагони хурдсол имконияти ками шунидани гуфтугӯи дигарон ва муюширатро бо ин забон доранд. Бо назардошти ин омилҳо, таълими забони английский як навъ мушкилотеро ба миён меорад – ин ҳам маҳдуд будани доираи муюшират бо ин забон аст. Дарс ягона муҳити асосии муюширати хонандагони хурдсол бо ин забон ба шумор меравад. Бо назардошти ин омил ҳар як соати дарсӣ бояд самаранок ва мақсаднок ба роҳ монда шавад.

Маҳаки асосии таълими забони английский ҳамчун забони хориҷӣ мусаллаҳ гардонидани хонандагони синфҳои ибтидой бо малакаҳои заминавии забониву муюширатии забони английский аст.

2.9.2. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАННИ “ЗАБОНИ АНГЛИСӢ” ДАР ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Таълими забони английский дар зинаи таҳсилоти ибтидой дар асоси мақсад ва вазифаҳои мушаххас ба роҳ монда мешавад. Мақсад ва вазифаҳои мазкур чараёни таълими ин фанро ба низом медароранд. Мақсад ва вазифаҳои таълими забони англisisро чунин баён кардан мумкин аст:

- Ташаккули шахсияти ботарбия, таҳаммулпазир ва маърифатпеша;
- Ташаккули салоҳиятҳои муюширатӣ, иҷтимоӣ, маданий ва маърифатии хонандагони хурдсол;

- Инкишофи дониш оид ба дарки чаҳони гуногун (аз лиҳози забон, маданият);
- Фароҳам овардани имконияти хонандагон ба адабиёти чаҳон, техника ва технологияи мусир тавассути таълими забони англӣ;
- Мусаллаҳ гардонидани хонандагони хурдсол бо малакаҳои забономӯзӣ (хондан, навиштан, шунидан ва гуфтан);
- Инкишофи чаҳонбинии хонандагони хурдсол тавассути хондан, муҳокима ва мубоҳиса кардани масъала ва мавзӯъҳои гуногуни ҳаётӣ.

3.9.3. ҶАДВАЛИ САЛОҲИЯТҲОИ ФАННИ “ЗАБОНИ АНГЛИСӢ” БАРОИ СИНФҲОИ 3-4

Синфи 3	Синфи 4
Шунидан	
3.1.1. Қоидаҳои одитарини шуниданро дар доираи маҳдуди вазъиятҳо риоя меқунад.	4.1.1. Қоидаҳои одии шуниданро дар доираи васеи вазъиятҳо риоя меқунад.
3.1.2. Мазмуни сода ва мақсади асосии навъҳои маъмули нутқи шифоҳии ба синну сол мувоғикро муайян меқунад.	4.1.2. Мазмуни сода ва мақсади асосии навъҳои маъмули нутқи шифоҳии каме мураккаби ба синну сол мувоғикро муайян меқунад.
Ҳамгироии салоҳиятҳои гуфтану шунидан	
3.2.1. Имконияти баробари шунидану гуфтсанро дар шаклҳои хеле содаи нутқи шифоҳӣ истифода мебарад.	4.2.1. Имконияти баробари шунидану гуфтсанро дар шаклҳои содаи нутқи шифоҳӣ истифода мебарад.
Гуфтан	
3.3.1. Дар вазъиятҳои маҳдуд қоидаҳои одитарини сухангӯй (маданияти нутқ)-ро риоя меқунад.	4.3.1. Дар вазъиятҳои нисбатан васеъ қоидаҳои одии сухангӯй (маданияти нутқ)-ро риоя меқунад.
3.3.2. Саволҳои одӣ медиҳад ва дар вазъиятҳои маҳдуд дастурҳои одитарин (шифоҳӣ) дода метавонад.	4.3.2. Саволҳои одии маниқӣ медиҳад ва дар вазъиятҳои гуногун дастурҳои осон медиҳад.
3.3.3. Фикру мулоҳизаҳои одиро ба мақсадҳои маҳдуд дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ баён меқунад.	4.3.3. Фикру мулоҳизаҳои асосиро ба мақсадҳои маҳдуд дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ баён меқунад.
Хондан	
3.4.1. Унсурҳои одитарини матнро мешиносад ва истифода мебарад.	4.4.1. Унсурҳои одии матнро мешиносад ва истифода мебарад.
3.4.2. Микдори хеле ками усулҳоро истифода бурда, матнҳои шиноси ҳаҷман хурдро меҳонад.	4.4.2. Микдори ками усулҳоро истифода бурда, матнҳои хурд, ки баъзе қалимаҳои ношинос доранд, меҳонад.

3.4.3. Мазмуни чумлаҳои содаро, ки калимаҳои шинос (ном, номи ашё ва амалҳои шинос) доранд дарк мекунад.	4.4.3. Мазмуни матнҳои ҳикоягии ба осонӣ пешгӯйишавандаро, ки миқдори хеле ками калимаҳои ношинос доранд, дарк карда метавонад.
3.4.4. Хондан ва навиштанро қадр карда, матнҳои хеле хурди содаро меҳонад ва менависад.	4.4.4. Хондан ва навиштанро қадр карда, матнҳои хурди содаро меҳонад ва менависад.
Навиштан	
3.5.1. Қоидаҳои одитарини хат (naviштан)-ро дар асоси намунаҳо риоя карда, оҳиста менависад.	4.5.1. Қоидаҳои хатро риоя карда, нисбатан тезтар ва дар асоси намуна менависад.
3.5.2. Фикр(акида, андеша)-и худро дар қолаби чумлаҳои қӯтоҳ менависад.	4.5.2. Фикр (акида, андеша)-и худро тавассути ду-се чумлаи содаи аз рӯйи мазмун алоқаманд менависад.

2.9.4. САЛОҲИЯТҲО ВА НИШОНДИҲАНДАҲОИ ФАННИ “ЗАБОНИ АНГЛИСӢ” БАРОИ СИНФИ 3

Синфи 3	
Шунидан	
3.1.1. Қоидаҳои одитарини шуниданро дар доираи маҳдуни вазъиятҳо риоя мекунад.	
<i>Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – номи ҳарфҳои алифбои забони англisisiro мешиносад; – овоз ва фонемаҳо ва ҷуфтӣ (дифтонгҳо) фонемаҳои забони англisisiro мешиносад.
3.1.2. Мазмуни сода ва мақсади асосии навъҳои маъмули нутқи шифоҳии ба синну сол мувоғиқро муайян мекунад.	
<i>Нишондихандаҳои салоҳиятнокӣ:</i>	<ul style="list-style-type: none"> – дастур ва супоришҳои қӯтоҳ, як ё дутаркибаи таълимгиро (ба монанди Spell words. Read words. ва амсоли онро) дарк мекунад ва онҳоро ичро карда метавонад; – шумораи маҳдуни саволҳои қӯтоҳро оид ба маълумоти шахсӣ (ному насаб, синну сол, ҷойи зист) дарк карда, ҷавоб дода метавонад; – шумораи маҳдуни саволҳои қӯтоҳро оид ба мавзӯъхое, ки дар барномаи таълимии синфи сеюм муайян шудаанд (Маълумоти шахсӣ, оила ва ғайра) маълумоти шахсӣ (ному насаб, синну сол, ҷойи зист) дарк карда, ҷавоб дода метавонад; – мавзӯъ ва мақсади асосии гуфтугӯйи қӯтоҳро оид ба мавзӯъҳои умумӣ ва дар доираи барномаи таълим муайяншударо дарк мекунад; – баъзе аҳбори мушаххас ва қисмҳои таркибии гуфтугӯйи қӯтоҳ оид ба мавзӯъҳои умумӣ ва дар доираи барномаитаълим муайяншударо дарк мекунад; – ҳикояҳои хеле хурдро оид ба мавзӯъҳои умумӣ (маҳдуд) ва дар доираи барномаитаълим муайяншударо дарк мекунад.

Ҳамгирии салоҳиятҳои гуфтану шунидан

3.2.1. Имконияти баробари шунидану гуфтанро дар шаклҳои хеле содаи нутқи шифоҳӣ истифода мебарад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- мавзӯъҳои сода ва умумие, ки дар барномаи таълим муайян шудаанд, дарк карда дар саволу ҷавоб ва муколамаҳои хеле сода иштирок мекунад.

Гуфтан

3.3.1. Дар вазъиятҳои маҳдуд қоидаҳои одитарини сухангӯӣ (маданияти нутқ)-ро риоя мекунад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дар корҳои дунафара, гурӯҳӣ ва муҳокимаҳои умумӣ калима ва ибораҳои мувофиқ пешниҳод мекунад;
- ҳангоми муҳокима оид ба шумораи маҳдуди мавзӯъҳои умумӣ ва сода бо навбат сухан меронад.

3.3.2. Саволҳои одӣ медиҳад ва дар вазъиятҳои маҳдуд дастурҳои одитарин (шифоҳӣ) дода метавонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дастур ва супоришҳои кӯтоҳ, як ё дутаркибаи таълимиро (ба монанди Spell words. Read words. ва амсоли онро) дода метавонад;
- оид ба маълумоти шахсӣ (ному насаб, синну сол, ҷойи зист) саволҳои кӯтоҳ дода метавонад;
- оид ба мавзӯъҳое, ки дар барномаи таълимии синфи сеюм муайян шудаанд (Маълумоти шахсӣ, оила ва ғайра) маълумоти шахсӣ (ному насаб, синну сол, ҷойи зист) савол дода метавонад;
- барои муайян кардани маълумоти шахсӣ ва фаъолиятҳои таълимий савол медиҳад;
- ба саволҳои асосӣ оид ба фаъолиятҳои таълимий ва тартиби рӯз ҷавоб медиҳад;
- ҷонишинҳои саволии *which, what, where, how*-ро истифода бурда, савол медиҳад;
- навъҳоисаволҳои: What colour is it? Where is ...? дарк кунад ва пурсида метавонад.

3.3.3. Фикру мулоҳизаҳои одиро ба мақсадҳои маҳдуд дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ баён мекунад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- оид ба маълумоти шахсӣ муҳтасар нақл карда метавонад;
- миқдори ками калима, ибора ва ҷумлаҳое, ки ашёи синф, фаъолиятҳои таълимий ва тартиби рӯзро мефаҳмонанд, истифода мебарад;
- барои тасвири одамон ва ашё калима ва ибораҳои мувофиқ истифода мебарад.

Хондан

3.4.1. Үнсурҳои одитарини матнро мешиносад ва истифода мебарад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- малакаи дарки үнсурҳои матнро, ки тавассути фанҳои “Забони модарӣ” ва “Забони русӣ” аз худ кардааст, дар омӯҳтани забони англисӣ истифода барад (нигаред ба ҳамин салоҳият аз фанҳои “Забони модарӣ” ва

“Забони русӣ);

- овоз ва номи ҳарфҳои алифбои забони англисиро мешиносад ва муайян карда метавонад;
- овозҳо ва таркиби овозҳои забони англисиро мешиносад ва фонемаҳои калимаҳоро ба ҳам алоқаманд карда, калимаро меҳонад;
- ҷуфт ё алоқамандии овозҳо ва ҳарфҳои серистеъмоли забони англисиро муайян мекунад ва дар хотир мегирад (масалан, *sh, ch, th, ir, er, ar* ва амсоли он, нигаред ба барномаи таълим);
- лугати содаи расмдорро бо ёрии дигарон истифода мебарад.

3.4.2. Микдори хеле қами усулҳоро истифода бурда, матнҳои шиноси ҳаҷман хурдро меҳонад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- калимаҳо ва ҷумлаҳои шиносро мешиносад, муайян ва талаффуз мекунад;
- калимаҳои серистеъмоли маъмулро яклухт ва равон меҳонад;
- баъзе овозҳо, ки тарзҳои гуногуни навишт доранд мешиносад.

3.4.3. Мазмуни ҷумлаҳои содаро, ки калимаҳои шинос (ном, номи ашё ва амалҳои шинос) доранд дарк мекунад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- маънои ибора ё ҷумлаҳои хеле содаи мувзӯъҳои шинос ва умумиро дарк кунад.

3.4.4. Хондан ва навиштанро қадр карда, матнҳои хеле ҳурди содаро меҳонад ва менависад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- аз рӯйи майлу ҳоҳиш ва шавқу ҳавас меҳонад;
- матнҳои ҳурди дорои калимаҳои шиносро бо риояи аломатҳои китобат меҳонад;
- мунтазам ҳарфҳои азхудкардашударо дар воситаҳои гуногун (рӯзномаю маҷаллаҳо, овезаҳо, рекламаҳо) ҷустуҷӯ менамояд ва меҳонад;
- мустақилона малака ва маҳорати навиштани ҳурди (navištani ҳарф, калима ва ҷумлаҳои ҳурд дар дафтар ва варақаҳо) такмил медиҳад.

Навиштан

3.5.1. Қоидаҳои одитарини ҳат (navištan)-ро дар асоси намунаҳо риоя карда, оҳиста менависад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- малакаи дарки унсурҳои навиштанро (моилии ҳат, ҳарфҳои калону ҳурд, фосила байни калимаҳо ва амсоли он), ки тавассути фанҳои “Забони модарӣ” ва “Забони русӣ” аз ҳуд кардааст, дар омӯҳтани забони англисӣ истифода барад (нигаред ба ҳамин салоҳият аз фанҳои “Забони модарӣ” ва “Забони русӣ”);
- калимаҳои шиносе, ки одамон, макон ва ашёҳоро ифода мекунанд менависад;
- ҳарф, калима ва ибораҳои маъмул ва серистеъмоли забони англисиро дуруст менависад;
- ҳангоми навиштани ном ва макон ҳарфҳои калон ва ҳурдро дуруст

- нависад;
- имлои баъзе калимаҳои маъмул ва серистеъмоли ҳангоми ичрои машқҳои таълими риоя мекунад;
  - ҳангоми рӯйнавис кардани чумлаҳои содаи маъмул дар охири чумла нуқта мегузорад.

3.5.2. Фикр(ақида, андеша)-и худро дар қолаби чумлаҳои кӯтоҳ менависад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- барои ифодаи номи ашё ва одамон исмҳои танҳо, исмҳои ҷамъ ва исми хосро истифода мебарад;
- барои тасвири шахс ё ашёи ӯ сифат ва рангҳои асосиро истифода мебарад;
- барои тасвири ашё ҷонишинҳои соҳибири истифода мебарад;
- барои ифода кардани макони ашё/шахс муайянкунандаҳои a, the, this, these-ро истифода мебарад;
- барои ишора кардани ашё ҷонишинҳои this, these-ро истифода мебарад;
- шаклҳои амрии феълҳои маъмулро барои амр ва дастур додан истифода мебарад;
- барои ифода кардани маълумоти шахсӣ замони ҳозираи одиро (тасдиқӣ, инкорӣ ва саволӣ) истифода мебарад;
- барои ифода кардани ҳодисаҳое, ки айни замон воқеъ мешаванд замони ҳозираи давомдорро (common present continues) (тасдиқӣ, инкорӣ ва саволӣ) истифода мебарад;
- барои ифодаи қобилияят az *have got* + исм истифода мебарад;
- зарфҳои маконро ба монанди *here, there* барои нишон додани ҷойи ашё истифода мебарад;
- барои ифодаи қобилияят *can/can't*-ро истифода мебарад;
- барои ифода кардани ҷойи шахс ва ашё пешояндҳои асосии маконро ба монанди *at, in, near, next to, on*-ро истифода мебарад;
- барои ифодаи рӯзҳои ҳафта ва соат пешояндаҳои замониро *on, in*-ро истифодамебарад.

2.9.4. Салоҳиятҳо ва нишондиҳандаҳои фанни “ЗАБОНИ АНГЛИСӢ” БАРОИ СИНФИ 4

Синфи 4

Шунидан

4.1.1. Қоидаҳои одии шуниданро дар доираи васеи вазъиятҳо риоя мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- талаффузи миқдори маҳдуди калимаҳои мавзӯъҳои умумии барномаи таълимро шиносад;
- фонемаҳои аввал, мобайн ва охири калимаҳоро муайян кунад.

4.1.2. Мазмуни сода ва мақсади асосии навъҳои маъмули нутқи шифоҳии каме мураккаби ба синну сол мувоғиқро муайян мекунад.

Нишондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дастурҳои/супоришҳои кӯтоҳ, асосӣ ва маъмули дарсро дарк мекунад;
- миқдори бештари саволҳои кӯтоҳро оид ба маълумоти шахсӣ дарк мекунад;

- миқдори бештари саволҳои кӯтоҳро оид ба мавзӯъҳои умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълим дарк мекунад;
- ахбори мушаххаси як қатор сухбатҳои кӯтоҳро оид ба мавзӯъҳои умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълим муайян мекунад;
- матнҳои хурди ҳикоягиро доир ба мавзӯъҳои умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълим дарк мекунад.

Ҳамгирии салоҳиятҳои гуфтану шунидан

4.2.1. Имконияти баробари шунидану гуфтанро дар шаклҳои содаи нутқи шифоҳӣ истифода мебарад.

Нииондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- ба мақсади иштирок дар муколама ва муҳокима оид ба маълумоти шахсӣ ва мавзӯъҳои умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълим саволу ҷавоб мекунад.

Гуфтан

4.3.1. Дар вазъиятҳои нисбатан васеъ қоидаҳои одии сухангӯй (маданияти нутқ)-ро риоя мекунад.

Нииондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дар корҳои дунафара, гурӯҳӣ ва муҳокимаҳои умумӣ калима, ибора ва ҷумлаҳои мувоғиқ пешниҳод мекунад;
- ҳангоми муҳокима оид ба шумораи бештари мавзӯъҳои умумӣ ва сода бо навбат сухан меронад.

4.3.2. Саволҳои одии маниқӣ медиҳад ва дар вазъиятҳои гуногун дастурҳои осон медиҳад.

Нииондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- барои муайян кардани макони ашё/одам ҷониши саволии Where-ро истифода мебарад;
- барои муайян кардани ранг, соат ҷонишини саволии What-ро истифода мебарад (What time ...? What colour ...?);
- барои оид ба мавзӯи шинос пурсидан аз ҷонишинҳои саволии who, what, where, how many истифода мебарад.

4.3.3. Фикру мулоҳизаҳои асосиро ба мақсадҳои маҳдуд дар шаклҳои гуногуни нутқи шифоҳӣ баён мекунад.

Нииондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- оид ба маълумоти шахсӣ ва дигар мавзӯъҳои маҳдуди барномаи таълим сухбат мекунад;
- ба мақсади пайдо кардани маълумоти бештар оид ба шахс савол медиҳад;
- амалҳои асосиро дар қолаби замони ҳозира ва гузашта дар доираи мавзӯъҳои умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълим тасвир/нақл мекунад;
- лугати (калимаҳои) асосии миқдори маҳдуди мавзӯъҳои умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълимро истифода мебарад;
- ҳусусиятҳои одамон ва ашёҳоро кӯтоҳ бо забони англисӣ шарҳ медиҳад;
- ҳикоя ва ҳодисаҳои хеле кӯтоҳро оид ба мавзӯъҳои маҳдуди умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълим нақл мекунад.

Хондан

4.4.1. Үнсурхой одии матиро мешиносад ва истифода мебарад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- малакаи дарки үнсурхой матиро, ки тавассути фанҳои “Забони модарӣ” ва “Забони русӣ” аз худ кардааст, дар омӯҳтани забони англисӣ истифода мебарад (нигаред ба ҳамин салоҳият аз фанҳои “Забони модарӣ” ва “Забони русӣ”);
- калимаҳои матнҳои мавзӯъҳои маҳдути барномаи таълимро шиносад, муайян ва талафғуз мекунад;
- лугатҳои расмдорро бо ёрии камтар истифода мебарад.

4.4.2. Микдори ками усулҳоро истифода бурда, матнҳои хурд, ки баъзе калимаҳои ношинос доранд, меҳонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- дастурҳо/супоришҳои маъмулро дар ҷараёни дарс хонад ва онҳоро ичро мекунад;
- эътиимоднокона ва бо майлу ҳоҳиш матнҳои хеле қӯтоҳи ҳикоягӣ ва аҳборотиро меҳонад.

4.4.3. Мазмуни матнҳои ҳикоягии ба осонӣ пешгӯйишавандаро, ки микдори хеле ками калимаҳои ношинос доранд, дарк карда метавонад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- мазмуни асосии матнҳои хеле қӯтоҳ ва содаро оид ба мавзӯъҳои умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълим дарк мекунад;
- баъзе маълумоти мушахҳасро аз матнҳои хеле қӯтоҳ ва содаро оид ба мавзӯъҳои умумӣ ва мавзӯъҳои барномаи таълим муайян мекунад;
- мазмуни чумлаҳои содаи қӯтоҳро оид ба мавзӯъҳои шинос дарк мекунад.

4.4.4. Хондан ва навиштанро қадр карда, матнҳои хурди содаро меҳонад ва менависад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- аз руи майлу ҳоҳиш ва шавқу ҳавас меҳонад;
- мунтазам калимаю ибораҳои азхудкардашударо дар воситаҳои гуногун (рӯзномаю маҷаллаҳо, овезаҳо, рекламаҳо) ҷустуҷӯ менамояд ва меҳонад;
- матнҳои хурди дорои калимаҳои шиносро бо риояи аломатҳои китобат меҳонад;
- мунтазам матнҳои хурди қӯдакона (ба синну сол мувоғиқ)-ро меҳонад;
- мустақилона малакаву маҳорати навиштани худро (таҳия ва истифодай дафтарҷаи “Имло”, “Лугати аввалини ман” ва амсоли он) такмил дихад.

Навиштан

4.5.1. Қоидаҳои хатро риоя карда, нисбатан тезтар ва дар асоси намуна менависад.

Нишиондихандаҳои салоҳиятнокӣ:

- малака ва салоҳиятҳое, ки аз фанҳои “Забони модарӣ” ва “Забони русӣ” оид ба тарзи пайваст кардани ҳарфҳои калимаҳо ҳангоми навиштан

- истифода мебарад;
- дастур/супориши күтохи шиносрө бо ёрии ҳамсинфон менависад;
- хангоми ичрои машқҳои навиштан ва навиштани номи одамон, макон ва чумлаҳои сода ҳарфҳои хурду калонро дуруст истифода мебарад;
- микдори бештари калимаҳои шинос ва серистеъмолро дуруст ва бегалат менависад;
- хангоми ичрои машқҳои навиштани чумлаҳои сода нуқта ва аломати саволро дуруст истифода мебарад.

4.5.2. Фикр (акида, андеша)-и худро тавассути ду-се чумлаи содай аз рӯйи мазмун алоқаманд менависад.

Нишиондиҳандаҳои салоҳиятнокӣ:

- оид ба мавзӯъҳои шинос чумлаҳои күтоҳ ва содаро менависад ва онҳоро месанҷад;
- оид ба маълумоти шахсӣ бо ёрии дигарон чумлаҳои күтоҳ ва сода менависад;
- шакли танҳо, ҷамъ (баъзе исмҳои ҷамъбандии ғайримаъмулидоштаро) исмҳоро истифода мебарад;
- барои номгузорӣ кардани ашё ва нишон додани соҳиби онҳо ‘s/s’ истифода барад;
- аз 1 то 50 бо забони англисӣ ҳисоб карда метавонад;
- барои ифода кардани маълумоти шахсӣ ва тасвири ашё сифатро истифода мебарад;
- барои ифода кардани ашёи шинос муайянкунандаҳо *a, the, some, any, this, these, that*-ро истифода мебарад;
- дар матнҳои күтоҳ ва ҷавобҳо ҷонишинҳои ишоратии *this, these, that, those*-ро истифода мебарад;
- ҷонишинҳои шахсиро барои навиштан ва гуфтани маълумоти шахсӣ истифода мебарад;
- барои тасвир ва нишон додани соҳиби ашё аз ҷонишинҳои соҳибӣ (*mine, yours*) истифода мебарад;
- барои навиштан ва гуфтани дастурҳо (супоришҳо)-и күтоҳ сиғаи амрии (мусбат ва манғӣ) феълро истифода мебарад;
- барои навиштан ва пешниҳоди маълумоти шахсии муҳтасар замони ҳозираи феълро истифода мебарад;
- барои нақл ва навиштани ҳодиса ва воқеаҳои шинос замони гузаштаи феълҳои маъмулро истифода мебарад;
- барои нақл ва навиштани ҳодисаҳои айни замон воқеъшуда ва ҷавоб додан ба саволҳои замони ҳозираи давомдори феълро истифода мебарад;
- барои навиштани чумлаҳои күтоҳ ва тасвири ашё *there is/are* истифода мебарад;
- зарфҳои замон ва маконро *now, today, over, there* барои ҷавоб додан ба саволҳои кай ва дар кучо истифода мебарад;
- феъли модалии *can*-ро барои пурсидани иҷозат ва ҳоҳиш истифода мебарад;
- пешояндҳои макон, ҳолат ва самт: *at, behind, between, in, in front of, near,*

- next to, on, to-po дуруст истифода мебарад;
- барои даъват кардани одамон ба коре аз *Would you like to ...* истифода мебарад ва ба чунин муроциат дуруст ҷавоб медиҳад;
  - барои алоқаманд кардани калимаҳо ва ибораҳо аз пайвандакҳои *and, or, but* истифода мебарад;
  - барои ифодаи ҳодиса ва амалҳо пайвандаки *when*-ро истифода мебарад.

III. Арзёбӣ дар таълими салоҳиятнокӣ

3.1. Мақсад, принсип ва хусусиятҳои арзёбӣ дар таълими салоҳиятнокӣ

Дар таълими салоҳиятнокӣ арзёбӣ мақсад, принсип ва хусусиятҳои хос дорад. Дар муқоиса бо муносабати ба дониш асосёфта дар таълими салоҳиятнокӣ диққати асосӣ ба сатҳи ташаккули малакаҳо равона мегардад. Аз ин лиҳоз, дар таълими салоҳиятнокӣ муносабат, усул ва воситаҳои арзёбӣ мураккабтаранд ва аз омӯзгор малакаву маҳорати хуби банақшагириро талаб мекунанд.

Арзёбии натиҷаҳои таълим дар таълими салоҳиятнокӣ ба мақсади (1) муайян кардани дониш, малака ва маҳорати заминавии хонандагон; (2) муайян кардани раванди азхудкуни малака ва маҳорати нав; (3) муайян кардани сатҳи ниҳоии натиҷаҳои таълим гузаронида мешавад.

3.1.1. Мақсадҳои арзёбӣ

Арзёбие, ки ба мақсади муайян кардани дониш, малака ва маҳорати заминавии хонандагон гузаронда мешавад, **арзёбии ташхисӣ** ном дорад. Методологияи таълими салоҳиятнокӣ ба назарияи **минтақаи актуалии рушди хонанда** такя намуда, раванди таълим дар асоси дониш ва таҷрибаи заминавии хонанда ба роҳ монданро тавсия медиҳад. Барои ҳамин муайян кардани он ки хонанда чиро медонад ва чӣ корро иҷро намуда метавонад, хеле муҳим аст. Ин ба омӯзгорон имкон медиҳад, ки оғози таълимо мақсаднок ба роҳ монанд. Мақсади таълим дар асосӣ **минтақаи актуалии (аслии)** хонанда ва бо назардошти **минтақаи наздиқтарини рушд** муайян карда мешавад, яъне дар заминаи донишҳои дошта, рушди минбаъдаи хонанда муайян карда мешавад.

Арзёбие, ки ба мақсади муайян кардани раванди азхудкуни малака ва маҳорати нав истифода мешавад, **арзёбии ташаккулдиҳанда** номида мешавад. Мақсади асосии ин шакли арзёбӣ муайян кардани раванди азхудкуни дониш, малака ва маҳорате, ки дар мақсадҳои таълимии дарс омадаанд, мебошад. Арзёбии ташаккулдиҳанда ба омӯзгор ва хонандагон имкон медиҳад, ки раванди таълимо назорат қунанд, мушкилотро муайян ва саривақт бартараф намоянд. Тавассути воситаҳои арзёбии ташаккулдиҳанда омӯзгорон ва хонандагон нисбат ба мақсадҳои таълим дар кучо қарор доштанашонро муайян мекунанд. Аз ин лиҳоз, арзёбии ташаккулдиҳанда ҳамрадифи раванди таълим мебошад.

Арзёбие, ки барои муайян кардани сатҳи ниҳоии натиҷаҳои таълим гузаронда мешавад, **арзёбии ҷамъбастӣ** ном дорад. Арзёбии мазкур дар ҷамъбости марҳалай муайянни таълим (боби таълим, силсилаи дарсҳое, ки барои азхудкуни дониш, малака ва маҳорати муайян гузаронда мешаванд) гузаронда мешавад. Мақсади асосии ин шакли арзёбӣ санҷидани натиҷаҳои таълим аст. Яъне, хонанда дар натиҷаи таълим чӣ корро карда метавонад.

3.1.2. ПРИНСИПХОИ УМУМИИ АРЗЁБЙ

Дар таълими салоҳиятнокӣ арзёбӣ барои беҳбудии таълим ва баландшавии маърифати хонанда ёрӣ мерасонад. Он имкон медиҳад, ки дастоварди хонандагон таҳти назорат бошад. Арзёбӣ дар таълими салоҳиятнокӣ аз методҳои баҳодиҳии мавҷуда фарқ меқунад. Пеш аз ҳама, дар ин маврид омӯзгор имконияти бо хонанда ба таври инфириодӣ кор карданро дорад. Омӯзгор метавонад дар асоси чунин арзёбӣ малакаи азхудкардаи хонандагонро ташхис кунад, дар давраи аввал ёрӣ расонад ва раванди таълимро дуруст ба роҳ монад. Хонанда дар ин маврид масъулияти худро барои таҳсил бештар ҳис меқунад.

Принципҳои арзёбии ташхисӣ

Арзёбии ташхисӣ ба мақсади муайян кардани дониш, малака ва маҳорати заминавии хонандагон гузаронда мешавад. Ин барои муқаррар кардани қадамҳои минбаъдаи таълим ёрӣ мерасонад. Пас аз муайян кардани дониши заминавии хонандагон омӯзгор мақсадҳои таълими минбаъдаро муайян карда, раванди таълимро мутаносибан ба нақша мегирад.

Арзёбии ташхисӣ алоқамандии гузаришро аз як сатҳ ба сатҳи дигар таъмин менамояд. Воситаҳои арзёбии ташхисӣ дар асоси маводи таълим ва малакаҳое, ки хонандагон дар боби таълими пешин азхуд кардаанд, таҳия мегарданд. Ин имкон медиҳад, ки барои азхудкунии малака ва маводди нави таълими нав замина фароҳам оварда, алоқамандии марҳалаҳои таълимро таъмин намояд.

Принципҳои арзёбии ташаккулдиҳанда

Арзёбӣ ҷузъи асосии банақшагирии дарс бошад. Омӯзгор ҳангоми банақшагирии дарс фаъолиятҳоеро мадди назар бигирад, ки ҳам ба ӯ ва ҳам ба хонанда имконияти назорати раванди таълимро фароҳам оранд. Мувофики принципи мазкур восита ва усулҳои арзёбӣ баъди муайян кардани мақсад ва фаъолияти таълим тарҳрезӣ карда мешавад. Мақсад он аст, ки дар марҳилаи банақшагирий роҳу воситаҳои арзёбӣ муайян карда шуда, дараҷаи эътиимоднокии онҳо таҳлил гарданд.

Арзёбӣ ба таҳлили раванди омӯзиш нигаронида шуда бошад. Яъне ҳангоми арзёбӣ хонандагон бояд ба саволи чӣ тарз ба ин натиҷа ноил гаштанд, чӣ душворӣ кашиданд ва барои чӣ муваффақ шуданд, ҷавоб диҳанд. Ин хонандагонро водор месозад, ки раванди таълимро таҳлил карда, боварӣ ҳосил намоянд. Пас аз иҷрои ҳар як фаъолияти таълим омӯзгор тавассути воситаҳои арзёбӣ хонандагонро муваззаф менамояд, то раванди иҷрои он фаъолиятро таҳлил намоянд, хулоса бароранд ва фаолияти минбаъдаро мушахҳас гардонанд.

Арзёбӣ ҳамчун меҳвари дарс шинохта шавад. Аксари фаъолияти таълимӣ, ки дар дарс иҷро карда мешаванд, бояд хусусияти арзёбӣ (таҳлилӣ) дошта бошанд. Масъала, савол ва дигар масъалаҳои таълим тарзе тарҳрезӣ гарданд, ки ба хонанда имконияти таҳлили раванди омӯзишро фароҳам оранд.

Арзёбӣ ҳамчун рукни асосии омодагии қасбии омӯзгор шинохта шавад. Омӯзгор бояд малакаву маҳорати истифодаи воситаҳои арзёбиро дошта бошад. Ин

малакаву маҳорат дар донишгоҳҳо, коллечҳо ва курсҳои такмили ихтисос ва ё ба таври худомӯзӣ ҳосил карда мешаванд. Омӯзгор бояд тарзи банақшагирӣ, ташкил ва таҳлили воситаҳои арзёбӣ, пешниҳоди тавсияҳо, саволу масъалаҳоро дуруст ба роҳ монад.

Арзёбӣ бояд асоснок ва қобили қабул бошад. Ҳангоми пешниҳоди тавсияву натиҷаҳои арзёбӣ омӯзгор бояд чӣ гуна таъсир доштани онро ба ҳисоб бигирад. Яъне то қадом андоза тавсияҳо ба хонанда таъсири манғӣ ва ё мусбат мерасонанд. Тавсия, шарҳу эзоҳҳо бояд ба фаъолияти таълимии хонанда нигаронида шуда бошанд, на ба шахсияти ў. Тавсияву тақризҳо бояд асоснок бошанд, то барои ба зинаҳои дигари инкишоф ноил гаштани хонанда мусоидат кунанд.

Арзёбӣ бояд ҳавасмандии (ваҷҳиёти) хонандагонро нисбат ба таълим ба эътибор гирад. Барои баланд бардоштани ваҷҳиёти хонандагон арзёбӣ нақши назаррас дорад. Дар ин асно аввал ба дастовардҳои хуби хонанда диққат дода, сипас фаъолиятҳои дигар, аз ҷумла ислоҳи ғалатҳо, имлой қалимаҳо ва гайра ба роҳ монда мешаванд. Тавсия карда мешавад, ки омӯзгор ҳангоми матраҳ соҳтани муқолама бо хонанда дар қадами аввал ақалан се ҷиҳати хуби корро баррасӣ мекунад, сипас роҳу усулҳои тақмилдиҳӣ пешниҳод мешаванд. Дар ин ҳолат хонанда ҳавасмандии омӯзишро гум намекунад.

Арзёбӣ ба фаҳмидани мақсади таълим ва меъёрҳои арзёбӣ бояд мусоидат намояд. Хонанда бояд аз мақсади дарс оғаҳ бошад, моҳияти онро дарк намояд. Зиёда аз он мақсадҳоро баррасӣ карда, барои таълим гирифтани масъулият ҳис қунад. Омӯзгор дар оғози дарс ба хонандагон мақсадҳоро муаррифӣ карда, натиҷаи ниҳоии таълимро муҳокима мекунад. Хонанда бояд донад, ки барои чӣ имрӯз масъалаи мазкур мавриди омӯзишу таҳлил қарор мегирад ва он ба донишу малакаҳои пешинааш чӣ алоқамандӣ дорад. Доностани меъёрҳои арзёбӣ ба хонанда имконият медиҳад, ки тамоми фаъолияти таълимиашро ба тартиб дарорад ва онро барои ба даст овардани мақсаду натиҷаҳои муайян равона созад. Ҳангоми баррасии меъёрҳои арзёбӣ иштироки хонандагон ҳатмист.

Тавассути воситаҳои арзёбӣ барои рушди минбаъдаи хонанда тавсияҳои мушаҳҳас дода шавад ва ин тавсияҳо самтҳои рушди минбаъдаи хонандаро фаро бигирад. Тавсияҳо дар навбати худ бояд мушаҳҳас, иҷрошаванд, мувофиқ ва саривақтӣ бошанд. Тавсияҳо ҳамчун дастур пешниҳод карда мешаванд, то хонанда самти тақмилталабро пурра дарк қунад.

Арзёбӣ малакаи ба худ баҳо додани хонандагонро тақмил дихад. Омӯзгор дар ниҳоди хонанда малакаи назорат кардани фаъолияти таълимии худро тарбият мекунад. Хонанда объекти асосии раванди таълим маҳсуб меёбад, аз ин лиҳоз омӯзгор ба ў дар ин самт роҳнамоӣ мекунад. Таълим гирифтани маърифатноку лаёқатманӣ шудан асосан ба худи хонанда вобаста аст. Инро метавон тавассути бори дигар хонандагонро ба таҳлили раванди иҷрои масъалаи таълим ҷалб кардан сабит намуд. Чӣ тарз? Қадом воситаҳо ҳангоми ҳалли масъала истифода шудаанд? Ба қадом мушкилот дучор шуданд? Чӣ гуна он мушкилотро паси сар карданд? Ин саволҳо хонандагонро водор менамоянд, ки раванди таълимро таҳлил қунанд.

Арзёбӣ ҳамаи дастовардҳои таълимии хонандаро ба эътибор гирад. Омӯзгор ҳангоми арзёбӣ бояд тамоми дастовардҳои таълимии хонандаро ба эътибор гирифта, онро қадрдонӣ қунад. Ҳар як хонанда бояд имконияти гирифтани тавсия, тақриз ва таҳлили фаъолияти таълимии худро дошта бошад. Аз эътибор дур соҳтани дастовардҳои таълимии хонандагон ҳавасмандии маърифатҷӯйии онҳо паст мегардонад. Аз ин лиҳоз, тавсия дода мешавад, ки ҳар як дастоварди хонанда дар доираи имкон қадрдонӣ гардад.

Принсипҳои арзёбии чамъbastӣ

Арзёбӣ бояд асоснок бошад. Асоснокии арзёбӣ маънои онро дорад, ки саволу супоришҳо ва меъёрҳои арзёбӣ барои санчиши самараноки салоҳиятҳои хонандагон мувофиқи стандартҳо таҳия шудаанд.

Арзёбӣ бояд эътимоднок бошад. Эътимоднокии арзёбӣ талаб мекунад, ки раванди таҳия, баҳодиҳӣ, дараҷабандии саволу супоришҳои санчишӣ равшан ва мураттаб (мантиқан алоқаманд) бошад.

Маълумот оид ба арзёбӣ бояд дақиқ, дастрас ва шаффоф бошад. Ахбори мушаххас, дуруст, мураттаб ва саривақтӣ оид ба саволу супоришҳо ва тартиби арзёбӣ бояд ба хонандагон, омӯзгорон ва дигар санчишгарони беруна дастрас бошад.

Арзёбӣ бояд фарогир ва одилона бошад. То ҳадди имконият бидуни таъхири талаботи стандартҳо арзёбӣ бояд фарогир ва одилона бошад, супоришҳо ва тартиби арзёбӣ набояд гурӯҳе ё шахсеро ба вазъияти ногувор рӯ ба рӯ кунад.

Арзёбӣ бояд қисми таркибии таҳияи барномаи таълимӣ бошад, он ба мақсад ва натиҷаҳои таълим бевосита алоқаманд карда шавад. Саволу супоришҳои арзёбӣ бояд сараввал моҳияти фанро инъикос кунанд. Илова бар ин арзёбӣ барои ташаккули малака ва қобилиятҳои асосӣ/умумӣ бояд мусоидат намояд.

Микдори умумии саволу супоришҳои арзёбӣ бояд мувофиқ бошад. Тартиби гузаронидани арзёбӣ ва маҷмӯи супоришҳои санчишӣ бояд натиҷаҳои дуруст ва эътимоднокро пешниҳод кунанд. Раванди арзёбӣ ба сарбории омӯзгорон ва хонандагон бояд вазнинӣ наорад.

Арзёбии ташаккулдиҳанда ва ҷамъbastӣ бояд ба ҳар барномаи таълим ворид карда шаванд. Арзёбии ташаккулдиҳанда ва ҷамъbastӣ бояд ба барномаҳои таълим ворид карда шаванд, то мақсадҳои арзёбӣ пурра инъикос гарданд. Қобили қайд аст, ки аксари барномаҳои таълим арзёбии ташхисиро низ фаро мегиранд.

Саривақт ба роҳ мондани робитаи мутақобила раванди таълимро самаранок мегардонад. Хонандагон пас аз ичрои фаъолиятҳои таълим ба робитаи мутақобила (тавсияҳо, маслиҳатҳо) ниёз доранд. Аҳамият ва замони пешниҳоди робитаи мутақобила бояд ба хонандагон пешакӣ муҳокима карда шавад.

Барномаҳои тақмили иҳтисоси кормандони соҳаи маориф бояд масъалаи арзёбиро фаро гиранд. Ҳамаи мутахассисон ва омӯзгороне, ки ба арзёбии дониш, малака ва маҳорати хонандагон машғуланд, бояд барои гузаронидани арзёбӣ эътимоднок ва салоҳиятнок бошанд.

3.2. ХУСУСИЯТҲОИ УМУМИИ АРЗЁBӢ ДАР ТАЪЛИМИ САЛОҲИЯТНОКӢ

Чунин хусусиятҳо арзёбӣ ва ҳисботдиҳиро самаранок мегардонанд:

- бояд ба мақсади ташаккул ва ҷамъbast истифода шавад;

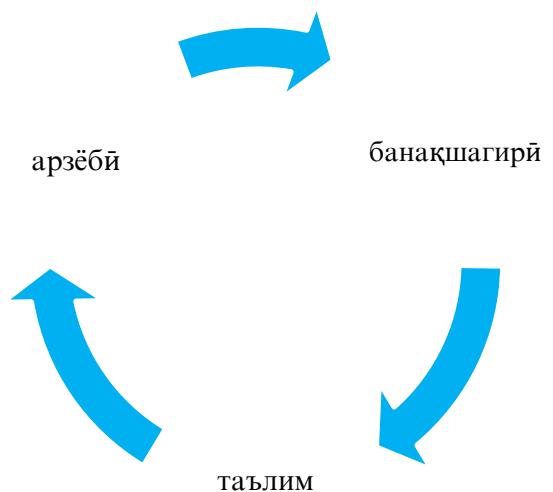
- бояд доимӣ бошад (яъне мо набояд то охири мавзӯй ё соли хониш интизор шавем, дар ин ҳолат барои тағиیر ва такмил додани раванди таълим вақт намемонад);
- бояд ба мақсади таълими дарс, ки дар асоси натиҷаҳои таълими стандарт ва барномаи таълим таҳия шудаанд, алоқаи мушаххас дошта бошад;
- мувофиқ бошад (яъне супориши санчишӣ бояд дониш ва малакаи мушаххасро арзёбӣ кунад. Масалан, мо барои санҷидани малакаи хондани хонанда аз ӯ ҳоҳиш намоем, ки матнро бо овози баланд хонад. Ин санчиши мувофиқ нест, зоро он доир ба малакаи хондан ва муайян кардани ғояи асосии матн маълумоти кофӣ дода наметавонад. Ин нукта хеле муҳим аст, зоро мақсади хондан муайян намудани ғояи асосии матн аст);
- воқеӣ бошад (Ин маъни онро дорад, ки мо тест ё санҷишро бо якчанд хонандай доро қобилияти яҳхела гузаронем, натиҷаи ягона ба даст меорем);
- дубора санҷида шавад (яъне, натиҷаи онро каси дигар низ санҷида тавонад. Масалан, агар санҷиши шифоҳӣ гузаронем ва ба хонанда баҳо гузорем. Агар ҳамон хонандаро шахси дигар санҷад, он гоҳ шояд хонанда баҳои дигар гирад);
- дар асоси меъёрҳо ба роҳ монда шавад, зоро ин метавонад дурустии онро таъмин намояд (Масалан, агар омӯзгор ба эссе 20 хол монданӣ бошад, он гоҳ ӯ бояд гӯяд, ки ин бист хол барои чӣ монда мешавад, яъне 8 хол барои риояи қоидиҳои грамматикий ва имло, 6 хол барои соҳтори мантиқии матн ва се хол барои истифодаи бамавриди лугат ва се холи охир барои пешниҳоди ақидаи нодир ва ҷолиб);
- методҳои гуногуни арзёбӣ истифода шаванд (мо набояд танҳо ба санҷиши шифоҳӣ қонеъ шавем);
- қобилияти аксари хонандагонро ба эътибор гирад (тестҳо тарзе таҳия шаванд, ки барои хонандай сустхон ва аълоҳон маълумоти кофӣ пешниҳод намоянд);
- принципҳои баробариро риоя кунад (воситаҳои арзёбӣ бояд ҳоҳиши гурӯҳи алоҳидаро инъикос накунад).

3.3. МАВҶЕИ АРЗЁБӢ ДАР РАВАНДИ ТАЪЛИМ

Арзёбӣ ҷузъи таркибии раванди таълим ба шумор меравад. Ҳанӯз дар марҳалаи банақшагирӣ роҳу усули арзёбӣ муайян карда мешаванд. Усули арзёбӣ пас аз муайян кардани натиҷа ё мақсадҳои таълими дарс интиҳоб мегарданд. Пас аз иҷрои фаъолиятҳои таълимие, ки барои расидан ба мақсадҳои таълим ба роҳ монда мешаванд, арзёбӣ гузаронда мешавад. Дар ин марҳала арзёбӣ имконият медиҳад, ки сатҳи азҳудкуни хонандагон санҷида шавад ва дар ҳолати номувофиқатии натиҷаҳои арзёбӣ ба мақсадҳои гузошташуда, омӯзгор роҳу воситаҳои дигари таълимро барои ноил гаштан ба мақсадҳои гузошташуда интиҳоб намояд.

Дар асоси натиҷаҳои арзёбӣ банақшагирии раванди минбаъдаи таълим ба роҳ монда мешавад. Яъне вақте омӯзгор муайян мекунад, ки хонандагон ин ё он

малакаро аз худ кардаанд ё не (инро танҳо натичаи арзёбӣ таъмин карда метавонад), раванди таълимро мутобиқан ба нақша мегирад.

Қадами якум: Муайян кардани салоҳиятҳо аз стандарти фан.

Қадами дуюм: Интихоби маводи таълим.

Қадами сеюм: Интихоби методҳои таълим.

Қадами чорум: Интихоб ва мутобиқ сохтани воситаҳои арзёбӣ.

Барои осон шудани кори омӯзгорон дар стандартҳои фаннӣ намунаи нишондиҳандаҳо барои ҳар як салоҳият оварда мешавад. Ин ба омӯзгор имкон медиҳад, ки сатҳи ноил гаштан ба салоҳият ва азхудкуни малакаҳоро арзёбӣ кунад.

СТАНДАРТИ ФАНҲОИ ЗИНАИ ТАҲСИЛОТИ ИБТИДОЙ

Муҳаррир	М. Меликова
Мусаххех	М. Саидова
Муҳаррири техникӣ	И. Бобоев
Тарроҳ	Э. Қодиров

Ба чоп 27.01.2017 иҷозат дода шуд. Коғази оғсет.
Чопи оғсет. Андоза 60x84 1/8. Ҷузъи чопӣ 9.0.
Адади нашр 4000 нусха.
Супориши № 14/2017

Муассисай нашриявии «Маориф»-и
Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон.
734024, ш. Душанбе, кӯчаи А. Дониш, 50.
Тел: 222-14-66,
E-mail: najmiddin64@mail.ru

Дар матбааи «Душанбе-Принт» бо супориши № 01/2017
ба табъ расидааст